

T.C

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYETE VE SOSYAL SERMAYEYE GÖRE ZAMAN
KULLANIMI: KAMUDA ÇALIŞANLAR ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Hülya EKER

ANKARA-2015

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYETE VE SOSYAL SERMAYEYE GÖRE ZAMAN
KULLANIMI: KAMUDA ÇALIŞANLAR ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
DEĞERLENDİRME

Yüksek Lisans Tezi

Hülya EKER

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. NİLAY ÇABUK KAYA

ANKARA-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: PROF.DR. NİLAY ÇABUK KAYA

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr. Nilay ÇABUK KAYA

.....

Prof.Dr. Feryal TURAN

.....

Prof.Dr. Himmet HÜLÜR

.....

Tez Sınavı Tarihi: 25/06/2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (25/06/2015).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Hülya Eker

İmzası

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimi değerli bilgi ve katkılarıyla yönlendiren, tüm çalışmam boyunca yardımını ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Nilay ÇABUK KAYA'ya teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı sunarım.

Ayrıca tez jürimde yer alan değerli yorumlarını benimle paylaşan hocalarım sayın Prof.Dr. Feryal TURAN ve sayın Prof.Dr. Himmet HÜLÜR'e çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca bu uzun ve yorucu süreçte sabır, anlayış ve destekleri için başta ablam Işıl EKER olmak üzere aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar LİSTESİ.....	IV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	VI
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	7
1.2. Araştırmanın Problemi.....	7
1.3. Araştırmanın Amacı	8
1.4. Araştırmanın Önemi.....	9
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.6. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Araçları.....	12
1.7. Araştırmanın Soruları	13
1.8. Araştırmanın Evren ve Örnekleme.....	15
1.9. Araştırmanın Metodolojisi	16
BÖLÜM 2	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	20
2.1. Zaman Kavramı	20
2.2. Zaman Kullanımı	25
2.3. İş Dışı Zaman Kullanımı	26
2.4. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Rol Kuramı	28
2.5. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Emeği	29
2.6. Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Ev İçi Ücretsiz Emeği.....	30
2.7. Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Ev İçi İş Yükü Paylaşım Kuramları.....	32
2.8. Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Kullanımı	36

2.9. Sosyal Sermaye Kavramı ve Sosyal Sermaye Yaklaşımları.....	39	
2.10. Sosyal Sermaye ve İş Dışı Zaman Kullanımı.....	41	
2.11. Literatür Taraması	44	
2.11.1. Ükelere Göre Zaman Kullanımı Araştırmaları	45	
2.11.2. Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar	48	
2.11.3. Türkiye’de Zaman Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	51	
BÖLÜM 3		
TOPLUMSAL CİNSİYETE VE SOSYAL SERMAYEYE GÖRE ZAMAN KULLANIMINA İLİŞKİN BULGULARIN SUNULMASI VE ANALİZİ.....		54
3.1. Bireyleri Tanıtıcı Sosyo-Demografik Özellikler	54	
3.2. Toplumsal Cinsiyete Göre Bireylerin Zaman Kullanımlarına İlişkin Bulgular.....	57	
3.3. Toplumsal Cinsiyete Göre Sosyal Sermaye İndeks Düzeyinin Zaman Kullanımı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	73	
BÖLÜM 4		
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	95	
KAYNAKÇA	103	
EK 1: ANKET UYGULAMASI.....	114	
EK 2: GÜNLÜK FORMU	118	
ÖZET.....	119	
ABSTRACT.....	122	

Tablolar Listesi		Sayfa
Tablo 3.1	Bireyleri tanıtıcı sosyo-demografik özellikler	56
Tablo 3.2	Bireylerin evde iş paylaşımına yönelik frekans ve yüzde dağılımı	71
Tablo 3.3	Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin sahip olduğu sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılması	77
Tablo 3.4	Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin eğitim aktivitelerine katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	79
Tablo 3.5	Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	81
Tablo 3.6	Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin ev ziyareti/misafir kabul etme durumlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	83
Tablo 3.7	Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin arkadaşlarla yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	85
Tablo 3.8	Bireylerin belirlenen aktivitelere ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre incelenmesi	87
Tablo 3.9	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin televizyon izlemeye ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	88
Tablo 3.10	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin telefon görüşmelerine ayırdıkları ortalama zamanın sosyal	89

	sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	
Tablo 3.11	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin spor yapmaya ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	90
Tablo 3.12	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin kişisel bakıma ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	91
Tablo 3.13	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin aile ile sosyalleşmeye ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	92
Tablo 3.14	Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin çocukların bakım ve eğitimine ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması	93

Grafikler Listesi		Sayfa
Grafik 1	Eğitimle ilgili aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	58
Grafik 2	Organizasyon için yapılan aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	59
Grafik 3	Arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	60
Grafik 4	Ev ziyaretine/misafir kabul etmeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	61
Grafik 5	Sosyal aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	62
Grafik 6	Hafta içi ve hafta sonu televizyon izlemeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	64
Grafik 7	Hafta içi ve hafta sonu yapılan telefon görüşmelerine ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	65
Grafik 8	Hafta içi ve hafta sonu spor yapmaya ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	66
Grafik 9	Hafta içi ve hafta sonu kişisel bakıma ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	67
Grafik 10	Hafta içi ve hafta sonu aile ile sosyalleşmeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	68
Grafik 11	Hafta içi ve hafta sonu çocuğun/çocukların bakımı ve eğitimi için ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	69

Grafik 12	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması	75
Grafik 13	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılması	76
Grafik 14	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim aktivitelerine katılımlarına göre karşılaştırılması	78
Grafik 15	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarına göre karşılaştırılması	80
Grafik 16	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin ev ziyareti/misafir kabul etmelerine göre karşılaştırılması	82
Grafik 17	Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere katılımlarına göre karşılaştırılması	84

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet sosyal olarak inşa edilen rol, davranış ve tutumlarla ilişkili olup bir toplumda kadın ya da erkek olmaya yönelik güç ilişkilerindeki göreceli farklılığı ifade etmektedir (Esplen, 2009: 3). Kadın ve erkek olmanın biyolojik farklarının dışında, kadın ve erkeğe toplumun ve kültürün yüklediği anlam ve beklentilerin tamamına toplumsal cinsiyet rolü denilmektedir. Batı dillerinde kadın/erkek ayrımı için “sex/cinsiyet” ve “gender/toplumsal cinsiyet” sözcükleri kullanılmaktadır. Sex, cinsiyetin biyolojik yönünü; gender ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlam ve beklentileri ifade etmektedir (Ağrıdağ, 2005). Diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyete göre son derece karmaşık ilişkiler ağı içinde kurulmaktadır. Burada toplumsal cinsiyet kavramıyla cinsiyetin bir “inşa” olduğu vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadınlık ve erkeklik doğuştan gelen bir biyolojik özellik olmaktan çok toplumsal bir kurguyu ifade etmektedir (Bora, 2010). Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle kız ve erkek çocuklar, cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler (Powell ve Greenhouse, 2010: 112).

Toplumsal cinsiyet, belirli bir zaman ve toplumda kadın ve erkek arasındaki çok yönlü ilişkileri düzenleyen toplumsal normlar, sözleşmeler ve uygulamaların toplamına işaret etmektedir. Emek, iş, gelir, eğitim gibi konularda toplumsal cinsiyet sistematik biçimde rol oynamaktadır (Çağatay ve Ertürk, 2004: 5).

Kadın ve erkeğin hak ve yükümlülükleriyle ilgili asimetriklik, toplumsal cinsiyete göre farklılaşan zaman kullanım biçimlerinde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Hem erkek hem de kadınlar toplumda üretim, üreme ve toplumsal yönetim gibi birçok rol üstlenmektedirler (Moser, 1989; Blackden ve Wodon, 2005). Erkekler genellikle üretim rolüne odaklanarak çoklu rolleri gerçekleştirmektedirler. Kadınlar ise erkeklerin aksine ev işleri, alışveriş, çocuk bakımı gibi pek çok beklentiyi kısıtlı zaman içerisinde çoğu zaman aynı anda yerine getirmek zorunda kalmaktadırlar (Blackden ve Wodon, 2005).

Birçok toplumda erkeklere göre kadınlar daha düşük kazanç elde etmekte, erkeklerle aynı refah seviyesine gelebilmek için daha uzun saatler çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Çağatay ve Ertürk, 2004: 5). Özellikle ev işleri ve çocuk bakımına (kadınlar daha fazla zaman harcamakta), ücretli istihdama (erkekler daha fazla zaman harcamaktadır) harcanan zaman miktarında cinsiyete göre farklılıklar görülmektedir (Grbich, 2005).

Türkiye’de halen geleneksel anlamda toplumsal cinsiyetçi iş bölümünün hüküm sürmesi nedeniyle kadınların toplam çalışma süreleri erkeklere göre daha uzundur. Bu fark büyük ölçüde ev işleri ve çocuk bakımının eşit paylaşılmamasından kaynaklanmaktadır (Memiş, Öneş ve Kızılırmak, 2012). Çünkü çalışan kadın/ev kadını ayrımı yapılmaksızın ev içi alan kadınların birincil yaşam alanı ve ücretsiz çalışılan bir alan olarak görülmektedir. Bu nedenle birincil olarak üstlendikleri ev içi roller nedeniyle kadınlar zamanlarının çoğunu erkeklere kıyasla evde kullandıkları belirtilmektedir (Deem, 1995).

OECD (2011) verilerine göre Türkiye’de kadınlar zamanlarının %6.1’ini, erkekler ise zamanlarının %20’sini ücretli bir işte çalışarak geçirmektedir. OECD ülkeleri arasında bu oran kadınlarda ortalama %12.2 olup Türkiye ortalamasının üzerindedir. Kadınlar zamanlarının %22’sini çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi aktivitelere harcarken, erkekler zamanlarının sadece %3.5’ini bu aktivitelere harcamaktadırlar. OECD ülkelerindeki ortalamaya bakıldığında erkeklere göre kadınların bakım aktivitelerine daha fazla zaman harcadıkları belirtilmektedir (OECD, 2011).

Zaman kullanımı, toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeğin evdeki işbölümünü toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl etkilediğini de yansıtmaktadır. Çocuk bakımı, ev işleri ve evde tamirat işleri gibi bazı aktiviteler, toplumsal normlar tarafından kadın işi ya da erkek işi olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle zaman kullanımı konusunda ücretsiz bakım işleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine odaklanan araştırmalar artmaktadır. CEDAW (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi), kadınların gelir getirmeyen işlerde daha çok çalıştıklarını kadın ve erkek arasındaki ücretsiz emek dağılımındaki eşitsizliğe vurgu yapmaktadır (CEDAW: 2003). Örneğin kadınların ev içi aktivitelere erkeklerin yaklaşık iki katı kadar daha fazla zaman harcadıkları belirtilmektedir. Kadınlar erkeklere göre daha fazla ücretsiz emeğe zaman harcadıkları için eğitim, kurs ve iş yeteneklerini geliştirici aktivitelere daha az zaman ayırabilmektedirler (OECD, 2014).

Cinsiyete göre farklılaşan zaman kullanma biçimleri; hanehalkı kompozisyonu ve yaşam döngüsü konuları (hane üyelerinin yaş ve kompozisyonu), bölgesel ve coğrafi faktörler, mevcut altyapı ve okullar, sağlık merkezleri, finansal kurumlar ve pazarlar gibi ekonomik ve sosyal hizmetlere ulaşım kolaylığını

kapsayan birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerin yanında toplumsal ve kültürel normlar da bireylerin zaman kullanımlarında etkili olmaktadır. Bu faktörler özellikle iş gücündeki cinsiyet ayrımcılığının tanımlanması ve sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır (Blackden ve Wodon, 2005).

Kadınların ve erkeklerin zaman kullanımlarında belirleyici olan faktörlerden biri de sosyal sermayedir. Örneğin spor, dernek ve sivil toplum faaliyetlerine katılma, aile ve arkadaşlarla sosyal aktivitelere harcanan zaman miktarı kadın ve erkeklerin sosyal sermayelerine göre değişmektedir (Hall, 1999).

Toplumsal yaşamın etkilerini ortaya koymayı amaçlayan sosyal içerikli iktisadi bir kavram olan sosyal sermaye, en az iki kişi arasında, güvene dayalı bir şekilde kurulabilen iletişim imkanını ifade eder. Biraz daha geniş bir perspektiften bakıldığında bu kavram, toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyonu arttıran, toplumun üretkenliğini sağlayan, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri biçiminde tanımlanır. Bu bağlamda sosyal sermayenin, topluma yön veren ahlaki değerlere, kültürel ve siyasi yapıya ve eğitime göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle; adalet, güzellik, iyilik, aşk, arkadaşlık ve geleceğe duyulan güven gibi maddi olmayan pozitif değerlerin toplumda oynadığı rolün etkisi fazladır (Temple, 2001: 23).

Sosyal sermaye kavramı 19. yy'da politik ekonominin sosyolojiye mirasıdır. Topluma bakış açısı olarak bu kavram bireylerin ve hanehalkının fiziksel ya da finansal sermaye ilişkileriyle şekillenen bir yapıda oluşmuştur. Bireyler, zamanlarını kısmen sermaye ile doğrudan bağlantılı olarak üretim alanında (ücretli işte çalışarak) harcamakta, kısmen de yeniden üretim şekillerinde zamanı bütünüyle yeniden

üretimde harcamaktadırlar. Üretimde kullanılan sermayenin sahipliği ile ilişkili olarak tüketimde, özellikle cinsiyet rollerindeki farklılıklar etkili olmaktadır. Bunun yanısıra üretim sektöründe doğrudan olmayan bir biçimde aile ilişkileri birbirini etkileme boyutunda önem taşımaktadır (Gershuny, 2003).

Zaman kullanma biçimleri, bireylerin toplumsal yapıdaki konumunun önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Ailenin statüsü ve sosyo-ekonomik koşullarda meydana gelen değişimler bireylerin zaman kullanım biçimlerinde etkili olmaktadır. Bireylerin bu konumsal özellikleri, hangi aktivitelere ne kadar zaman harcadıklarında belirleyici rol oynamaktadır.

Makro sosyolojik perspektifte zaman, toplumlar tarafından üretilmektedir. Mikro sosyolojik perspektifte ise bireyler, zamanlarını kendileri üretip planlayabilmektedirler. Zamanın her iki boyutta da üretilmesi, sermayenin dağılımındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Gershuny, 2003).

Sosyal sermayenin bir girdisi olarak zaman kullanımı sosyolojik araştırmalarda çoğu zaman tartışma konusu olmaktadır. Zaman olgusu sosyal normlar, kimlikler ve zaman yönetimi üzerinde etkili olmaktadır. Ancak üretim faktörü olarak zaman, sosyal sermaye için son derece sınırlıdır. Bireylerin zaman kullanımındaki niteliksel ayrımlar sosyal sermaye ve zaman ilişkisine göre aile ile geçirilen zaman, karşılıklı yardım, duygusal destek, paylaşılan kültürel ya da ahlaki değerler ve beklentiler gibi göstergelerle tanımlanmaktadır (Gray, 2003: 3-5).

Bu tez kapsamında ise bireylerin iş dışı zaman kullanımları toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayeye göre incelenmiştir. Bireylerin iş dışı zaman kullanımlarındaki farklılıkların toplumsal cinsiyete göre belirlenmesiyle; kadının

ücretsiz emeğinin daha görünür olmasına katkıda bulunulması, kadınların ve erkeklerin zamanlarını daha etkili kullanmalarının sağlanması, ailelerin kaliteli bir yaşam sürdürmeleri, kadın, aile ve toplumun güçlendirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanımlarında öncelikle toplumsal cinsiyet bağlamında kadın emeği, kadının ev içi emeği, zaman kullanımı, sosyal sermaye kavramlarına yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini kamuda çalışan orta ve üst düzey bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket ve günlük tutma tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada anket kapsamında bireylere demografik özellikleri ile iş dışı zaman kullanımlarında belirlenen aktivite sınıflandırmalarını hangi sıklıkta yaptıkları sorulmuştur. Ayrıca bireylerden toplumsal cinsiyet bağlamında önceden belirlenen aktivitelere ne kadar zaman ayırdıklarını (hafta içi ve hafta sonu) ve ev içi iş paylaşımının çoğunlukla kimler tarafından yapıldığını belirlemeye yönelik sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Ankette son olarak bireylerin sosyal sermaye indeksi düzeyini ölçmek amacıyla sorulara da yer verilmiştir.

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden bir diğeri de günlük tutmadır. Günlük tutma tekniğinde ise bireylerden bir gün boyunca gerçekleştirdikleri aktivitelere ayırdıkları zamanı yazmaları istenmiştir.

Bu tez çalışmasının girişi olan ilk bölümde konunun neden seçildiği vurgulanmış ve tez hakkında genel bilgi verilmiştir. Buna ek olarak araştırmanın konusu, amaçları, problemi, veri toplama teknikleri ve örneklem üzerinde durulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve ve

literatür araştırması yer almaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, kadın emeği, iş dışı zaman kullanımı, kadının ev içi ücretsiz emeği ve iş yükü paylaşım kuramları, zaman kavramı, toplumsal cinsiyet ve zaman kullanımı, sosyal sermaye kavramı ve sosyal sermaye yaklaşımları açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümünde zaman kullanımı konusunda ülkeler tarafından yapılan araştırmalara, uluslararası ve ulusal literatürde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde bireylerin zaman kullanımlarında toplumsal cinsiyetin ve sosyal sermayenin etkili olup olmadığına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Son bölümde ise araştırmanın bulgularına dayalı olarak sonuç ve öneriler yazılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Toplumsal cinsiyetin ve sosyal sermayenin bireylerin iş dışı zaman kullanımlarındaki etkisi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu konuyu ampirik olarak değerlendirebilmek için araştırma kapsamında kamuda çalışan orta ve üst düzey kadın ve erkeklerle yapılan saha çalışmasının sonuçlarına yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkek ilişkilerini düzenleyen çok sayıda toplumsal norm vardır. Bu normlar emek, iş, gelir ve aile ilişkileri gibi pek çok alanda etkili olmaktadır. Örneğin, kadınlar ev dışında erkekler gibi aynı saat mesai yapmalarına rağmen, iş sonrasında ev işleri, çocuk bakımı gibi işleri de gerçekleştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu saptama TÜİK (2008)'in yaptığı

araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir. TÜİK tarafından yapılan bu araştırma sonuçlarına göre karşılıksız emek yükü düşündürücü düzeyde ve orantısız bir biçimde kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Çalışan kadınlar hanehalkı ve ev bakımına 4 saat 3 dakika zaman ayırırken, erkek çalışanlar yalnızca 43 dakika ayırmaktadırlar (TÜİK, 2008). Batılı ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizde bu fark 4 kat daha fazladır (Memiş, Öneş ve Kızılırmak, 2012).

Bireylerin sahip oldukları sosyal sermaye belirli aktivitelere ne kadar zaman harcadıkları ile ilişkilidir. Ancak bu aktivitelere harcanan zaman sahip olunan sosyal sermayeye ve cinsiyete göre değişmektedir. Kadınların ve erkeklerin aile ve arkadaşlarıyla hangi aktiviteye ne kadar zaman harcadıkları, ne kadar sosyal olduklarının bir göstergesidir. Ayrıca bireylerin toplumda birbirlerine güven derecelerine bağlı olarak belirli aktivitelere katılım, sosyal sermayenin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Diez, 2013).

Yukarıdaki saptamalarda da gözönünde bulundurularak bireylerin iş dışı zaman kullanımlarında toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayenin etkili olması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın konusu çerçevesinde belirlenen amaçlar kapsamında řu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeklerin iş dışı zaman kullanımlarında etkili midir?

- Toplumsal cinsiyete göre kadın ve erkeklerin iş dışı aktivitelere katılımlarında farklılık var mıdır?

- Kadın ve erkeklerin ev içi iş paylaşımlarında ne gibi farklılıklar vardır?

- Kadın ve erkeklerin sahip oldukları sosyal sermaye düzeyleri iş dışı zaman kullanımlarına göre farklılık göstermekte midir?

- Sosyal sermaye indeksi düzeyine göre kadınlar mı yoksa erkekler mi iş dışındaki aktivitelere daha fazla zaman ayırmaktadırlar?

1.4.Araştırmanın Önemi

Zaman kullanım çalışmaları sosyal bilimcilere kadınların, erkeklerin, çocukların ve yaşlıların yaşam standartlarına ilişkin çıkarımlar yapmayı mümkün kılmaktadır (Memiş ve Özay, 2013). Aynı zamanda zaman kullanımı ile ilgili çalışmalar ekonomide Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) hesaplanması, toplumdaki kadın ve erkeğin ücretsiz işgücünün belirlenmesi, kadın ve erkeğin işgücü kullanımlarına göre toplumsal cinsiyet temelli politikaların geliştirilmesi açısından önemlidir. Diğer bir ifade ile zaman kullanımı araştırmalarından elde edilen veriler politika yapanlara, kanıt temelli ve bilgi üretme noktasında akademisyenlere yol gösterici olması açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Aynı zamanda cinsiyete göre zaman kullanımını gözönünde bulunduran reklamcı ve pazarlamacılar için pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi açısından da bu konuda yapılan araştırma sonuçlarının önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal ve ekonomik açıdan kadın ve erkeğin zamanı kullanma biçimleri zamanın kıt bir kaynak olması nedeniyle oldukça önemlidir (Maita ve Herrera, 2011: 4). Yapılan literatür incelenmesi sonucunda ülkemizde zaman kullanımı ile ilgili

yapılan çalışmalarda daha çok ekonomi alanından araştırmacıların bu konuya yoğunlaştığı görölmüştür. Memiş ve Özay (2012)'ın yaptığı araştırmada zaman kullanım cetvelleri kayıt dışı ekonomi hakkında fikir vermektedir. Ayrıca karşılıksız emeğe harcanan zaman tespit edilerek ekonomik büyüme, üretim, emek ve istihdam gibi konularda makro iktisadi açıdan daha net veriler elde edilmesini sağlamıştır.

Bu araştırmada bireylerin iş dışı zaman kullanımlarında toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayenin etkisi sosyolojik açıdan incelenmektedir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki bu araştırma zaman kullanımında toplumsal cinsiyetin ve sosyal sermayenin etkisini sosyolojik açıdan inceleyen ilk araştırma olması nedeniyle özgün bir çalışmadır. Bu nedenle bu araştırma sonuçları bu konuda çalışma yürüten araştırmacılar için referans olma potansiyeli taşıması açısından önemlidir.

Bu araştırmanın sonucunda;

- Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğin iş dışı zaman kullanım farklılıkları belirlenecek,
- Kamuda orta ve üst düzey çalışan kadın ve erkeğin iş dışındaki eğitim faaliyetlerine, organizasyon için yapılan işlere katılım ve sosyal aktivitelere katılım gibi ev dışındaki aktivitelere ayırdıkları zaman sıklığı belirlenecek,
- Televizyon seyretme, spor yapma, çocuk bakımı gibi aktivitelere katılım gibi işlere kadınların ve erkeklerin ne kadar zaman ayırdıkları tespit edilerek her iki cinsiyet arasındaki farklılıklar ortaya konulacak,
- Toplumsal cinsiyet kapsamında ev içi işlerin çoğunlukla kim tarafından yapıldığı tespit edilecek,

- Sosyal sermaye kavramının bileşenlerinden güven ve yardımlaşma boyutlarına bağlı olarak bireylerin sosyal sermaye indeks düzeyleri belirlenecek,
- Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerine göre belirlenen aktivitelere hangi sıklıkta katıldıkları incelenecek,
- Toplumsal cinsiyet bağlamında bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerine göre iş dışı zaman kullanımlarında belirli aktivitelere ayırdıkları zaman arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Zaman kullanım çalışmalarında genel olarak bir gün, bir hafta ya da bir aylık zaman dilimindeki zamanı bireylerin nasıl kullandıklarına ilişkin veriler toplanmaktadır. Ancak belirlenen zaman dilimi bir aylık ve daha uzun olarak belirlendiğinde yüksek maliyet ortaya çıkmaktadır (ATUS, 2014). Bu çalışmada bireylerden hafta içi herhangi bir iş günü ve hafta sonunda belirlenen aktivitelere ne kadar zaman ayırdıklarını yazmaları beklenmiştir. Ayrıca bireylerin ev içi iş paylaşımlarını ölçmek amacıyla önceden belirlenen işlerin çoğunlukla kimler tarafından yapıldığına ilişkin yanıt vermeleri istenmiştir.

Ayrıca bu çalışmada bireylerin aktivitelere katılımlarına, ne kadar zaman ayırdıklarına ve ev içi işlerin çoğunlukla kimler tarafından yapıldığına dair sorularda bireylerin bir aktiviteyi düşünerek her bir soruya yanıt vermeleri istenmiştir. Özellikle ankette yer alan aktiviteler örneklem özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan anket formundaki sorular önceden belirlenen aktivite sınıflandırmaları içinden örneklem grubu özellikleri ve çalışmanın amacı doğrultusunda belirli aktiviteler seçilerek oluşturulmuştur. Bu nedenle çalışmada

kullanılan anket tekniğine ilişkin sorular açısından da araştırmanın sınırlılıkları olduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırmanın diğer bir sınırlılığı ise, Ankara'daki bir kamu kurumunda çalışan kadınları ve erkeleri kapsamaktadır. Araştırma özel sektör çalışanları üzerinde de uygulanmak istenmiş ancak, sektördeki bazı işverenlerin araştırmaya ilişkin olumlu görüş bildirmemeleri nedeni ile araştırmanın örnekleme sadece kamu sektöründeki aynı çalışma ortamında görev yapan kadın ve erkeklerle sınırlı tutulmuştur.

Araştırma sınırlılıkları açısından diğer bir önemli konu da sosyal sermaye indeksidir. Bu indeks için Dünya Bankası'nın sosyal sermaye tanımından yola çıkılarak sorular oluşturulmuştur. Dünya Bankası'nın sosyal sermaye tanımı "güven", "dayanışma", "gruplara üyelik ve ağlar" gibi üç göstergeden oluşmaktadır. Ancak bu araştırmanın örneklem grubunu kamuda çalışan bireyler oluşturduğu için gruplara, dernek ve vakıflara üyelik ve ağlara ilişkin soruların sorulmasının, araştırma kapsamındaki bireyler tarafından sakıncalı bulunabileceği ve bu sorulara yanıt vermeyebilecekleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle bu araştırma kapsamında Dünya Bankası'nın sosyal sermayeye ilişkin sadece güven ve yardımlaşma göstergelerine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

1.6. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Araştırma kapsamındaki çalışan bireylerin toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayeye göre zaman kullanımlarına ilişkin verilerin elde edilmesinde anket tekniğinden (Ek 1) yararlanılmıştır. Ayrıca bu araştırmada zaman kullanım

çalışmalarında verilerin elde edilmesinde sıkça kullanılan günlük tutma tekniği (Ek 2) de kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Bu araştırmada ilk aşamada beş anketin ön uygulaması yapılmıştır. Böylece anlaşılması zor, yeterince açık olmayan sorular tespit edilmiştir. Bu sorular daha anlaşılır bir biçimde ifade edilmek amacıyla danışman görüşü alınarak yeniden düzenlenmiş ve ankete son şekli verilmiştir.

Araştırmada 140 adet anket dağıtılmıştır. Bu anketlerden 20 anket kapsamındaki sorulara yeterince yanıt verilmediği için 120 tanesi değerlendirilmeye alınmıştır. Ayrıca araştırmanın konusu olan toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak kadın ve erkek katılımcı sayısı eşit tutulmuştur.

1.7. Araştırmanın Soruları

Araştırma verilerinin toplanmasında Ek 1'deki anket formu kullanılmıştır. Anket formunun araştırmaya katılan bireyler tarafından anlaşılabilmesi için sade bir dil ile yazılmasına dikkat edilmiştir.

Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde örneklem grubu kapsamındaki bireylerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu kapsamda bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, sahip oldukları çocuk sayısı ve bireyler çalışırken çocuklara kimin baktığını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

İkinci bölümde örnekleme oluşturan bireylerin ve ailelerinin ekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Üçüncü bölümde, bireylerin zaman kullanımına ilişkin veriler elde etmek amacıyla sorular yer almaktadır. Bireylerin zaman kullanımlarında TÜİK tarafından oluşturulan aktivite sınıflandırmasına göre, bireylerin iş dışında eğitimle ilgili aktivitelere, gönüllü iş ve toplantılara, sosyal aktivitelere katılım ve sosyal yaşam ve eğlenceye bireylerin hangi sıklıkta katıldıklarını belirlemeye yönelik sorular kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılara, televizyon izleme, telefon görüşmeleri, spor yapma, kişisel bakım, aile ile sosyalleşme, çocukların bakım ve eğitimine harcadıkları zaman hafta içi ve hafta sonu olmak üzere saat/dakika olarak sorulmuştur.

Dördüncü bölümde ev içi emek paylaşımına yönelik ev içinde kahvaltı hazırlama ve yemek pişirme, temizlik, alışveriş gibi ev içi işleri kimin yaptığı sorulmuştur. Bu kapsamda daha önceden belirlenen ev içi işleri kimin yaptığını belirlemeye yönelik kadın, erkek, kadın erkek birlikte, aile büyükleri, ücretli yardımcı gibi seçenekler yer almaktadır.

Anketin beşinci bölümünde ise bireylerden zaman kullanımlarını etkileyen faktörlerden sosyal sermaye düzeylerini ölçmeye yönelik soruları yanıtlamaları istenmiştir. Bu sorular sosyal sermayenin güven ve yardımlaşma boyutlarına ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Bu kapsamda, ilk 4 soru güven düzeyini belirlemeye yönelik olup, bireylerin yanıtları tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), orta derecede katılıyorum (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1) biçiminde 5 düzeyde puanlanarak değerlendirilmiştir. Yardımlaşma boyutunu ölçmek için ise acil durum söz konusu olduğunda çocuklarını kime emanet edecekleri sorulmuştur. Ayrıca bu kapsamda işleri kötüye giden komşuya kimlerin yardım etmesi gerektiği

sorulmuştur. Yardımlaşma boyutu kapsamındaki bu sorulara kendileri için en önemli 3 seçeneği önem derecelerine göre sıralayarak yanıt vermeleri istenmiştir.

1.8. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Ankara'daki bir kamu kurum ve kuruluşları/Bakanlıklar da çalışan orta ve üst düzey yöneticiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Ankara'da bir kamu kurumunda orta ve üst düzeyde çalışan, 25-65 yaş aralığındaki kadınlar ve erkekler oluşturmaktadır. TÜİK'in zaman kullanım araştırmasında bu yaş aralığının kullanılması nedeniyle aynı yaş aralığı bu araştırmada referans alınmıştır. Ayrıca aynı kurumda çalışan, aynı çalışma saatlerine sahip ve benzer iş tipinde çalışan orta ve üst düzey yöneticilerin bulunduğu bireylerin örneklem kapsamında yer almasına dikkat edilmiştir.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleminin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktadır. Başka bir deyişle amaçlı örnekleme, evrenin soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmak demektir (Sencer, 1989: 386). Parsons'dan Yıldırım ve Şimşek (2004)'in aktardığına göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Amaçlı örneklemede araştırmacı seçilecek kişiler konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır (Balcı, 2005). Bu bağlamda bireylerin zaman kullanımının toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayeye göre incelendiği bu araştırmada, kamuda çalışan 25-65 yaş arası kadınların ve erkeklerin araştırma

amaçlarına en uygun kesim olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle bu yaş grubundaki bireylerin örneklem grubunda yer alması uygun bulunmuştur.

1.9. Araştırmanın Metodolojisi

Zaman kullanımı ile ilgili bir kavram zaman bütçelemedir. Zaman bütçeleme önceden belirlenen zaman diliminde örneğin tüm hafta boyunca ya da 24 saatlik sürede bireylerin çeşitli aktiviteleri hakkında veri toplanmasına dayanmaktadır. Bireyin kimle, nerede ne yaptığının ölçülmesi esasına dayanmaktadır. Ancak sosyal bilimlerde zaman bütçeleminin çeşitli nedenlere bağlı olarak kullanılmasında bazı sakıncalar bulunmaktadır Ujimoto (2002: 231-233)'ya göre zaman kullanımına ilişkin soruları cevaplayan bireylerden günlük aktivitelerini ve önceki gün yaptığı aktiviteleri hatırlamalarını istemek metodoloji açısından sakıncalıdır. Çünkü bu teknik aracılığı ile elde edilen verilerin sınırlı olması araştırmanın geçeliğini ve güvenilirliğini olumsuz etkilemektedir. Bu problemin aşılması için araştırmaya katılan bireylerden günlük aktivitelerini her gün düzenli olarak tutmaları istenmelidir. Böylece araştırma yapılan konu ile ilgili olarak çok zengin veri kaynağının sağlanması mümkün olmaktadır. Bu nedenle araştırmanın planlama aşamasında başlangıçta amaçların çok net bir ortaya konulması hem araştırmacının kısa zaman harcaması hem de araştırma maliyetini azaltmak açısından önemlidir (Ujimoto, 2002: 231- 233).

Zaman kullanımını ölçmenin pek çok yolu vardır. Geleneksel anketler içinde en bilineni “biçimlendirilmiş yaklaşımdır” (stylized approach) (Gershuny, 2011). Bu yaklaşımda araştırmanın amacı çerçevesinde katılımcılardan belirlenen zaman dilimi içinde (gün, hafta ya da yıl) veriler toplanmaktadır. Biçimlendirilmiş yaklaşımda

soru formunda “Dün (ya da geçen hafta) X aktivitesine ne kadar zaman harcadın?” ya da “X aktivitesine günde (ya da haftada) kaç saat harcarsın?” gibi sorular sorulmaktadır. Ayrıca biçimlendirilmiş yaklaşıma göre hazırlanan soru formunda aktiviteler önceden kategorilere ayrılmakta ve bu kapsamda sorular hazırlanmaktadır (United Nations Statistics Division, 2005: 15-16). Ancak, bu yaklaşım kapsamında belirlenen süredeki sorulan soruların net olmaması, açıklamalar ya da etkinlik kategorilerinin kapsayıcılığı ile ilgili belirsizliklerin bulunması gibi bir takım dezavantajlar söz konusudur (Gershuny, 2011).

Zaman kullanım araştırmalarında kullanılan ikinci yaklaşım ise çağrı cihazlı çalışma ya da deneyim-örnekleme yaklaşımıdır (*Experience-sampling*). Bir çağrı cihazı kullanılarak oluşturulan sistemde veriler günlük ya da haftalık dönemler halinde veriler alınmaktadır. Çağrı cihazı ile görüşmeciden o gün ya da haftada yaptıkları aktiviteleri kendi cümleleri ile kaydetmeleri istenmektedir.

Zaman kullanım araştırmalarında kullanılan üçüncü yaklaşım ise sürekli gözlem yaklaşımıdır (continuous observation). Bu yaklaşımda katılımcı GPS ya da GSM yardımıyla izlenmekte ve hangi tür aktiviteleri yaptığı kaydedilebilmektedir (Gershuny, 2011: 5).

Zaman kullanımını ölçen yöntemlerden dördüncüsü günlük yaklaşımı (diary approach)’dır. Bu yaklaşımda, araştırmacı tarafından önceden belirlenen zaman diliminde (genellikle tüm gün boyunca) katılımcıların yaptıkları aktiviteleri betimlemeleri sonrasında araştırmacı tarafından kodlanması esasına dayanmaktadır. Aktivitelerin tanımlanmasında araştırmacının hiçbir katkısı söz konusu değildir. Bu yaklaşım belirli bir amaca ya da çok amaçlı veri toplama modelin tasarlanmasına

olanak sağlamaktadır. Belirlenen amaç doğrultusunda oluşturulan zaman kullanım anketi, veri toplama şekli (geçmişin hatırlanmasına dair görüşme, gözlem vb.) göz önünde bulundurulduğunda, bir tür hanehalkı anketi olarak görülmektedir. Zaman kullanımını verilerinin toplanması için oluşturulan anket; anket türü ve veri toplama şeklinin kombinasyonunun bir sonucudur. Genellikle çok amaçlı bir anket çerçevesi hazırlanarak araştırma amacına yönelik veriler elde edilmektedir (United Nations Statistics Division, 2005: 61).

Zaman kullanım araştırmalarında nitel, nicel ve eleştirel paradigmaya göre ya da bunların kombinasyonlarından oluşan bakış açıları kullanılabilir. Bu araştırmalarda nüfusun belirli bir kesimi hakkında nicel veriler sunan rastgele örneklem seçimi, genellikle araştırma kurumları ve finansman kuruluşları tarafından desteklenen büyük ölçekli çalışmalarda kullanılmaktadır. Bu tür araştırma yaklaşımları çoğunlukla, araştırmanın kuruluşu aşamasında bütüncül bir bakış açısıyla, diğer bir ifade ile pozitivizm etkisinde oluşturulmaktadır. Bu bakış açısı daha çok geniş örneklem söz konusu olduğunda, hanehalkı işgücü dağılımı, kentsel planlama hakkında bilgi edinmek, kitle iletişim araçlarının kullanımı hakkında veri elde etmek ve farklı yaş gruplarında karşılaştırmalı veriler elde etmek için kullanılmaktadır. Araştırma eğer nicel mantıkla oluşturulmuşsa bilimsel nesnelliği temel alan biyolojik ve sosyokültürel yaklaşımcılar tarafından bazı eleştirilere maruz kalmaktadır. Yapılan eleştirilerden biri, araştırmada zaman kullanımını ile ilgili veriler günlük anket (daily questionnaire) yolu ile elde edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların zaman kullanımlarında etkili olan sosyokültürel altyapılarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler, birey ya da toplumun seçiminde etkili olan sosyal ya da biyolojik değerler, baskılar ve son olarak kişisel deneyimler hakkında yeterince derin bilgilerin

elde edilmesini sağlamaktadır. Diğer bir eleştiri ise katılımcılara anketleri kendilerinin doldurmaları istendiğinde zamanın kısa olması nedeniyle istenilen verilerin elde edilmesinde yeterli olmama olasılığıdır.

Zaman kullanım çalışmalarına yapılan bu eleştiriler ışığında, 20. yy'ın ikinci yarısında, insan eylemlerinin sosyokültürel çevre tarafından belirlendiğini düşünen sosyologlar hızla artmaya başlamıştır (Wilcock, 2002).

Bu araştırmada zaman kullanımı çalışmalarında kullanılan nitel ve nicel araştırma yöntemlerine getirilen eleştiriler göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle nicel araştırma yönteminden daha sınırlı veriler elde edilmesi bu çalışmanın planlanmasında dikkate alınmıştır. Bu nedenle kamuda çalışan kadın ve erkek çalışanların iş dışı zaman kullanımlarına ilişkin veriler elde etmede, hem nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği hem de günlük tutma tekniği bir arada kullanılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında anket katılımcılar tarafından doldurulmuş, gerektiğinde araştırmacı tarafından açıklama yapılmıştır.

Bu araştırmada ankette yer alan sorular biçimlendirilmiş yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Önceden oluşturulmuş çok geniş bir aktivite listesinden örneklemin özelliklerine göre aktiviteler seçilmiştir. Katılımcıların bu aktiviteleri hangi sıklıkta yaptıkları, hafta içi ve hafta sonu ortalama kaç saat/dakika harcadıkları sorulmuştur.

Günlük tutma tekniğinde ise iki kadın (evli-bekar) ve iki erkek (evli-bekar) olmak üzere dört bireyden normal bir iş gününde o günkü yaptıkları aktivitelerini ve bu aktivitelere ne kadar zaman harcadıklarını tüm gün boyunca kaydetmeleri istenmiştir. Bu süreçte ise araştırmacının katılımcılara hiçbir müdahalesi olmamıştır.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın konusu ve kapsamı içinde yer alan temel kavramların ve kuramların ayrıntılı olarak açıklamasına yer verilmektedir.

2.1. Zaman Kavramı

Sosyologlar toplumsal çerçevede, zamanın bütçelenmesi ve planlanması, aktivitelerin düzenli biçimde yerine getirilmesi, emekliliğin bireyin ve ailesinin yaşamı üzerindeki etkisi, bireyin işten çıkarıldığında edindiği tecrübeler, toplumsal yaşamdaki düzen, zamanın insanları kontrol etmesi gibi çok geniş yelpazeyi oluşturan alanlarda zaman konusunu çalışmaktadırlar. Diğer yandan antropologlar, farklı kültürlerde özellikle mekan ve zaman kullanım biçimlerine vurgu yapmakta, tarihçiler ise geçmişteki olayların oluş zamanlarına odaklanmaktadırlar. Birçok disiplin zaman kavramını çalışma alanı olarak seçmiştir. Farklı alanların zaman konusunda odaklandığı noktalar bütün olarak düşünüldüğünde zaman, bireylerin düşünme biçimlerini etkilemesinin yanında insanların yaşamında da önemli rol oynamıştır (Postone, 2006).

Marksist toplumsal kuramda zaman çok önemli bir sınıflandırmadır. Onun önemi yapılan aktivitelerin genel, soyut işgücü ve tarihsel olmak üzere zaman sınırlamasından kaynaklanmaktadır. Bunlardan ilki olan genel zaman sınırı kavramı, sermayenin toplumsal aktivitedeki rolü ya da tarihe materyalist anlayıştan bakma olarak bilinen var oluşun temelindeki 'praxis' olarak ifade edilebilmektedir. İkinci zaman sınırı ise iş gücü zamanıdır. Tarihsel zaman algısı ise büyük ölçekli tarihsel süreçleri ifade etmektedir. Bu tarihsel zaman algısını Marx kapitalizmin erken

dönemi, sonraki dönemi gibi kapitalizmi açıklarken kullanmaktadır (Heydebrand, 2003). Karl Marx çalışmalarında zaman kavramı, emeğin değişim değerini hesaplama biçimi olarak ön plana çıkarılmaktadır. Örneğin belirli bir parça işi üretmek için uzun zaman harcayan tembel işçinin, aynı görevi daha kısa zamanda tamamlayan bir sanayi işçisinden daha değerli bir meta üreticisi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ancak Marx'a göre bu karşılaştırmada vasıflı emek devreye girmektedir. Vasıflı emeğin, vasıfsız emekle ilişkili olarak zaman birimlerine indirgenebileceğine inanılmaktadır. Diğer bir ifade ile vasıflı emeği basit emeğe dönüştürmek için eğitim sürecinde harcadığı zamanla (bu zamana eğitim için kişinin kendisinin harcadığı zaman ile onu eğitenlerin harcadığı zaman) birlikte emek miktarının da hesaplanması gerekmektedir. Bu noktada Marx, zamanın belirli özel bir bireye değil de "toplumsal olarak gerekli" emek-zamana uygun düştüğünü vurgulamaktadır. Marx'a göre toplumsal olarak gerekli emek-zaman ampirik araştırmalarla kolayca belirlenebilmektedir. Toplumsal açıdan gerekli emek zaman, bir malı normal üretim koşulları altında o zamandaki beceri derecesi ve yoğunluğu ile elde edebilmek için gereken zamandır (Marx, 2003: 49).

Harvey ise Marksist analize zaman-mekan boyutunu katmıştır. Harvey (2012)'e göre toplumsal hayatta bireysel mekânlar ve zamanlar, bireysel ve kolektif deneyimlerin yelpazesi kadar çeşitlidir. Harvey (2012), toplumsal hayatta zaman deneyiminin boyutlarını açıklamak için sermayenin dolaşım ve birikimi doğrultusunda ortaya çıkardığı baskılara odaklanmıştır. Çünkü aşırı birikim krizleri her defasında mekansal ve zamansal çözüm arayışlarını harekete geçirmektedir (Harvey, 2012).

Giddens (1984: 34-37) sosyal etkileşimin bir parçası olarak zaman ve mekânda yerleşik olmayan farklılıklar temelinde zamanı, yeniden üretilen bir düzenin parçası olarak görmektedir. Bu düzen günlük hayatta yeniden üretim aracılığıyla biçimlenmektedir. Giddens bunu “yapının ikiliği” kavramıyla açıklamaktadır. Toplumsal yapılar bireysel aktörler tarafından sistemin üretiminde kullanılan kural ve kaynaklar dizisi olarak ifade edilmektedir. Toplumun zamanlı bir olgu olması, toplumun sürekliliği ile ilgilidir. Dolayısı ile toplumdaki süreklilik ve değişim nedeniyle toplumda birleşme, hoşgörü, rekabet çatışma, sınıflaşma zamana bağlı olmaktadır. Giddens (2005: 54)’e göre zaman mekan kesişmesi sosyal kuramın önemli unsurları arasında yer almaktadır. Zaman deneyimi ise sosyal olarak oluşturulmaktadır. Sosyal sistem de zaman ve mekan kesişmesinde ortaya çıkmaktadır. Giddens’a göre sosyal teori, sosyal mekan ve zamanda gerçekleşen sosyal eylemi incelemesi gerekmektedir (Giddens, 2005: 54).

Durkheim ise zamanı, düşünme biçimlerinin toplumsal kökeni, uzay ve nedensellik ilişkisine bağlı olarak açıklamaktadır. O toplumbilimsel araştırmalarını karşılaştırılabilirlik temelinde yürütmüştür. Diğer bir ifade ile toplumsal olgular ya belirli bir zaman dilimindeki tek bir topluma dayandırılarak açıklanmalı ya da farklı toplumlar ve zamanlara göre bu olgular karşılaştırılmalıdır. Buna örnek olarak “İntihar” adlı çalışmasında intihar oranlarını üç dönem olarak karşılaştırmıştır. Durkheim’in kullandığı karşılaştırma yönteminde zaman ve mekan açısından güvenilir bilimsel sonuçlara ulaşması önem taşımaktadır (Durkheim, 2013). Diğer yandan Durkheim (2010) “Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri” çalışmasında zaman ve mekan olmadan toplumsal olgularını yorumlanamayacağını ifade etmiştir. Durkheim’e göre filozoflar, zaman, uzay, sayı, sebep gibi algı kategorileri oluşturmuşlardır.

Zaman kavramı, ölçülmek istenilen süreçlerden bağımsız olarak düşünüldüğünde zihin daha rahat idrak edebilmektedir. Diğer bir ifade ile geçmişimiz şimdiden ayrılmaktadır. Zaman, insanlığın varlığını tanımlamada soyut bir çerçevedir. Durkheim'dan Urry (1999)'nin aktardığına göre Durkheim zamanı “benim için değil, bizim içindir” şeklinde ifade etmektedir. İnsanlar zamana sahiptir; ancak bu bireysel değildir. Diğer bir ifade ile toplumsal anlamdaki zamanı ifade etmektedir. Çünkü yalnızca insanlar, zamanı kavramsallaştırarak düzenlemekte ve organize etmektedirler. Durkheim'in yaklaşımında zaman toplum içinde üretilen, toplumlar arasında farklılıkların ortaya çıkmasına neden olan nesnel verili bir düşünce kategorisidir (akt Urry, 1999).

Elias (1992) ise zamanı, devam etmekte olan olaylar arasında karşılaştırmalara olanak sağlayan yönelimin bir aracı olarak görmektedir. Zaman devam eden olaylardaki değişimleri ölçmede bir tür çerçeve görevi görmektedir. Elias zamanı iki ya da daha fazla devam eden şeylerdeki değişimlerin belirlenmesinde, birey ya da gruplar arasındaki göreceli farklılıkları ortaya çıkarmak ya da toplumsal olaylar arasındaki ilişkilerin ölçülmesinde bir araç olarak görmektedir. Ayrıca Elias'a göre zaman, toplumsal bir alışkanlık olarak tecrübenin bir biçimidir. Diğer bir ifade ile toplumsal olaylar arasındaki çok yönlü ilişkinin göstergesi olarak zaman, modern insanın tipik bir özelliğidir. İnsanın tecrübesi olarak ifade edilen zaman, geçmiş ve şimdi arasında uzun dönemli bir sürecin ürünüdür (Elias, 1992'den aktaran; Subrt ve Cassling, 2001: 213-214).

Gurvitch (1963) ise toplumsal hayatta zamanın anlamı hakkında bir çerçeve çizmektedir. Toplumsal formasyonların zaman pratiklerini dolaysız biçimde ele alarak bu formasyonların belirli bir zaman anlayışına sahip olduğunu ifade

etmektedir. Gurvitch (1963)'in kurduğu zaman tipolojisi ile farklı zaman duygularının nasıl eş zamanlı yaşandığını görmek mümkündür. Tarih boyunca var olan toplumsal zaman türlerini sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmalardan ilki “dayanıklı zaman”dır. Ekolojik düzeydeki bu zamanda toplumsal formasyon akrabalığa ve yerelliğe dayanan gruplaşmalar yer almaktadır. Örgütlü toplum düzeyindeki “aldatıcı zaman”da ise, geçmiş ve şimdiki arasındaki ani kriz ve beklenmedik olaylarla yavaşlatılmış zaman söz konusudur. Bu zaman algısının toplumsal formasyonu, toplumsal zaman formasyonunun biçimi ise büyük kentler, politik “kamular”, karizmatik ve teokratik toplumlar biçimindedir. Üçüncü zaman düzeyi olan “inişli-çıkışlı” zamanda; toplumsal roller, kolektif tavırlar (moda) ve teknik bileşimler düzeyinde değerlendirme yapılmaktadır. Şimdiki zamanın geçmiş ve geleceğe baskın olduğu zaman biçimidir. Toplumsal formasyon biçimi ise toplumsal hareketler, moda izleyicileri gibi oluşum halindeki sınıfları kapsamaktadır. Geçmiş ve geleceğin birbiri içine yerleştiği, değişim ve sürekliliğin vurgulandığı “çevrimsel zaman”da; toplumsal formasyon biçimi, astroloji meraklıları, mistik ve büyüye ilişkin inançların baskın olduğu görülmektedir. Toplumsal semboller düzeyinde “gecikmiş zaman”da gelecek, şimdiki zaman yerine geçmekte ve gelecek zaman geldiği anda modası geçmektedir. Bir diğer toplumsal zaman tipolojisi “gecikmiş zaman”dır. Gecikmiş zamanda cemaat ve sosyal sembolleri; loncalar, meslek birlikleri vb. toplumsal formasyon biçimini oluşturmaktadır. Kurallar, işaretler, göstergeler ve kolektif davranış düzeyindeki “dalgalı zaman”da ise geçmiş ve gelecek, şimdiki zamanla rekabet etmektedir. Dalgalı zamanın toplumsal formasyon biçimi, kapitalizmin başlangıcı olan geçiş dönemleri ve dinamik ekonomik gruplardır. Kolektif dönüştürücü eylem ve yenilenme düzeyindeki “Kendi

kendiyle yarışan zaman” türünde süreksizlik, nitel değişimin zaferi biçimindedir ve gelecek şimdiki zaman haline gelmektedir. Bu zamanda toplumsal formasyon, rekabetçi kapitalizm ve spekülasyondan oluşmaktadır. Son zaman sınıflandırması olan, devrimci heyecan ve kolektif yaratma düzeyindeki “patlamalı zaman”da, şimdiki ve geçmiş zaman aşkın bir geleceğin içinde erimektedir. Patlamalı zamanda devrimler ve bütünsel yapıların radikal dönüşümleri toplumsal formasyonu oluşturmaktadır. Özetle Gurvitch’in toplumsal zaman sınıflandırmasında toplumsal hayatta zamanın önemi üzerine önemli bir çerçeve sunmaktadır (Gurvitch, 1963’den aktaran; Harvey, 2012: 251-254).

2.2.Zaman Kullanımı

Zaman, deneyimlenen ve hatırlanan süreler ya da farklı aktivitelere harcanan ve farklı türdeki hislerle geçen süredir. Zaman kullanımı ise, öznel durumlar ve farklı koşullara zaman ayrılması olarak tanımlanmaktadır (Gershuny, 2011).

Zaman, sahip olunan değerli ve kıt kaynaklardan biridir. Son yıllarda giderek artan zaman kullanımı çalışmaları, insanların bu değerli kaynağı kullanma biçimlerini keşfetmeleri için rehberlik etmektedir (Fleming ve Spellerberg, 1999). Zaman kullanımı çok farklı disiplinlerde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Sosyologlar ve ekonomistler zaman ayırımını iş ve boş zaman bakımından incelemektedirler. Zaman kullanımı; yaşam kalitesi, refah, hanehalkı üretimi, sosyal katılım ya da cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olarak ele alınmaktadır (Gershuny, 2000; Ahn, Jimeno, ve Ugidos, 2004; Fisher et al., 2007). Araştırmacılar zaman kullanımı analizlerinde farklı ölçme teknikleri kullanarak toplanan bir dizi ulusal ve uluslararası zaman kullanım verilerine erişebilmektedirler.

Cinsiyet temelli zaman kullanım çalışmalarında zaman, kadının ve erkeğincev içi ve ev dışında kullanımına bağılı olarak incelenmektedir. Zaman kullanımını özellikle farklı gruplardaki aktiviteleri; çalışma, yerel çalışma, boş zaman aktiviteleri şeklinde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmalar temelinde kadınların ve erkeklerin zaman kullanımları farklı yaş grupları, farklı ekonomik düzeylerde ve farklı yasal statülerde analiz edilmektedir (Palma, González ve Carrasco, 2009: 2).

2.3. İş Dışı Zaman Kullanımı

Bu araştırmada iş dışı zaman sınıflandırması yapılırken, TÜİK tarafından 2006 yılında yapılan zaman kullanım anketindeki günlük faaliyet sınıflamasından yararlanılmıştır.

Günlük faaliyet gruplamasında aşağıdaki zaman kullanım aktiviteleri sınıflaması kullanılmıştır;

- **Kişisel bakıma ayrılan zaman:** Bireylerin yıkanma, giyinme, diş fırçalama, makyaj yapma gibi aktivitelere ayırdıkları zamanı kapsamaktadır.
- **İstihdama ayrılan zaman:** Bireylerin ücretli işe harcadıkları zamanı ifade etmektedir. Ayrıca ücretli işte geçirilen sürede çay ve kahve içmeye, sigara aralarına ve iş görüşmeleri yapmaya harcanan zamanı da kapsamaktadır.
- **Eğitime ayrılan zaman:** Okul ya da üniversitede dersler, seminerler, laboratuvar çalışmaları, özel ders, resim, müzik, piyano, yabancı dil kurslarına ayrılan zamanı ifade etmektedir.
- **Hanehalkı ve ev bakımına ayrılan zaman:** Evde kahvaltı hazırlama, yemek pişirme, evin temizliği, çamaşır yıkama, evde tamirat, bakım ve onarım işleri,

ev için yiyecek ve temizlik maddelerinin, dayanıklı tüketim mallarının alımı, aile bütçesinin planlanması, lavabo-banyo temizliği ve faturaların ödenmesi gibi işlere harcanan zamanı ifade etmektedir. Ayrıca çocuğun ya da çocukların fiziksel bakımı, ev ödevlerine yardım etme ve kontrol etme, çocuklarla beraber okuma, oyun oynama, konuşma ve resim yapmaya ayrılan zamanı da kapsamaktadır.

- **Gönüllü işler ve toplantılara ayrılan zaman:** Okul aile birliği toplantılarına, gönüllü dernek çalışmalarına, toplantılara ve dini aktivitelere ayrılan zamanı kapsamaktadır.

- **Sosyal yaşam ve eğlenceye ayrılan zaman:** Arkadaşlarla ya da aile ile kafe, kahve, piknik gibi yerlere gitme, arkadaşlara ya da akrabalara ev ziyaretine gitme ya da misafir kabul etmek, sinema, tiyatro, konsere gitmek için ayrılan zamanı kapsamaktadır. Ayrıca, aile ile sosyalleşme kapsamında aile fertleri ile sohbet etme, aile fertlerini yolcu etme ve karşılamaya ayrılan zaman da bu grup içerisine dahil edilmektedir. İşyerinde ya da evde aile fertleri, arkadaş ve akrabalarla yapılan telefon görüşmeleri de sosyal yaşam ve eğlenceye ayrılan zaman kapsamında değerlendirilmektedir.

- **Spora ayrılan zaman:** Evde ya da spor salonunda yapılan koşu, bisiklete binme gibi sporlar, basketbol, voleybol oynama, yüzme gibi fiziksel aktivitelere ayrılan zamanı kapsamaktadır.

- **Kitle iletişim araçlarına ayrılan zaman:** Televizyonda ya da bilgisayarda haber, dizi ve film izleme, müzik dinleme vb aktivitelere ayrılan zaman bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bunun yanısıra kitap, dergi gazete okuma gibi aktiviteler de bu sınıflandırma içinde yer almaktadır.

Yapılan bu aktivite sınıflandırması içinde bazı aktiviteler birden fazla kategoriye girebilmektedir (TÜİK, 2008).

2.4. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Rol Kuramı

Cinsiyet kavramı, kadınlar ile erkekler arasındaki evrensel biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken; toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri belirli bir bağlama göre tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı erkeklerle kadınlar ve erkek çocuklarıyla kız çocukları arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiktir ve içeriği zamana ve yere göre değişmektedir

Kadın ve erkeğin günlük yaşamda farklı sosyal roller üstlenmeleri temeline dayanmaktadır. Bu kuram sosyal ağ ve ilişkilerde kişilik ve roller arasındaki etkileşimi içermektedir. Bireyler cinsiyete göre hem ücretli bir işte çalışırken hem de ailede farklı aktivite ve farklı sorumluluklara sahiptir. Bu farklılıklara ilk vurgu yapanlar sosyologlardan biri Parsons'tır. Parsons (1967) kadın ve erkeğin ailedeki işgücündeki farklılıkları cinsiyet rolleri çerçevesinde ele almıştır. Erkeğin sorumluluğu kaynak sağlayıcı iken kadının rolü çocukların ve evin bakımındır. Ayrıca kadının rolü aile ve toplumun bütünlüğü ve devamı için duygusal destek sağlamaktır. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar sosyal rollerde de farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu roller toplumsallaşma süreci açısından nesilden nesile aktarılmaktadır. Parsons'a göre toplumsal beklentiler cinsiyete göre kadın ve erkeğin davranış ve kişiliklerinin oluşmasında farklılaşmalar meydana getirmektedir. Parsons, 1967; Chodorow, 1978 ve Wharton, 2005: 105-107). Eagly (2013)

Parsons'ın sosyal rol kuramını geliştirmiştir. Eagly cinsiyet rollerinin kişilik özellikleri ve beklentiler tarafından şekillendiğini ifade etmektedir. Bu beklentiler kadın ve erkeğin toplumsal yapıdaki konumlarına göre değişebilmektedir. Örneğin, kadının birinci sorumluluğu çocuk bakımı ve ev işleridir. Bu nedenle kadının cinsiyet rolü daha duygusal ve genellikle ailenin refahını düşünme eğilimindedir. Toplum tarafından kadının bu şekilde davranması beklenir. Erkek ise gerekli yaşam koşullarını getirmek için daharekabetçi ve mücadeleci olmak durumundadır. Bu nedenle kadın ve erkeğin sosyal rollerinde cinsiyete dahaylı farklılaşmaya bağlı olarak sosyal ağlarda ve yapılan aktivitelerde farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır (Eagly, 2013: 12)

2.5. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Emeği

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren kadının emeğine olan ilgi artmaya başlamıştır. Bu artan ilgi bilimsel bir meraktan ziyade toplumda meydana gelen değişimlerle ve gelişmelerle birlikte bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır. Kadın emeği ile ilgili yapılan araştırmaların artmasının diğer bir nedeni ise kadın hareketlerinin gelişmesidir. Özellikle Marksist ve sosyalist feministler, kadının emeğinin erkeğin emeğine göre ikinci konumda yer aldığını ve sömürüldüğünü vurgulamaktadırlar. Bunu da kapitalizm ve ataerkilliğe başkaldırının bir gerekçesi olarak görmektedirler. Ayrıca bu anlamda yapılacak daha fazla girişimle kadın emeğini görünür kılmamanın yolu, kadının eşitliği, özgürlüğü ve kurtuluşu olarak görmektedirler. Kadın emeği ile ilgili yapılan bu çalışmalarda, kadın emeği tanımlanmakta, değişik emek türleri ile ilişki belirlenmekte ve feminist kuramlar

kullanılarak bu emeğin tarihsel ve toplumsal dönüşümü çerçevesinde bu konu analiz edilmektedir. Böylelikle feminist yöntemlerle kadın emeğinin daha görünür olmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır (Ecevit, 2011: 121).

2.6. Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Ev İçi Ücretsiz Emeği

Modern toplum ile birlikte ortaya çıkan sanayileşme kamusal alan- özel alan ayrımını beraberinde getirmiştir. Bu ayrım ailenin bir üretim birimi olmaktan çıkmasına neden olmuştur. Dolayısı ile kadının konumunda birtakım önemli değişimler meydana getirmiştir. Erkekler ev dışında istihdam edilmeleri ile birlikte siyaset ve ekonomide daha çok söz sahibi olmuşlardır. Kadınlara ise ev içinde çocuk bakımı, ev düzeninin sağlanması gibi sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak daha sonraki dönemde kadın hareketleriyle birlikte kadın-erkek eşitliği daha çok savunulmaya başlanmış ve kadınlar işgücünde daha çok yer almaya başlamışlardır. Kadınların ücretli işgücünde daha çok yer alması, kadının yerinin evi olduğu düşüncesinde değişimlere yol açmıştır (Başak, Kınır ve Yaşar, 2013).

Kadınların ev dışı ve ev içi ilişkilerin dönüşümü ile birlikte kadının ev içerisinde, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi ev içi sorumluluklarında değişim olması gerektiği yönünde beklentiler artmıştır. Ancak bu süreçte kadınların istihdama dahil olmaları ile birlikte çocukların ve bakıma muhtaç yetişkin aile bireylerinin bakımı konusundaki sorumluluklarının devam ettiği görülmüştür. Çalışan kadınların ev işleriyle ilgili sorumluluklarının devam etmesi sosyalist feminist literatürde “*çifte yük*” kavramıyla ifade edilmektedir.

Kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri doğrudan anomik ve fizyolojik farklılıklar temelinde paylaştırılmaktadır. Bu paylaşım, aile içinde her iki eşin de

gelir getirici işlerde çalışan bireyler haline gelmesi sonucunda kadın üzerinde artan iş yükü kadın açısından bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda kadınların ücretli işe harcadıkları emek ve zaman birinci vardiya, ev işlerine harcadıkları zaman ise ikinci vardiya olarak görülmektedir (Başak, Kınır ve Yaşar, 2013).

Hochschild ve Machung (2012) “The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home” isimli kitaplarında kadının ev işleri için harcadığı zamanı “*ikinci vardiya*” kavramı ile açıklamaktadırlar. Bu çalışmalarına zamanın ölçülebilir bir konu olduğunu vurgulayarak başlamışlardır. Kadın ve erkek için zaman; ücretli iş, ev işleri ve çocukların bakımı ile geçirilen zaman olarak ayrılmaktadır. Zaman kullanımını ile ilgili 1960 ve 1970’li yıllarda yapılan çalışmalarda kadınların ortalama olarak erkeklere göre haftada 15 saat daha fazla çalıştıkları belirlenmiştir. İlerleyen yıllarda kadının da ücretli işte çalışmasına rağmen çoğu kadın ev işleri ve çocuk bakımına erkeklerden daha fazla zaman harcamaktadırlar. Kadınlar hem ücretli işte erkeklere göre daha fazla çalışmakta, hem de aralarında erkeklere göre daha az ücret almaktadırlar. Erkeklerle aralarında ücret eşitsizliklerine ek olarak kadınlar iş dışı zamanlarının çoğunu ev işlerine ve çocuk bakımına harcamaktadırlar. Çoğu kadın ofiste ya da fabrikada birinci mesailerini yapmakta, evde ise ikinci mesailerini gerçekleştirmektedirler (Hochschild ve Machung, 2012: 8).

Kadının karşılıksız emeği ya da ikinci vardiya olarak görülen ev içi emeğinin ölçülmesi ise zaman kullanım araştırmaları aracılığıyla daha görünür hale gelmiştir (Michelson, 2005).

Kadının ev içi emeği ile ilgili tartışmalar başta Marksist ve feminist yaklaşımların ilgi odağı olmuştur. Delphy (1984), Marx’ın maddeci anlayışını feminist bir biçimde yorumlamaktadır. Delphy (1984)’ye göre kadının ev içi emeği

erkek emeğine göre ve hatalı bir şekilde değerlendirmekte ve daha değersiz görülmektedir. Kadının ev içinde yaptığı işler çamaşırhane, lokanta ve çocuk yuvaları çalışanları tarafından ücret karşılığında yapılmakta iken, ev kadınları ise bu işler için ücret almamaktadırlar. Dolayısı ile kadınlar bu durumda karşılıksız emek ve zaman harcamaktadırlar. Delphy (1984)'ye göre kadın, üretim olarak kavramlaştırılan ev işleri temelinde sömürülmektedir. Kadının ev işlerine harcadığı emek ve zamanın ekonomiye yaptığı katkı, çoğu zaman gözardı edilmiştir. Bu durum tarih boyunca aileye destek amacıyla çiftlik ve tarla işlerinde çalışan birçok kadının emeğinin hesaba katılmamasında da görülmektedir. Diğer taraftan kadınlar ev dışında çalıştıklarında bile ücretleri büyük olasılıkla eşleri tarafından denetlenmektedir. Bu noktada Delphy (1984) kadının ev içi emeğine daha çok üretim değeri açısından bakmaktadır. Molyneux (1979) ise Delphy'nin bu görüşlerini çok fazla Marksist feminist temelde olduğunu öne sürmektedir. Molyneux (1979)'a göre Delphy gibi ev içi emek konusunda çalışanların ev içi işlerin çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığı noktasında yanılığa düştüklerini ifade etmektedir. Ancak Molyneux (1979) bu tespiti yaptıktan sonra eleştirdiği yazarlar gibi kendisi de neden ev işlerinin erkeler değil de kadınlar tarafından yapıldığını açıklamıştır (Acar-Savran ve Tura-Demiryontan, 2012).

2.7. Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Ev İçi İş Yükü Paylaşım Kuramları

Kadın ve erkeğin ev işleri dağılımının nasıl yapıldığına ilişkin kuramları arasında; güç- bağılı kaynaklar kuramı, zaman uygunluk kuramı ve toplumsal cinsiyet kuramı yer almaktadır.

Güç-bağlı kaynaklar kuramının temeli Blood ve Wolfe (1960)'a aittir. Bu kurama göre kadın ya da erkekten hangisi evliliğe daha çok katkı sağlıyorsa, o birey evde karar verme gücüne sahiptir. Genellikle kaynak teorisi ile toplumsal cinsiyet ideolojisi yaklaşımı ev içi emeği açıklama konusunda birbirinden ayrılamamaktadırlar. Aslında ailede eşler arasında göreceli olarak ücret farklılığı ve medeni güç (marital power) farklılıkları ev içi işlerin paylaşımında etkilidir. Bu farklılıklar toplumsal cinsiyet ya da toplumsal cinsiyet ideolojisinin şekillenmesinde rol oynayan kültürel ve alt kültürle ilişkili normlar temelinde ortaya çıkmaktadır. Rodman (1970) kültürel normlar ile göreceli kaynaklar arasındaki ilişkiyi vurgulayarak güç bağlı kaynaklar kuramını biraz daha ayrıntılı boyuta taşımıştır. Kültürle birlikte güçlü eşitlikçi kurallar toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilidir. Geleneksel ve eşitlikçi güç dağılımı toplumsal cinsiyet rolleriyle de bağlantılıdır. Rodman (1970) toplumdaki normları iki tür kültürel yapı temelinde de açıklamıştır. Bunlardan ilki değiştirilmiş ataerkilliktir (modified patriarchy). Değiştirilmiş ataerkillikte normlar genellikle geleneksel işbölümü çerçevesinde oluşturulmaktadır. Ancak yüksek toplumsal sınıfa ait bireylerde bu otorite, düşük sosyal sınıfa ait olan bireylere göre daha zayıftır. Diğer kültürel yapıda ise, kaynaklar belirleyici rol oynamaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olan normlar çok net değildir. Ancak kaynaklar medeni güçte son derece önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Bu durum kadın ve erkek arasında güç mücadelesine neden olmaktadır. Çünkü geleneksel yapıda erkek, ailenin geçimini sağlayan birey rolündedir. Ancak bu durum; düşük sosyal sınıftaki erkek ile yüksek sosyal sınıftaki ait bireyin arasında aynı fırsatlara sahip olmamalarına rağmen, erkeğin toplumsal rolü çok fazla değişmemektedir. Güç kuramında kadın ve erkeğin sahip oldukları kaynaklar

çerçevesinde ev işi paylaşımı da değişmektedir (Rodman, 1970; akt. Diefenbach, 2002: 2-3).

Zaman uygunluk kuramına göre; kadının ve erkeğin ev işlerine ayırdıkları zaman, ücretli işte çalıştıkları zaman ve aile yapısına göre şekillenmektedir. Shelton (1992)'a göre ev işlerine ayrılan zaman bireylerin çalışmasına, evli ya da bekar olmalarına, aile yapılarına ve ev işlerindeki yoğunluk gibi faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirildiğinde kadının zaman kullanımı erkeğin zaman kullanımına göre bu faktörlerden daha çok etkilenmektedir (Bianchi et.al, 2000). Ancak kadın ve erkeğin zaman baskısı ve zaman kullanımı burada ifade edildiği gibi basit değildir. Örneğin herhangi bir birey bir organizasyona katılmak istediğinde, eğer maddi gücü yetiyorsa çocuğuna bakıcı tutabilmek için daha çok ücretli işte çalışmaya zaman ayırmak zorunda kalabilmektedir (Shelton, 1992).

Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde eşitlikçi bakış açısına göre ev içi iş yükü eşit paylaşılmalıdır. Bu durum makro açıdan toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından tartışılmaktadır. Kadının ekonomik ve siyasi hayata katılımı ile birlikte toplumsal cinsiyet ideolojisinde erkeğin kontrolü ve geleneksel anlamdaki ev işlerinin paylaşım biçiminde zayıflama başlamıştır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerindeki zayıflayan sosyal kontrol, kadınları ev işlerinin paylaşımında daha eşitlikçi bir yaklaşım sergilemeleri konusunda cesaretlendirmiştir (Fuwa, 2004: 754). Toplumsal cinsiyet bakış açısından ev işlerinin paylaşımı konusunda kadın, erkeğe göre daha dezavantajlı konumdadır. Kadın evde yemek pişirme, çamaşır yıkama gibi ev içi aktivitelere daha çok zaman ayırmaktadır. Aile bireyleri de bu işleri kadının

yapmasını beklemektedirler. Çocuğu ilgilendiren durumlarda kadının zaman ayırması gerekmektedir. Erkek ise bu işleri kadının yapmasını beklemektedir (Bianchi et.al, 2000).

Feminist Marksistlerden olan Benston (1969) “Kadınların Kurtuluşunun Ekonomi Politikası” (The Political Economy of Women’s Liberation) isimli çalışmasıyla ev içi emek tartışmasını başlatmıştır. Ev içi emek ekonominin işleyişinde ciddiye alınması gereken bir konudur. Benston’dan aktaran Donovan (2014)’e göre evde harcanan emek kapitalizm öncesi bir kalıntıdır. Kadınların ev içinde yaptıkları işler ücretli emek kapsamında değildir ve hesaba katılmamaktadır. Paranın, değeri belirlediği toplumlarda, bu olgu, kadınların aşağı statülerinin maddi temeli olarak görülmektedir. Doğrudan aileleri tarafından tüketilen bu emek, kadının ücretli iş olmadığı için hesaba katılmamaktadır. Bu nedenle de çalışma olarak görülmemektedir (Donovan, 2014).

Zaretsky (1976) “Kapitalizm, Aile ve Kişisel Yaşam” isimli çalışmasında özel, yabancılaşmış mekan ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı olarak ele almıştır. Kapitalizm, modern toplumu karakterize eden kamusal ve özel dünyalar arasında kopmalar meydana getirmektedir. Endüstrileşmeye bağlı olarak artan kapitalist üretim ev ve iş hayatında parçalanmalar yaşanmasına neden olmuştur. Hane içindeki bu dönüşüm kadınlara ve annelere aileyi birarada tutmak için duygusal ve psikolojik olarak sorumluluk yüklemiştir. Bu durum ise kadınların aile ve iş hayatlarında bir ayırım yapmanın ötesinde iş ve aile çatışması yaşamalarına neden olmuştur. Bu çatışma ise kadınların ücretsiz emeğinin temelde yabancılaşmamış olduğunu göstermektedir. Zaretsky toplumda kişisel duygular ve ekonomik üretim

arasındaki meydana gelen ayrışmanın emeğin cinsiyetler arasındaki işbölümü ile bütünleştiğini ifade etmektedir (Donovan, 2014).

2.8. Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Kullanımı

Gelişmekte olan ülkelerde, günlük yaşamda zaman kullanımı aktiviteleri demografik, genişleyen yeni ekonomik sektörlerde, boş zaman aktivitelerinde ve iletişim biçimlerinde meydana gelen değişimlerle ölçülmektedir. Bu çalışmalar, zaman kullanımı ve aktiviteler toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek arasındaki tarihsel, kültürel, toplumsal ve siyasi dönüşümler temelinde, feminist bakış açısıyla tanımlanıp yorumlanmasına dayanmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmalarda feminist bakış açısıyla toplumsal cinsiyet bağlamında ücretli emek ve gelire odaklanılmıştır. Endüstrileşmiş ülkeler, ekonomilerinde yerel işgücünü vurgularken, hanehalkı emeğinin katkısı vurgulanmaktadır. Sonraki dönemlerde bu çalışmalar toplumsal cinsiyete göre ücretli ve ücretsiz emek, bakım, eğitim ve kültür başta olmak üzere toplumsal göstergeler ile zaman arasındaki ilişkilere bağlı olarak incelenmiştir (Aguirre ve Ferrari, 2013: 13).

20. yüzyılda kadınların işgücüne daha çok katılmalarının sonucu olarak hizmet sektöründe hızlı bir genişleme görülmeye başlanmıştır. Kadınların kendi ekonomik özgürlüklerini kazanmalarının sonucu olarak ev işlerine ve özellikle anne olarak çocuk bakımına ayırdıkları zaman azalmaktadır. Çocuk bakımı ve ev işleri özellikle çalışan kadınlar için son derece yorucu olmakta ve zaman almaktadır. Ev işlerinin bu etkileri, farklı aktiviteler arasındaki dağılımı gelişme modeli açısından ele almaktadır. İş dışında kadınlar ailede çocuk, hasta ve yaşlılara yönelik bakım

aktivitelerine ücretli işte geçirdikleri zaman kadar emek ve enerji harcamaktadırlar (Becker, 1985: 35).

Ev içi iş bölümündeki cinsiyet farklılıkları hane halkında cinsiyet eşitsizliklerinin derecesini göstermede yaygın olarak kullanılmaktadır. Günümüzde, özellikle endüstrileşmiş toplumlarda zaman farklı bir anlam kazanmaktadır. Böyle toplumlardaki insanlar zamanı, sadece belirli toplumsal yaşam açısından değil dünya çapında ölçme, uyarlama, düzenleme ve kontrol aracı olarak da kullanmaktadırlar. Zamanın bu çok yönlü kullanımı, toplumsal yaşama bakış açısını derinden etkilemektedir (Adam, 2013).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde zaman kullanımı araştırmaları, toplumda bireylerin zamanlarını ekonomik ve ekonomik olmayan aktiviteler için harcadıkları zamana ilişkin detaylı bilgiler vererek önemli katkılar sağlamaktadır. Genel olarak zaman kullanım çalışmaları üç temel alana ayrılabilir.

1. İstatistiksel yöntemin görünür kılmadığı alanları zaman kullanım çalışmaları ile görünür kılmak amaçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle bu çalışmalar toplumun betimlenmesini sağlamaktadır.

2. Zaman kullanımı çalışmaları kadın ve erkeğin ücretli ve ücretsiz emeklerinin (kadınların refahı için görünmeyen emeklerinin görünür olmasına katkıda bulunarak) ulusal politikalarda göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır.

3. İş ve çalışan hakkında geleneksel ekonomik istatistiklerin sağladığı bilgiden çok daha fazlasını zaman kullanım çalışmaları ile sağlamaktadırlar (Medeiros, Guerreiro Osorio, ve Costa, 2010: 2).

Zaman kullanım araştırmalarında;

- Medya kullanımını ve televizyonun etkisi,

- Boş zamanın kullanım biçimleri (kitap okuma, televizyon izleme ve sosyalleşme),

- Sosyal farklılaşma temelinde boş zaman aktivitelerinin seçimi,

- Sosyal iletişim ve bu iletişim biçimlerindeki uluslar arası farklılıklar,

- Çocuk bakımına ayrılan zamanın cinsiyet, çalışma durumu, çocuk sayısı,

- Teknolojik ilerlemedeki değişikliklere bağlı olarak kişilerin zaman kullanımlarındaki değişimlerin etkisini incelemek: ücretli iş için harcanan zaman, ev işlerinde harcanan zaman, fizyolojik ihtiyaçları karşılamak için harcanan zamanı tespit etmeyi mümkün hale getirmektedir. Zaman kullanım araştırmalarından elde edilen bu bilgiler politikacılara, kanun yapanlara, reklamcılara önemli ölçüde yol gösterici olmaktadır (UNSD, 2005).

Kadınlar önceki nesilden çok daha fazla işgücüne katılmakta, iş gücü piyasasında daha çok yer almaktadırlar. Aynı zamanda kadınlar eğitimle ilgili aktivitelere ve bunun gibi sosyal ilişkilere daha az zaman ayırmaktadır. Bu noktada zamanın paylaşılması sorununun ötesinde “*zaman yoksunluğu*” (time deprivation) sorunu ortaya çıkmaktadır. Zaman sınırlı bir kaynak olduğu için paylaşılmasında da bazı problemler ortaya çıkabilmektedir. Bu problemlerden biri gelir getirici bir işte çalışarak geçirilen zaman ve ev işleri gibi gelir getirmeyen işlere ayrılan zamanda ortaya çıkmaktadır. Birçok kadın zamanlarının çoğunu hanehalkı bakımına harcamak zorunda kalmaktadır. Ücretli ve ücretsiz işte harcanan zaman bireylerin sosyalleşmelerine zaman bırakmamaktadır. Bu noktada bireylerin sınırlı zamanlarını nasıl harcadıkları, onların işgücü piyasasındaki konumlarında etkili olan sosyal

sermaye ile ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet bakış açısı ile yapılan birçok zaman kullanım çalışmasında, kadın ve erkeğin ücretli işte harcadıkları zaman farklılıkları ile bunun dışında kalan iş dışı zamanı nasıl değerlendirdikleri sosyal sermaye ile de ilişkilidir (Medeiros, Guerreiro Osório ve Costa, 2010: 59- 60).

2.9. Sosyal Sermaye Kavramı ve Sosyal Sermaye Yaklaşımları

Sosyal sermaye kavramı ilk defa 1916 yılında Lydnia Hanifan tarafından Batı Virginia'daki okul sistemi değerlendirilirken kullanılmıştır. Ancak, bu kavram günümüzdeki popülerliğine 1990'lı yılların ikinci yarısında ünlü sosyal bilimci Robert Putnam'ın 1993 yılında yayınladığı "Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy", 1995 yılında Journal of Democracy'de yayınladığı "Bowling Alone: America's Declining Social Capital" ve 2001'de yayınladığı "Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community" adlı çalışmalar ile ulaşmıştır (Yıldız ve Topuz, 2011: 204).

Modern toplumlarda ilişkiler karmaşıklaşmakla birlikte toplumsal ilişkiler hızla bireyselleşmektedir. Bireylere modern toplumdaki sosyal ilişki ve ağlar, kişilerin tek başına ulaşacağı ilişki ve ağlardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bunu Bourdieu başta olmak üzere pek çok sosyal bilimci sosyal sermaye olarak literatürde kavramsallaştırarak araştırmıştır (Yarcı, 2011: 126).

Literatürde sosyal sermayeyi değişik boyutları ile ele alan yaklaşımlar bulunmaktadır. İktisatçılar, sosyologlar ve siyaset bilimcilere göre sosyal sermaye farklı biçimlerde tanımlanmaktadır (Şan ve Şimşek: 2011: 99). Bu nedenle sosyal sermaye kavramının temelini oluşturan Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın çalışmalarına değinilecektir.

Bourdieu (1986), sosyal sermayeyi “karşılıklı tanıma ve tanışıklığın az veya çok kurumsallaşmış ilişkilerin sürekli olması ile bağlantılı, hâlihazırdaki ve potansiyel kaynakların toplamı” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal sermaye, uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütünü temsil etmektedir (Bourdieu, 1986’dan aktaran Field, 2008: 22-23). Bourdieu sosyal sermaye olgusuna, sosyal ağlara üyelik boyutu ile yaklaşmaktadır.

Sosyal sermaye kuramcılarında Coleman (1988), sosyal sermayeyi “insanların ortak amaçlarını başarmak için gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada çalışabilme yeteneğidir” biçiminde tanımlamaktadır. Coleman (1988), sosyal sermayenin üç biçiminden söz etmektedir. Bunlardan birincisi yükümlülük, beklentiler ve yapıların güvenilirliğidir. Sosyal sermayenin bu biçimi iki ögeye bağlıdır: Yükümlülüğün yerine getirileceğine olan güven ve kabul edilen yükümlülüğün gerçek boyutlarıdır. Sosyal sermayenin ikinci biçimi, enformasyon kanallarıdır. Enformasyon, eylemi destekleyen ve elde edilmesi maliyetli olan bir olgudur. Başka amaçlar için sürdürülen sosyal ilişkilerin kullanımı, enformasyon elde edilmesini kolaylaştırabilmektedir. Son biçim ise, normlar ve etkili yaptırımlardır. Normlar, sosyal sermayenin güçlü bir biçimini oluşturmaktadır. Normlar, diğer sosyal sermaye biçimlerinden farklı olarak eylemleri kolaylaştırmanın yanı sıra bazılarını da engellemektedir (Coleman, 1988: 97- 105).

Putnam (1995: 65)’a göre sosyal sermaye teorisinin ana fikri, sosyal iletişim ağlarının bir değeri olduğudur. Bu sosyal bağlar, birey ve grupların verimliliğini etkilemektedir. Yaptığı analizde Amerika’daki sosyal sermayenin giderek azaldığını, İtalya’nın kuzeyinin güneyinden daha hızlı kalkınmasının nedeninin ise bölgelerarası

sosyal sermaye farklılığından kaynaklandığını savunmuştur. Putnam (1995) sosyal sermayeyi modern toplumlarda güven ve güven derecesi çerçevesinde açıklamaktadır. Putnam (1995)'a göre gönüllü organizasyonlara katılım bireylerde güvenin artmasına, bu da bireyler arasında sınırların yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Bu noktada Putnam sosyal sermaye tanımına güveni yerleştirirken, Coleman'ın ağlar formülasyonundan yararlanmaktadır. Putnam özellikle sivil toplum örgütlerine katılımı güven göstergesi olarak kabul etmektedir (Putnam 1995'ten aktaran; Tzanakis, 2013:6).

Putnam, Coleman ile hemen hemen aynı sosyal sermaye tanımını yaparken, bu kavramı ölçmek için bir ölçek geliştirmiştir. Coleman, sosyal sermaye yaklaşımında bireysel düzeyde sonuçlara, özellikle de beşeri sermaye gelişimine odaklanmıştır. Putnam ise, daha makro düzeyde bölgesel ve ulusal düzeyde ekonomik ve politik gelişme ile ilgilenmektedir. Bölgesel ve ulusal sonuçlara odaklanmak, Putnam'ın çalışmasını görgül olarak Coleman ve Bourdieu'dan ayırmaktadır. Ancak Putnam, onların sosyal sermaye tanımlarını temel alarak, daha geniş bir sosyal ölçeğe uygulamaktadır (Putnam 1995'ten aktaran; Yıldız ve Topuz: 2011).

Güven ile sosyal sermayeyi eş anlamlı olarak kullanan Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, bir toplumda ya da onun bazı bölümlerinde güven duygusunun hakim olması ile ortaya çıkan bir yetidir (Fukuyama, 2001: 42).

2.10. Sosyal Sermaye ve İş Dışı Zaman Kullanımı

Sosyal sermaye bireylerin aktivitelerinde iş yaşamında olduğu kadar iş dışı yaşamlarında da etkilidir. Bu kavram bireylerin topluma olan güvenlerinin bir

biçimidir. İş dışı zamanı bireyler serbestçe harcayabildikleri için toplum ve aile ilişkilerini güçlendiren bir araç olarak görülmektedir. Sosyal sermaye toplumsal organizasyonlara ilişkin olan normlar ve bireylerin sahip olduğu ağlara olan güveni ifade etmektedir. Zaman kullanım araştırmalarında ise sosyal sermaye kavramı bireylerin zamanlarını harcama biçimleri toplumsal ilişkilerdeki güven temelinde araştırılmıştır (Putnam, 1993: 167).

Sosyal sermaye kavramı önceden belirlenmiş olan aktivitelerde, bireylerin ne yaptığı ve çoğunlukla diğer bireylerle olan etkileşimlerin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bakım işleri, ev işleri ve gönüllü aktivitelere harcanan zaman da bu etkileşim içerisinde yer almaktadır. Diğer yandan ise sosyal sermaye kapsamındaki bakım işleri, günlük aktiviteler ve sosyalleşme toplumsal bütünleşmeyi etkilemektedir. Müzik dinlemek, çocukların bakımı ile ilgilenmek, okul aile birliği toplantılarına katılmak gibi iş dışı aktiviteler sosyal sermayeyi daha işlevsel ve ölçülebilir hale getirmek açısından önemlidir. Sosyal sermayenin ölçülmesinde zaman kullanımı verileri ve hanehalkı verilerinin ikisi de kullanılmaktadır (Diez, 2013: 25).

Teknolojide meydana gelen değişimler bireylerin zaman kullanımlarında da değişim olmasına yol açmıştır. Teknolojinin bireyleri daha çok “özelleştirmesi” ya da “bireyselleştirmesi” ile ilişkili olarak bireylerin zaman kullanımlarında sahip oldukları sosyal sermayenin etkili olması bunun nedeni olarak gösterilmektedir. Bireylerin zaman kullanımlarında etkili olan sosyal sermaye 1960’lı yıllarda zaman bütçeleme çalışmalarının odak noktalarından biri olmuştur. Bu dönemde bireylerin zamanlarının giderek daha büyük kısmını televizyon izleyerek geçirmeleri zaman kullanım çalışmalarının artmasına neden olmuştur (Putnam, 1995: 9).

Toplumda bireylerin sahip oldukları ağlar olarak ifade edilen sosyal sermaye; eğitimde başarı, ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileme ve daha sağlıklı yaşam biçimi gibi pek çok açıdan olumlu yönde etkilemiştir. Bu noktada bireylerin zamanlarını nasıl kullandıkları sosyal sermaye indeks düzeyi ile ilgili bilgi sağlamıştır. Zaman kullanım verileri gönüllü işlere zaman ayırma, başkalarına yardım etme, bakım işlerinde çalışma, aile ve arkadaşlarla zaman geçirme sosyal sermaye kapsamında ölçülmüştür. Ancak refah seviyesi yüksek bireyler de zaman sorunu yaşayabilmektedirler. Bu anlamda sosyal sermayesi yüksek düzeyde olan bireyler televizyon izlemeye, çocuklarla ilgilenmeye ve sosyalleşmeye çok zaman ayıramayabilmektedirler (Ruston, 2003).

Zaman kullanımını çalışmalarında verilerin toplanması için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bunlardan biri de zaman kullanımını günlükleridir. Günlük, bireylerin “ne, nerede ve kimlerle ne yaptıkları” 24 saatlik zaman diliminde kaydedilir. Bu yaklaşım üç önemli sosyal sermaye aktivitelerinin tanımlanmasına yardım eder. Gönüllü aktiviteler için harcanan zaman (resmi katılım), başkalarına yardım için harcanan zaman, çocuklara ve ailede bakıma muhtaç kişilerin bakımına harcanan zaman ile aile ve arkadaşlarla geçirilen sosyal zaman olarak sınıflandırılmaktadır.

İşle ilgili aktiviteler işte harcanan “yarı zamanlı” (part-time) ya da zamanı ya da iş ararken harcanan zamanı ifade etmektedir. Bakım aktivitelerine ayrılan zaman ise çocuk bakımı ve eğitimine harcanan zaman olarak tanımlanmaktadır. Ev içi ücretsiz emek; evin gündelik işleri, çamaşır yıkama, onarım işleri ve alışveriş gibi aktiviteleri içermektedir.

Bakım işleri çocuklara ya da evde birlikte yaşanan bakıma muhtaç herhangi bir yetişkinin bakımına harcanan zamanı ifade etmektedir. Bakım işleri, çocuk ya da yetişkinin (yaşlı, engelli vs.) bakımına harcanan zaman ile çocuğun eğitiminde okuması, çocukla konuşma, çocukla birlikte sinemaya gitme, televizyon izleme gibi boş zaman aktiviteleri ikincil aktivite olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2011).

2.11. Literatür Taraması

Bu başlık altında ülkelere göre zaman kullanım araştırmaları, uluslararası literatürde yapılan araştırmalar ve Türkiye’de zaman kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Zamanın nasıl deneyimlendiğine dair en somut bilgiye bugün artık çok daha yaygın olarak uygulanan zaman kullanım anketleri sayesinde ulaşılabilmektedir. Elde edilen temel veri, yapılan faaliyet ve bu faaliyete ayrılan zaman bilgisine yöneliktir. Zaman cetvellerinin küçük ölçekli örnekleri çok daha gerilere giderken, büyük ölçekte hazırlanması ve derlenmesi 1920’lerin ilk yıllarına uzanmaktadır. Sovyet ekonomist Stanislav Strumilin’in Moskova’da sanayi işçilerine uyguladığı anket 24 saat tam gün zaman bütçelerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Strumilin ve diğer araştırmacılar daha sonraki çalışmalarında memur, çiftçi ve işsizleri de zaman kullanım kalıplarını incelemek amacıyla kapsam dahiline almışlardır. Veriler temel olarak kişisel ihtiyaçlara, çocuk bakımına, eğitim faaliyetlerine, dini faaliyetlere ve boş zaman faaliyetlerine harcanan zaman bilgisini sunmaktadır. Bu liste, bugün kullanılan en geniş faaliyet kategorilerinden olup ekonomik olmayan faaliyetleri de kapsamaktadır. 1960’larda ve özellikle 1970’lerde birçok ülkenin istatistik

kurumları, kendi toplumlarının zaman kullanımlarının bir yansıması olarak günlük yaşamda rutin işler ve boş zamanlar ile ilgili sistematik olarak veri toplamışlardır (Michelsen, 2005).

Zaman kullanımı ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar ülkeler açısından incelendiğinde gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalarda kırsal alandaki kadının görünmeyen emeğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Toplumdaki kadın ve erkeğin ücretsiz işgüçlerini belirlemek amacıyla zamanı kullanma biçimlerine odaklanılmaktadır. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde ise piyasa işleri, yerel işler, ev içi işlerin paylaşımı ve çocukların bakımı gibi aktivitelerde toplumsal cinsiyetin etkisini belirlemeye odaklanılmaktadır (Michelsen, 2005).

2.11.1. Ülkelere Göre Zaman Kullanımı Araştırmaları

Avustralya'da ilk kez 1992 yılında Avustralya İstatistik Bürosu tarafından 1992-1997 ve 2005-2006 yılları olmak üzere iki dönemde uygulanmıştır. Zaman kullanım araştırması; Avustralya için geçerli bir zaman kullanım profili oluşturmak, ücretli ve ücretsiz işgücünü belirlemek ve belirli dönemlerdeki zaman kullanımındaki değişiklikleri ve eğilimleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Kanada'daki zaman kullanım araştırmaları ise 1986, 1992 ve 1998 olmak üzere üç dönemde uygulanmıştır. Kanada, İstatistikî verilerini elde ederken, yıllık toplumsal anketlerin bir parçası olarak her beş yılda bir zaman kullanım anketlerini uygulanmaktadır. Bununla birlikte elde edilen bu veriler Kanada'da kadınların durumu (İstatistiklerle Kanada), gelişmiş ekonomik cinsiyet eşitliği göstergelerinde işgücü verilerine göre kadın ve erkek arasındaki eşitliği ve eşitsizliği ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Kanada toplumdaki değişimleri izlemek amacıyla

uygulanan Genel Toplumsal Anketler'deki verileri destekleyerek sağlık, eğitim ve istihdama ilişkin istatistiklere g¼ncel bilgiler sağlamaktadır. Buna ek olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği G¼stergeleri (Gender Equality Indicators) doğrultusunda Kanadalı kadınların erkeklere g¼re gelir, çalışma ve ¼đrenmeye ilişkin eşit fırsatlara sahip olma durumlarını ¼lmek, g¼ncel ve gelecekteki toplumsal sorunlarla ilgili bilgi sağlamak amaçlanmaktadır (Fisher et al: 2012).

Hindistan'da ise Temmuz 1998'den Haziran 1999'a kadar verilerin toplandığı pilot bir alışma İstatistik Bakanlığı Merkez İstatistik ¼rg¼t¼ tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde ev ¼retim değerini daha iyi bir Şekilde hesaplayabilmektir (Fisher et al: 2012).

İtalya'da 1988 ve 2002-2003 d¼neminde zaman kullanımına y¼nelik araştırmalarda yaşam kalitesi ¼zerine çalışmalar yapılmış ve cinsiyetle ilgili ayrıntılı veriler elde edilmiştir. İtalya'da bu araştırmalar çok amaçlı toplumsal araştırmaların bir parçası olarak yapılmaktadır (Fisher et al: 2012).

Meksika'da 1996 ve 1998 yıllarında Ulusal Kadın Programı (The Women's National Program) kapsamında Ulusal İstatistik, Coğrafya ve Bilişim Enstit¼s¼'n¼n (National Institute of Statistics, Geography and Information) (INEGI) ¼nerisiyle zaman kullanım araştırması yapılmıştır. 1996 ve 1998 yılında yapılan iki araştırma da Ulusal Hanehalkı Gelir ve Harcamaları Araştırmasının bir parçası olarak planlanmıştır (Fisher et al: 2012).

Yeni Zelanda'da 1998 ve 1999 yılında yapılan zaman kullanım araştırmasında elde edilen veriler politika yapıcılar tarafından politika oluşturmak,

tavsiyesunmak, program geliştirmek (sağlık, eğitim ve refah) yardım etmek ve ulusal iyileştirmeler yapmak amacıyla kullanılmaktadır (Fisher et all: 2012).

Filistin’de ilk kez 1999 ve 2000 yılları arasında zaman kullanım araştırması yapılmıştır. 1996 yılında oluşturulan Cinsiyet İstatistikleri programının bir parçası olarak Filistin Merkez İstatistik Ofisi tarafından yapılan zaman kullanım çalışmasında kadın ve erkek arasındaki eşitliği ölçmek ve cinsiyete duyarlı politika geliştirmek amaçlanmıştır (Fisher et all: 2012).

Güney Afrika’da ise ilk olarak 2000 yılında zaman kullanımı çalışmaları yapılmıştır. Ücretsiz işgücünü daha iyi ölçebilmek, enformel ekonomi/diğer hesaplanmayan ekonomik aktivitelerin daha iyi ölçülmesi ve devlet otoritesini bilgilendirmek amaçlanmıştır (Fisher et all: 2012).

Hollanda’da zaman kullanımı araştırmaları 1930’larda başlamıştır. Ancak 1970’lerde çalışmanın kapsamı genişletilmiş ve yapılan çalışmalarda boş zamanı ölçmek amaçlanmıştır. 1970’teki zaman kullanım araştırmasında medya kullanımına farklı bakış açıları geliştirmek için 1975 yılında zaman kullanımı araştırmasına yeni kurumlar dahil olmuş ve 1970’teki araştırmanın kapsamına genişletilmesi sağlanmıştır. 1987-1988 zaman kullanımı verileri gelir hesaplamalarında kullanılmıştır. 1997 yılından 2000 yılına kadar ise daha geniş kapsamlı toplumu içine alan araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Fisher et all: 2012).

İngiltere’de ise zaman kullanımı araştırması 20 yy. başından beri devam etmektedir. Zaman kullanımı araştırmalarında politika yapanlara, akademisyenlere, sosyal araştırmacılara, reklamcılara ve satıcılara veri sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca İngiltere’de ev içi üretim hesaplanarak ülke gelişimine katkı sağlamak

amaçlanmıştır. Bu çalışmalardan biri olan “Managers and Their Jobs” isimli araştırmada 1960’lı yılların ortalarında yöneticilerin gerçekte zamanlarını neleryaparak geçirdikleri ile aralarındaki benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir. Aynı alanda çalışan meslektaşlarıyla yaptıkları aktiviteler de karşılaştırılmıştır (Gross ve Swirski, 2002: 5).

Amerika’da ise zaman kullanımı araştırmaları 1920’li yıllara dayanmaktadır. Zaman kullanımı araştırmalarının verileri farklı kullanıcılar için geniş uygulama alanına sahiptir. Örneğin çoğu ekonomist piyasa dışı işin parasal değeri ile ilgilenmektedir. Piyasa dışı işlerde ev işleri, ailede çocuk, yaşlı ve engelli bakımına harcanan zaman ölçülerek kanun yapanlara kararlarını verirken bunları da göz önünde bulundurmaları açısından önemli ölçüde bilgi sağlamaktadır. Diğer taraftan zaman kullanımı verileri, yöneticilere piyasaya hangi türde ürün ve hizmet sunmaları noktasında fayda sağlamaktadır (ATUS, 2014).

2.11.2. Uluslararası Literatürde Yapılan Araştırmalar

Uluslararası literatürde zaman kullanımıyla ilgili yapılan araştırmalar iş ve boş zaman arasındaki ayrıma odaklanmaktadır. Zaman ayrımı genel olarak mekansal ayrışma boyutunda incelenmiştir. Becker (1965) zaman kullanımını üretim ve tüketim temelinde boş zaman ve ev işlerine harcanan zaman çerçevesinde incelemiştir. Voss (1967) ise zamanı ücretli işte çalışarak harcanan zaman, zorunlu aktivitelere harcanan zaman ve isteğe bağlı işlere harcanan zaman olarak ele almıştır. Arndt, Hawes ve Gronmo (1978) zamanı, kariyer odaklı aktiviteler, ev işlerini içeren aktiviteler ve boş zaman aktiviteleri olarak ayırmıştır. Lewis ve Weigert (1981) ise kişisel aktivitelere harcanan zaman, sosyal aktivitelere harcanan zaman ve sosyo-

kültürel aktivitelere harcanan zaman şeklinde zamanı sınıflandırmıştır. Sonraki dönemde Hill (1985) ücretli işi birincil iş olarak ele almıştır. Birincil iş dışında geçirilen zaman ise arkadaşlarla vakit geçirme, yolculukta geçirilen zaman gibi sınıflandırmalar temelinde incelenmiştir. Juster ve Stafford (1991); bireylerin zamanlarını işte geçirilen zaman, kişisel bakıma harcanan zaman ve ev işlerine harcanan zaman boyutunda incelemiştir.

Zaman kullanımı araştırmalarının yoğunlaştığı 1960'lı ve 1990'lı yıllarda bireylerin zaman kullanımlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet boyutunun henüz çok incelenmediği görülmektedir. Ancak, son yıllarda ise yapılan çalışmalarda (Mattingly ve Blanche, 2003; Mi-Hye, 2006; Kan, 2008; Saxbe, Repetti ve Graesch, 2011; Lam, McHale ve Crouter, 2012; Walker, Berekashvili ve Lomidze, 2014) bireylerin iş dışı zaman kullanımlarını toplumsal cinsiyet boyutunda inceledikleri görülmektedir.

Bu çalışmalardan Mattingly ve Blanche (2003) İngiltere'de yaptıkları çalışmada kadın ve erkeklerin iş dışı zaman kullanımlarının nitelik ve nicelik yönünden araştırmışlardır. Bu çalışmada, kadın ve erkeğin ev işleri ve çocuk bakımına hangi sıklıkta zaman ayırdıklarına ilişkin veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda kadın ve erkeğin iş dışı zaman kullanımlarına ilişkin farklılıklar olduğu bulunmuştur. Toplumsal cinsiyet açısından kadınların toplumda birçok kazanımları olmasına rağmen, çalışma saatlerindeki farklılıklar kadın ve erkeğin iş dışı zaman deneyimleri arasında farklılıkların devam etmekte olduğunu göstermiştir (Mattingly ve Blanche, 2003).

Zaman kullanımı ile ilgili yapılan diğer bir çalışma ise Mi-Hye (2006)'e aittir. Mi-Hye'a göre kadın ve erkeğin iş dışı zaman kullanımları arasındaki farklılıklar, kadının hem işyerinde çalışıp hem de evdeki sorumlulukları nedeni ile çalışmaya devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Kadının ailesi için sabah kahvaltı hazırlaması, çocukların beslenmesi ve kıyafetleri ile ilgilenmesi gibi işlerin yanısıra rutin ev işleri ile ilgilenmesi bu nedenlerden bazılarısıdır. Bu durum rutin işgününde kadın ve erkeğin iş dışı zaman kullanımları arasında farklılıklar yaratmaktadır. alışan kadın ve erkeğin iş dışı zaman kullanımı farklılıkları nedeni ile kadınlar erkeklere göre zaman baskısını daha fazla hissetmektedirler. Araştırma sonucuna göre kadınlar erkeklere göre aileleri ile daha fazla zaman geçirmektedir (Mi-Hye, 2006).

İş dışındaki zaman kullanımını toplumsal cinsiyet temelinde inceleyen çalışmalardan bir diğeri Kan (2008)'e aittir. Araştırmada, toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadın ve erkeklerin zaman kullanım farklılıkları iki farklı yöntemle incelenmiş ve her iki araştırma yönteminin de avantajlarını kullanarak daha doğru veriler elde edilmiştir. Araştırmada dikkat çeken bir nokta erkek katılımcıların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yapılandırılmış zaman kullanım anketlerinde zaman kullanım günlüklerine göre çok daha fazla zaman ayırdıklarını belirtme eğiliminde olmasıdır. Elde edilen diğer bir önemli sonuç da kadınların ikincil aktivite olarak ev işlerine zaman ayırmaları ve ocuk bakımına ayrılan zamanda kadın ve erkek arasında farklılıklar olduğudur. Bu araştırmada erkeklere göre kadınlar, ocuk bakımına daha fazla zaman ayırmaktadırlar (Kan, 2008).

Ev işleri ve boş zaman aktivitelerine odaklanan araştırmalardan bir diğeri Saxbe, Repetti, ve Graesch (2011)'e aittir. Saxbe, Repetti ve Graesch (2011) çalışan kadın ve erkeklerin iş dışı zamanlarını ev işleri ve boş zaman aktivitelerine bağlı olarak araştırmışlardır. Bu araştırmada kadın ve erkeklerin ev işleri ve boş zaman aktivitelerine ayırdıkları zamanlar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada ayrıca ev işleri, iletişim, çocuk bakımı, kişisel bakım, eğitimle ilgili aktiviteler, sosyal aktiviteler ve ücretli işte harcanan zamanla ilişkili olarak evli kadın ve erkeğin sağlıkları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Lam, McHale ve Crouter (2012) evli çiftler üzerinde yaptıkları araştırmada, ev işlerinin eşler arasındaki paylaşımlarını zaman kullanımı açısından incelemişlerdir. Ev içinde eşlerin daha önceden belirlenen aktivitelere ne kadar zaman ayırdıklarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Araştırmada eşlerin gelir durumları, çalışma saatleri ve ne tür iş yaptıkları dikkate alınmıştır. Araştırmada geliri fazla olan eşlerin daha az geliri olan eşlere göre ev işleri ve çocuk bakımı gibi işlere zaman ayırmak istemedikleri ortaya çıkmıştır.

Walker, Berekashvili ve Lomidze (2014) zaman kullanım anketlerini kullanarak yaptıkları araştırmada, zaman kullanımını toplumsal cinsiyet bağlamında refah seviyesi ile ilişkili olarak incelemişlerdir. Kadın ve erkeğin zaman kullanımı verileri kullanılarak, kırsal ekonomik kalkınma toplumsal cinsiyet açısından yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde araştırılmıştır.

2.11.3. Türkiye’de Zaman Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de ilk kez 2003 yılında Economic Research Centre (ERC) tarafından yapılan “Kırsal Alanda Zaman Kullanımı: Türkiye’de bir Vaka Çalışması” (Time

Use in Rural Areas: A Case Study in Turkey) isimli çalışmadır. Bu çalışmada Türkiye’de kırsal alandaki günlük aktivitelere odaklanılarak zaman kullanımı araştırması yürütülmüştür. İş ve boş zaman kullanımları ile farklı aktiviteler için ayırdıkları zamanlar bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, hanhalklarının zaman kullanım desenleri ile sosyo-ekonomik özellikleri arasında yüksek oranda korelasyon bulunmuştur. Ayrıca, ortalama erkekler kişisel gelişim hariç bütün aktivitelere kadınlara göre daha fazla zaman harcamaktadırlar. Beklenildiği gibi tarımsal aktivitelerde kadın ve erkeklerin rollerinde farklılık gözlenmiştir (Erdil, Eruygur ve Kasnakoğlu, 2006).

2006 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi işbirliği ile (EUROSTAT) başlatılan uluslararası karşılaştırılabilir nitelikteki zaman kullanım anketi, Türkiye genelinde rastgele örneklem seçilerek, 15 yaş ve üzerindeki aile bireylerine uygulanmıştır. Araştırmada kadınlara ve erkeklere ilişkin piyasa dışı işlerin hangi boyutta olduğuna dair veri elde etmek ve bu gruplara özel politika üretme konusunda ilgili kurumlara veri desteği sağlamak amacıyla veri toplanmıştır (TÜİK, 2008).

Türkiye Aile Yapısı Araştırması kapsamında 2003 ve 2011 yıllarında yapılan çalışmada ailedeki sosyal faaliyetler, boş zaman etkinlikleri ve sosyalleşme pratiklerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda yapılan aktiviteler bireysel ve aile ile yapılan aktiviteler olarak ikiye ayrılmıştır. İş dışı yaşamda yapılan aktiviteler sosyal faaliyetlerin yanında, kültürel yaşamla ilgili önemli verileri sağlama açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma İstatistik Bölge Birim Sınıflamasına göre Düzey 1’de yer alan Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde yürütülmüştür. Araştırmada 18 yaş ve üzeri

bireyler araştırmada elde edilen sonuçlardan biri örneklemini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın sonucuna göre erkekler kadınlara göre daha fazla sosyal aktiviteye katılmaktadırlar. Erkeklerin iş dışı zamanlarının %3'n çocuklarının bakımına ve eğitimine harcarken, kadınlarda bu oran %19'dur. Bu araştırmada elde edilen sonuçlardan biri en önemli sonucu Türkiye'de dezavantajlı grupların ciddi bir biçimde toplumsal yaşama katılım sorunu yaşıyor olduklarıdır (Aybars, 2014).

Türkiye'de yapılan araştırmalardan biri Bulgu, Arıtan ve Aşçı (2007)'ye aittir. Bu araştırmada gündelik yaşamında kadınların spor aktivitelerine katılımlarında artık olması nedeniyle kadınların kendilerine ait zamanları, kendilerini ifade etme fırsatları ve ev dışına çıkmalarına odaklanılmıştır. Bu araştırma sonucunda zamanını fiziksel aktiviteye ayıran kadınlarda yaşam kalitesi puanının yüksek olduğu bulunmuştur.

BÖLÜM 3

TOPLUMSAL CİNSİYETE VE SOSYAL SERMAYEYE GÖRE ZAMAN KULLANIMINA İLİŞKİN BULGULARIN SUNULMASI VE ANALİZİ

Araştırmanın bu bölümünde tezin alan çalışmasına ilişkin verilerin sunumu yapılmıştır. Bu bölüm “Bireyleri tanıttıcı sosyo-demografik özellikler”, “Toplumsal cinsiyete göre zaman kullanımına ilişkin bulgular” ve “Toplumsal cinsiyete göre sosyal sermayenin zaman kullanımı üzerindeki etkisine ilişkin bulgular” başlıkları altında incelenmiştir.

3.1. Bireyleri Tanıtıcı Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bir kamu kurumunda çalışan bireyleri tanıttıcı (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu meslek, çocuk sahibi olma, çocuğa bakan kişi ve gelir durumu) bilgilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.1’de açıklanmıştır.

Araştırma toplumsal cinsiyet temelinde oluşturulduğu için kadın ve erkek sayıları eşit tutulmuştur. Buna göre araştırmaya katılan 120 bireyden 60’ı (%50) kadın, 60’ı (%50) erkektir.

Araştırmada TÜİK tarafından 2006 yılında yapılmış Zaman Kullanım İstatistiklerinde dikkate alınan 25-65 yaş aralığı kullanılmıştır. Buna göre araştırma kapsamında 25-34 yaş aralığında 19 (%15.8), 35-44 yaş aralığında 42 (%35.0), 45-54 yaş aralığında 50 (%41.7) ve 55-65 yaş aralığında ise 9 (%7.5) bireyin olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bireyler arasında minimum yaş 25, maksimum yaş ise 63’tür. Bireylerin medeni durumları incelendiğinde ise 90’ının (%75.0) evli, 23’ünün (19.2) bekar, 5’inin (%4.2) boşanmış olduğu bulunmuştur. Araştırmada

bireylerin 71'inin (%59.2) üniversite mezunu, 33'ünün (%27.5) yüksek lisans mezunu ve 8'inin (%6.7) doktora mezunu olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin 72'si (%60.0) mühendis, 30'u (%25.0) memur, 13'ü (%10.8) veteriner hekimdir. Ayrıca diğer meslek grubunda (sosyolog, ekonomist ve istatistikçi) yer alan 5 bireyin (%4.2) olduğu bulunmuştur. Araştırma kapsamında bireylerin 87'si (%71.7) çocuk sahibi iken, 33'ü (%28.3) çocuk sahibi değildir. Çocuk sahibi olan 87 bireyden 20'sinin (%16.7) çocuğuna evdeki yardımcı/bakıcı, 34'ünün (28.3) çocuğuna ise aile bireylerinden biri bakmaktadır. Ayrıca katılımcıların 20'si (%16.7) çocuklarına kreşte bakıldığını belirtilmiştir. Araştırma kapsamındaki 94 bireyin (%78.3) 2001-3500 TL aralığında, 19 bireyin ise (%15.8) 3501 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.1: Bireyleri tanıttıcı sosyo-demografik özellikler

Değişken	Düzy	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	60	50.0
	Erkek	60	50.0
Yaş	25-34	19	15.8
	35-44	42	35.0
	45-54	50	41.7
	55-65	9	7.5
Medeni durum	Evli	90	75.0
	Bekar	23	19.2
	Dul	2	1.7
	Boşanmış	5	4.2
	Ayrı yaşıyor	0	0
Eğitim durumu	İlkokul	0	0
	Ortaokul	0	0
	Lise	8	6.7
	Üniversite	71	59.2
	Yüksek Lisans	33	27.5
	Doktora	8	6.7
Meslek	Mühendis	72	60.0
	Memur	30	25.0
	Veteriner hekim	13	10.8
	Diğer meslekler (Sosyolog, ekonomist, istatistikçi)	5	4.2
Çocuk sahibi olma	Evet	87	71.7
	Hayır	33	28.3
Çocuğa bakan kişi	Ücretli yardımcım/ bakıcı	20	16.7
	Aile bireylerinden biri	34	28.3
	Komşum	3	2.5
	Kreşte	20	16.7
	Diğer	10	11.4
Gelir	950-2000	7	5.8
	2001-3500	94	78.3
	3501 ve üzeri	19	15.8
Toplam		120	100.0

3.2. Toplumsal Cinsiyete Göre Bireylerin Zaman Kullanımına İlişkin

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet temel alınarak bireylerin iş dışı zaman kullanımlarındaki farklılıklar saptanmaya çalışılmıştır. Bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden;

1. Eğitimle ilgili aktivitelere katılım,
2. Bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılım,
3. Arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere katılım,
4. Ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme gibi aktivitelere katılım,
5. Sosyal aktivitelere katılım düzeyleri arasında toplumsal cinsiyete göre

anlamli farklılık olup olmadığı incelenmiş, bu amaçlara yönelik analizler yapılmıştır.

Bireylerin iş dışı zaman sınıflandırmasında bazı aktivitelere katılma sıklıkları arasında cinsiyete göre anlamli farklılıklar olup olmadığına ilişkin bulgular aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Bu çalışmada bireylerin iş dışı zaman kullanımlarının toplumsal cinsiyete göre farklılaşma durumunu belirlemek için Ki-Kare Testi (Chi-Square Test) uygulanmıştır. Biri sınıflamalı diğeri sıralamalı iki değişken arasındaki bağımlılık ilişkisini; diğeri ifade ile bir değişkenin düzeyindeki cevapların diğeri bir değişkenin düzeylerinde farklılığa neden olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare Testi kullanılmaktadır. Bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan eğitim ile ilgili aktivitelere katılım, bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılım, arkadaşlar ile yapılan sosyal etkinliklere katılım, ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme sinema, tiyatro, konser gibi sosyal aktivitelere katılım düzeyleri arasında

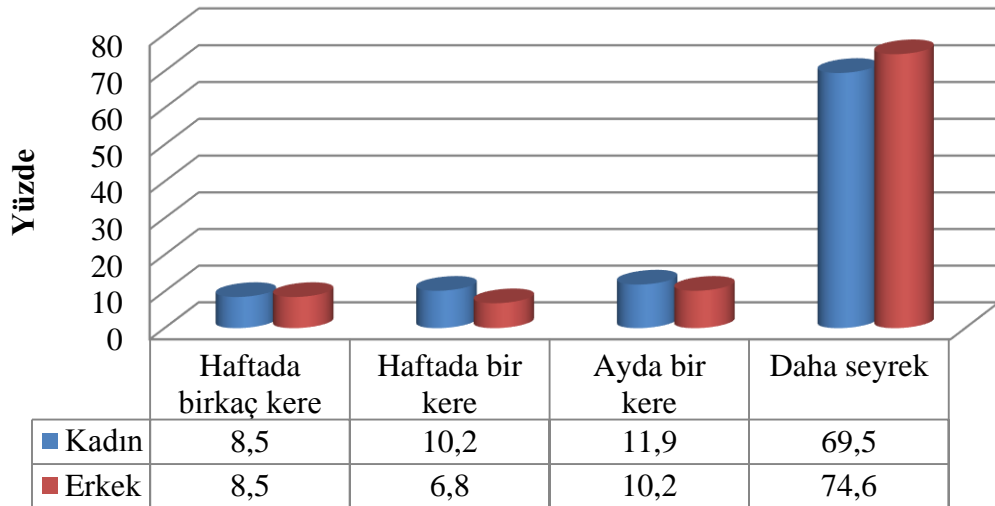
anlamli fark olup olmadigi Ki-Kare Testi ile incelenmistir. Bu analizde beklenen degeri 5'ten kucuk olan gozenek sayisinin toplam gozenek sayisinin %20'sini asmaması gerekmektedir. Aşması durumunda anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanması doğru değildir. Bu durumda değişkenin ilgili düzeylerinde mantıklı birleştirmeler yapılması önerilir (Büyüköztürk, 2009). Bu çalışmada da bir organizasyon için yapılan işlere katılım, ev ziyareti/misafir kabul etme ve sosyal aktivitelere katılımın cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin araştırıldığı analizlerde bu durum gözlenmiştir. Bu değişkenlere ilişkin üç analizde de ilk üç kategori (her gün, haftada 2-3 kez, haftada 1 kez) birleştirilerek yeniden tanımlanmıştır ve analizlerde yeniden yapılmıştır.

Çalışmanın ilk alt amacına yönelik olarak toplumsal cinsiyete göre, bireylerin iş dışı zaman kullanımı göstergelerinden eğitimle ilgili aktivitelere katılım sıklıklarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Bireylerin eğitim ile ilgili aktivitelere katılımlarının toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi için Ki-Kare testi yapılmıştır.

Bu testin sonuçları Grafik 1'de gösterilmiştir.

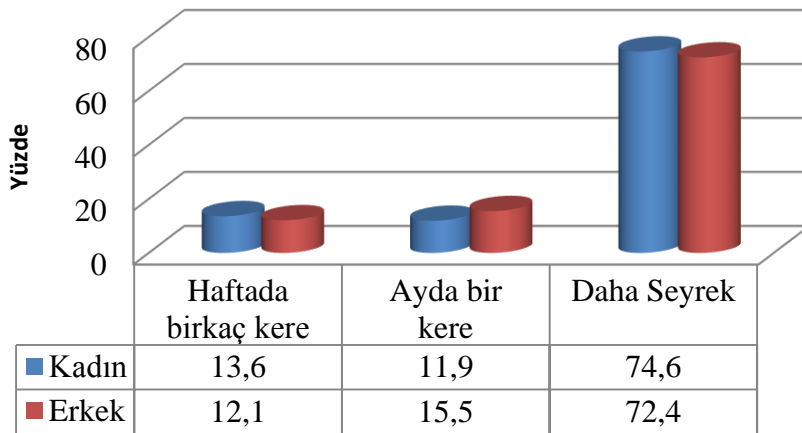
Grafik 1: Eğitim ile ilgili aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 1 incelendiğinde bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan eğitim ile ilgili aktivitelere ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur, ($\chi^2(3)=0.583$, $p>0.05$). Yani kadınlar ve erkekler günlük yaşamlarında eğitim ile ilgili aktivitelere hemen hemen aynı süreyi harcamaktadırlar. Ayrıca günlük tutma tekniği kullanılarak yapılan araştırmada ise üniversite mezunu bir kadın katılımcının eğitimle ilgili aktivite sınıflandırmasında yer alan dil kursuna bir günde 150 dakika ayırdığı bulunmuştur (kadın, 33 yaş, bekar). Bu durum kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olmasının bir sonucu olarak eğitim aktivitelerine katılımında toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu katkı biçiminde yorumlanabilir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan bir organizasyon için yapılan aktivitelere kadınların ve erkeklerin harcadıkları zaman sıklığında anlamlı farklılık olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla yapılan Ki-Kare testi sonuçları Grafik 2’de yer almaktadır.

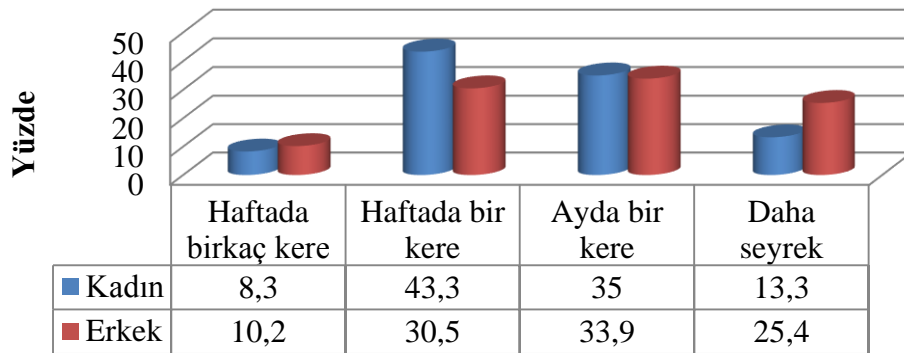
Grafik 2: Organizasyon için yapılan aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 2 incelendiğinde, bireylerin bir organizasyon için yapılan aktivitelere ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($\chi^2(2) = 0.355, p > 0.05$). Araştırmaya katılan bireylere okul-aile birliği, gönüllü dernek çalışmaları, toplantılara ve dini aktivitelere hangi sıklıkla katıldıkları sorulmuştur. Kadın katılımcıların %74.6'sı organizasyon için yapılan aktivitelere bir aydan da seyrek katıldıklarını belirtmelerine rağmen, erkek katılımcıların ise %72.4'ü oranında bu aktivitelere bir aydan daha seyrek katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular ışığında kadınların ve erkeklerin bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılma sıklıklarında belirgin bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani kadınlar ve erkekler günlük yaşamlarında bir organizasyon için yapılan aktivitelere hemen hemen aynı zamanı ayırmaktadırlar.

Bireylerin arkadaşlarıyla yaptıkları sosyal etkinliklere harcadıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması için Ki-Kare testi uygulanmış ve sonuçlar Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

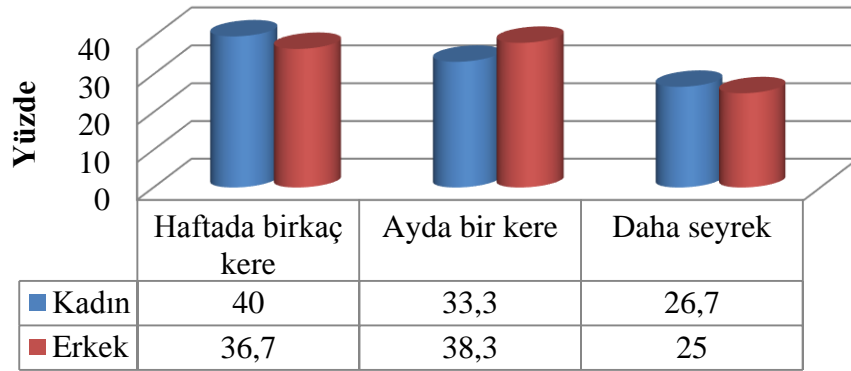

Grafik 3 incelendiğinde, bireylerin arkadaşlarıyla yaptıkları sosyal etkinliklere ayırdıkları zaman sıklığında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık

bulunmamıştır ($\chi^2(3)=3.692$, $p>0,05$). Yani kadınlar ve erkekler günlük yaşamlarında arkadaşlarıyla birlikte sosyal etkinlik gerçekleştirme konusunda hemen hemen aynı süreyi harcamaktadırlar. Yani diğer bir ifade ile kadınların ve erkeklerin kafe, piknik, lokanta gibi yerlerde sosyal aktivitelere ayırdıkları zaman arasında anlamlı farklılık yoktur. Ancak araştırma kapsamında bir günde yaptığı aktiviteler için günlük tutması istenen toplam dört katılımcıdan sadece bir kadın katılımcının günde 60 dakika dans aktivitelerine katıldığı bulunmuştur (kadın, 50 yaş, evli). Bu noktada araştırma kapsamındaki kadınların daha az bir bölümünün bu tür aktivitelere zaman ayırdığı düşünülebilir.

Bireylerin ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme aktivitelerine harcadıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediklerinin incelenmesi amacıyla yapılan Ki-Kare testi sonuçları Grafik 4'te yer almaktadır.

Grafik 4: Ev ziyaretine/misafir kabul etmeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

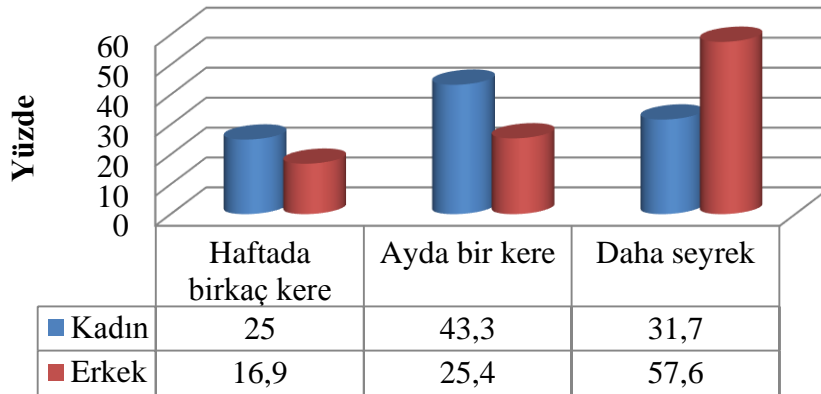

Grafik 4 incelendiğinde, bireylerin ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme aktivitelerine ayırdıkları zamanın sıklığının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur, ($\chi^2(2)=0.329$, $p>0,05$). Buna göre kadın katılımcıların %40'ı haftada birkaç kere, %33,3'ü ayda bir kere, %26,7'si ise daha seyrek ev

ziyaretine gittiklerini ya da misafir kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Erkek katılımcıların ise %38.3'ü ayda bir kere, (%36.7'si) haftada birkaç kere ve %25'i ise daha seyrek ev ziyaretlerine gittiklerini ya da misafir kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgulara bağlı olarak kadınların (haftada birkaç kere) ve erkeklere (ayda bir kere) göre günlük yaşamlarında ev ziyaretine daha fazla sıklıkta gittikleri/misafir kabul ettikleri söylenebilir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan sosyal aktivitelere harcadıkları zamanı cinsiyete göre karşılaştırmak amacı ile yapılan Ki-Kare testi sonuçları Grafik 5'te bulunmaktadır.

Grafik 5: Sosyal aktivitelere ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 5 incelendiğinde, bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan sosyal aktivitelere ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur, ($\chi^2(2)=8.189$, $p<0.05$). Buna göre kadınların ve erkelerin sinema, tiyatro, konser gibi sosyal aktivitelere katılım için zaman kullanımında farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda kadın katılımcıların %43.3'ü ayda bir kere, %31.7'si daha seyrek ve %25'i haftada birkaç kere sinema, tiyatro, konser gibi

etkinliklere katılmışlardır. Erkek katılımcıların ise %57.6'sı daha seyrek, %25.4'ü ayda bir kere ve %16.9'u hafta birkaç kere ve sinema, tiyatro, konser gibi etkinliklere katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular ışığında kadınların günlük yaşamlarında sinema, tiyatro, konser gibi sosyal aktivitelere ayırdıkları zamanın erkeklerin bu aktivitelere ayırdıkları zamandan daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitliği lehine bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Toplumsal cinsiyete göre bireylerin zaman kullanımlarında belirlenen aktivitelere günde harcadıkları ortalama zaman arasında ne gibi farklılıkların olduğunu belirlemek araştırmanın ikinci amacıdır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyete göre bireylerin;

- a) Televizyon izlemeye,
- b) Telefon görüşmelerine,
- c) Spor yapmaya,
- d) Kişisel bakımlarına,
- e) Aile ile sosyalleşmeye,

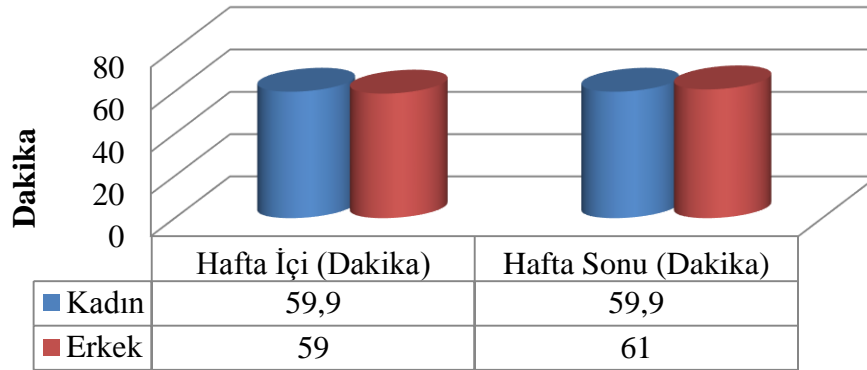
f) Çocuğun/çocukların bakım ve eğitimine hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zaman arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci amacına yanıt aramak için Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. İki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirinden anlamlı şekilde farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılırken puanlar bağımsız grupların tümünde normal dağılım göstermiyorsa Mann Whitney U Testi kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2006). Bu nedenle bireylerin zaman kullanımı göstergelerinden olan televizyon izlemeye, telefon görüşmelerine, spor yapmaya,

kişisel bakımlarına, aile ile sosyalleşmeye ve çocuğun/çocukların eğitim ve bakımına hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır.

Bu araştırma kapsamında bireylerin iş dışı zaman kullanım aktivitelerinden kitle iletişim araçlarına harcadıkları zaman içinde televizyon izleme yer almaktadır. Bu kapsamda bireylerin televizyon izlemeye hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Grafik 6'da yer almaktadır.

Grafik 6: Hafta içi ve hafta sonu televizyon izlemeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

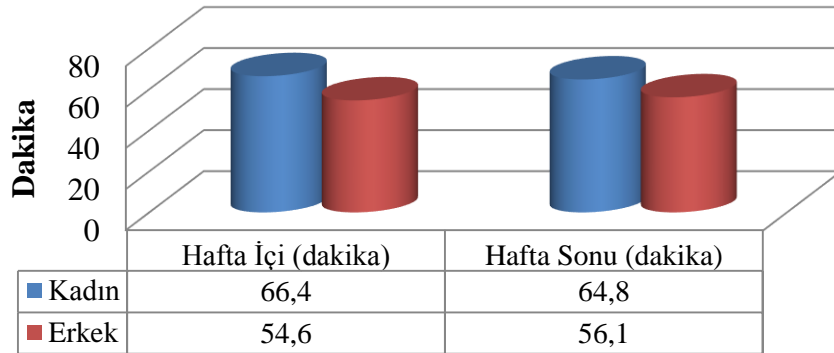

Grafik 6 incelendiğinde, bireylerin televizyon izlemeye hafta içi ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur, ($U=1714.00$, $p>0,05$). Benzer şekilde cinsiyete göre televizyon izlemeye hafta sonu ayrılan zaman konusunda da anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır ($U=1764.500$, $p>0,05$). Kadınlar iş dışı kalan zamanlarında hafta içi günde ortalama 59.9 dakika, erkekler ise 59 dakika televizyon izlemeye zamanlarını harcamaktadırlar. Bu bulgular ışığında kadınların ve erkeklerin hafta içi ve hafta sonu televizyon izlemek (haber, dizi ve film gibi programlar) için ortalama aynı zamanı ayırdıkları söylenebilir. Ayrıca günlük tutan

katılımcılardan biri (kadın, 33 yaş ve bekar) 30-40 dakika televizyon izlediğini belirtmiştir. Benzer şekilde günlük tutan bir diğer katılımcı (erkek, 34 yaş, bekar) ortalama 50 dakika televizyon izlediğini ifade etmiştir. Bu noktada anket ve günlük tutma tekniği kapsamında elde edilen verilere bağlı olarak televizyon izlemeye kadınların ayırdıkları zamanın birbirine paralel olduğu ortaya çıkmıştır.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım aktivitelerinden kitle iletişim araçlarına harcanan zaman içinde telefon görüşmesi yapmak yer almaktadır. Bu kapsamda bireylerin telefon görüşmesi yapmaya hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanı toplumsal cinsiyete göre karşılaştırmak amacıyla anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçları Grafik 7’de gösterilmiştir.

Grafik 7: Hafta içi ve hafta sonu yapılan telefon görüşmelerine ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

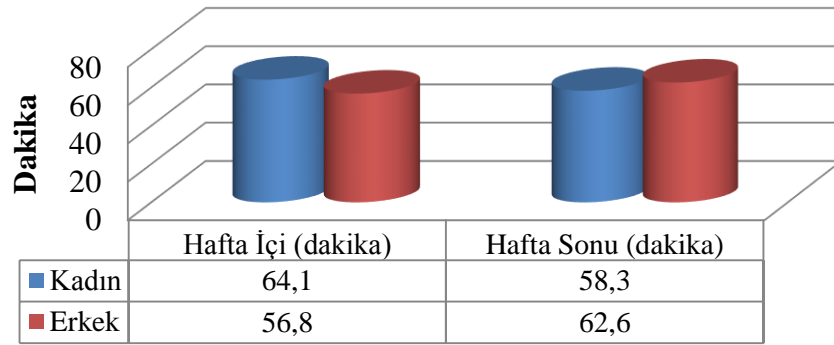

Grafik 7 incelendiğinde, bireylerin telefon görüşmelerine hafta içi ($U=1446.00$, $p>0.05$) ve hafta sonu ($U=1538.500$, $p>0.05$) ayırdıkları zaman toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Kadınlar hafta içi ortalama 66.4 dakika, erkekler ise 54.6 dakika telefon görüşmelerine zamanlarını harcamaktadırlar. Yani kadınların ve erkeklerin

günlük yaşamlarında aile fertleri, arkadaş, akraba vb. ile telefon görüşmelerine hafta içi ve hafta sonu hemen hemen aynı süreyi harcadıkları söylenebilir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım aktivitelerinden spor yapmaya hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Grafik 8’de yer almaktadır.

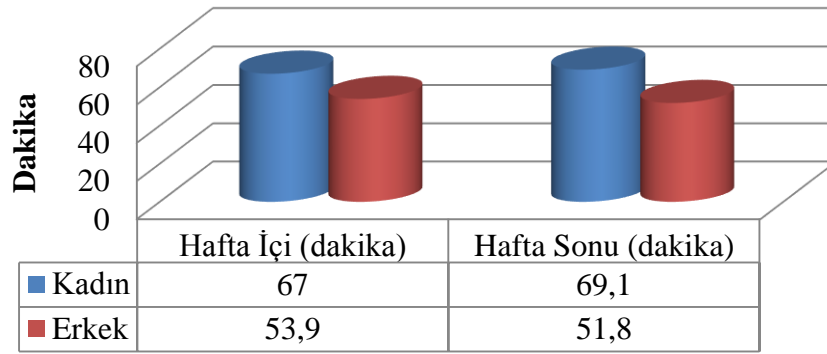
Grafik 8: Hafta içi ve hafta sonu spor yapmaya ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 8 incelendiğinde, bireylerin spor yapmaya hafta içi ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur, ($U=1582.500$, $p>0.05$). Yani kadınlar ve erkekler günlük yaşamlarında spor yapmaya hafta içi hemen hemen aynı süreyi harcamaktadırlar. Diğer yandan bireylerin spor yapmaya hafta sonu ayırdıkları zaman da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($U=1673.500$, $p>0.05$). Bu noktada kadınların ve erkeklerin hafta içi ve hafta sonu spor yapmaya yönelik aktivitelere hafta içi ve hafta sonu (evde ya da spor salonunda yaptıkları koşu, bisiklete binme, futbol, basketbol gibi) aynı süreyi harcadıkları söylenebilir.

İş dışı zaman kullanım aktivitesi sınıflandırmasında bireylerin kişisel bakıma haftaiçi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Grafik 9’da bulunmaktadır.

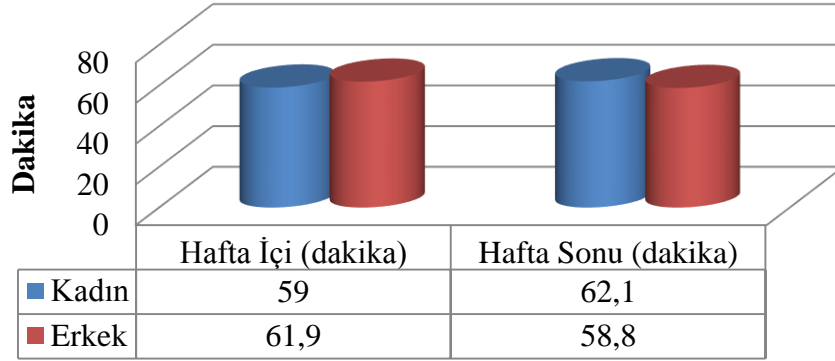
Grafik 9: Hafta içi ve hafta sonu kişisel bakıma ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 9 incelendiğinde, bireylerin kişisel bakıma hafta içi ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($U=1407.00$, $p<0.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, kadınların kişisel bakıma hafta içi ayırdıkları zamanın (67 dakika) erkeklerin kişisel bakıma hafta içi ayırdıkları zamandan (53.9 dakika) daha fazla olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, bireylerin kişisel bakıma haftasonu da ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($U=1283.500$, $p<0.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, kadınların yıkanma, giyinme, diş fırçalama, makyaj yapma gibi kişisel bakıma hafta sonu ayırdıkları zamanın (69.1 dakika) erkeklerin kişisel bakıma hafta sonu ayırdıkları zamandan (51.8 dakika) daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle kadınların kişisel bakımları için hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın, erkeklerin bu aktivite için ayırdıkları zamandan daha fazladır.

Bireylerin aile ile sosyalleşmeye hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Grafik 10'da yer almaktadır.

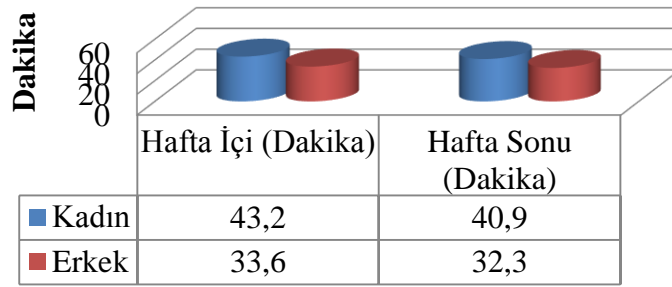
Grafik 10: Hafta içi ve hafta sonu aile ile sosyalleşmeye ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 10 incelendiğinde, aile ile sosyalleşmeye hafta içi ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($U=1712.00$, $p>0.05$). Aynı grafikte bireylerin aile ile sosyalleşmeye hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($U=1700.00$, $p>0.05$). Bireylerin iş dışı zaman kullanımlarında aile ile sosyalleşmeye ayrılan zaman sosyal yaşam ve eğlenceye ayrılan zaman kapsamında sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda aile ile sosyalleşmeye ayrılan zaman; aile fertleri ile sohbet etme, aile fertlerini yolcu etme, karşılama gibi aktivitelere ayrılan zamanı kapsamaktadır. Bireylerin hafta içi ve hafta sonu aile ile sosyalleşmeye ayrılan zamanlarında cinsiyete göre farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak burada kadınların aile fertlerine ilişkin sorumluluklarında erkeklerle birbirlerine yakın süre harcamaları toplumsal cinsiyet açısından kadınlar lehine olumlu değişme meydana geldiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Bireylerin çocuğun/çocuklarının bakım ve eğitimi için hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini saptamak için yapılan Mann Whitney U testi sonuçları Grafik 11’de yer almaktadır.

Grafik 11: Hafta içi ve hafta sonu çocuğun/çocukların bakım ve eğitimi için ayrılan zamanın toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 11 incelendiğinde, bireylerin çocuğunun/çocuklarının bakım ve eğitimi için hafta içi ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($U=519.500$, $p>0.05$). Aynı grafikte bireylerin çocuğunun/çocuklarının bakım ve eğitimi için hafta sonu ayırdıkları zamanın da cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur ($U=466.500$, $p>0,05$). Bu kapsamda bireylere çocuğun ya da çocukların bakımı, ev ödevlerine yardım etme, çocuklarla beraber okuma yapma, oyun oynama, konuşma, resim yapma gibi çocuğun bakım ve eğitimine günde ortalama ne kadar zaman harcadıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre bireylerin çocuklarının bakım ve eğitimlerine hafta içi ve hafta sonunda harcadıkları zamanlar arasında cinsiyet açısından anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada günlük tutması istenen katılımcılardan biri çocuk bakımına ve eğitimine ortalama 120 harcadığını belirtmiştir (erkek, 28 yaşında ve evli). Bu noktada günlük tutması istenen kadın katılımcılardan herhangi birinin

çocuk bakımı ve eğitimine harcadığı zamanı tuttuğu günlükte belirtmemiş olmasının şaşırtıcı olduğu düşünülebilir. Ancak bu bağlamda özellikle belirtilmelidir ki günlük tutması istenen kadın katılımcılardan biri bekar diğeri ise evli olup çocuklarının yaşları ilerdir. Bu nedenle evli olan kadın katılımcının çocuk bakımına ve eğitimine tuttuğu günlükte yer vermediği düşünülebilir.

Bu bağlamda çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda kadın ve erkek arasında iş bölümü olduğu, sorumluluğun sadece bir ebeveyn (özellikle kadın) üzerine yüklenmediği düşünülebilir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Evde iş paylaşımı nasıldır?” sorusuna yönelik bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım göstergelerinden hane halkı ve ev bakımına harcanan emek ve zaman kapsamında ev içinde yapılan işlerin çoğunlukla kim tarafından yapıldığı sorulmuştur. Bu kapsamda bireylerin belirtilen işleri kimin yaptığına yönelik verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzdeler Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2’de bireylerin iş dışı zaman kullanımlarından hanehalkı ve ev bakımına ayrılan zaman kapsamında ev içi iş paylaşımına yönelik belirlenen aktivitelerin kimin tarafından yapıldığına verilen yanıtlar görülmektedir. Bireylerin iş dışındaki zamanlarının önemli bir kısmını hanehalkı ve ev bakımına ayırdığı ve bunların kim tarafından yapıldığı toplumsal cinsiyet açısından önem taşımaktadır. Bireylerin hanehalkı ve ev bakımına ayırdıkları zaman kapsamında ilk gruplandırma evde kahvaltı hazırlama ve yemek pişirme gibi işleri kimin yaptığına yöneliktir.

Tablo 3.2: Bireylerin evde iş paylaşımına yönelik frekans ve yüzde dağılımı

	Kadın		Erkek		Birlikte		Kız		Aile		Ücretli	
	f	%	f	%	f	%	Evlat		Büyükleri		Yardımcı	
							f	%	f	%	f	%
Kahvaltı/yemek hazırlama	76	63.3	7	5.8	23	19.2	2	1.7	9	7.5	3	2.5
Temizlik	68	56.7	6	5	22	18.3	3	2.5	6	5	15	12.5
Çamaşır yıkama	99	82.5	4	3.3	8	6.7	1	0.8	4	3.3	4	3.3
Tamirat ve onarım işleri	11	9.2	72	60	9	7.5	1	0.8	8	6.7	16	13.3
Alış veriş	34	28.3	32	26.7	47	39.2	1	0.8	6	5	-	-
Dayanıklı tüketim mallarının (beyaz eşya, mobilya vb.) alımı	24	20	23	19.2	64	53.3	1	0.8	7	5.8	1	0.8
Bütçe planlanması	28	23.3	32	26.7	51	42.5	1	0.8	7	5.8	1	0.8
Lavabo/banyo temizliği	89	74.2	4	3.3	15	12.5	2	1.7	2	1.7	8	6.7
Faturaların ödenmesi	30	25	59	49.2	24	20	2	1.7	5	4.2	-	-

Araştırmada evde kahvaltı hazırlama ve yemek pişirme gibi işleri %63.3 oranla kadın yapmakta iken, erkekler tek başlarına %5.8 oranında yapmaktadırlar. Bu işi %19.2 oranda kadın erkek birlikte yapmaktadır. Örneklem grubundaki kadınların çalışan kadınlar olduğu göz önüne alındığında, kadının da ücretli işte çalışmasına rağmen erkeklere göre ev işlerinin büyük kısmını yapmaya devam ettikleri görülmektedir. Kadınlar evde iş paylaşımına yönelik aktivitelerden ev temizliğini kadınlar (%56.7) erkeklere (%5) göre daha yüksek oranda kendileri yapmaktadır. Araştırmadaki bireylerin %12.5'i ev temizliği için ücretli yardımcı kullanırken, %6.7'sinin ise bu aktiviteyi kadın-erkek birlikte yaptıkları belirlenmiştir. Çamaşır

yıkama işini kadınların (%82.5) erkeklere (%3.3) göre daha yüksek oranda yaptıkları saptanmıştır. Evde iş paylaşımına yönelik diğer sınıflamadan biri olan tamirat bakım işlerine ise erkeklerin (%60.0) kadınlara (%9.2) göre daha yüksek oranda zaman ayırdıkları bulunmuştur. Ev içinde iş paylaşımı kapsamında yer alan alışverişi kadınların ve erkeklerin daha yüksek oranda birlikte paylaşmak için zaman ayırdıkları (%39.2) bulunmuştur. Ancak alışverişi kendisi yapan kadınların oranı (%28.3) erkeklerin oranından (%26.7) yüksek bulunmakla birlikte bu oranların birbirine yakın olduğu söylenebilir. Beyaz eşya, mobilya gibi dayanıklı tüketim mallarının alımına kadın-erkek birlikte zaman ayıran bireylerin oranı (%53.3) daha yüksektir. Araştırmada bu dayanıklı tüketim mallarını satın alma aktivitesine zaman ayıran kadınların oranı (%20.0), erkeklerin oranından (%19.2) daha yüksek bulunmuştur. Ev içi iş paylaşımı kapsamındaki bütçe planlamasını kadın-erkek birlikte yapan bireylerin oranı (%42.5), bu aktiviteyi yapan erkeklerin (%26.7) ve kadınların oranından (%23.3) yüksek çıkmıştır. Bu bulgulara bağlı olarak dayanıklı tüketim mallarının alımına ve bütçe planlamasına zaman ayrılmasında kadınlar ve erkekler arasında daha eşitlikçi bir paylaşım olduğu söylenebilir. Lavabo banyo temizliğini yapan kadınların oranı (%74.2) erkeklerin oranından (%12.5) oldukça yüksektir. Bu nedenle bu işi yapmak için kadınlar ve erkekler arasında eşitlikçi olmayan bir iş paylaşımının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Evde faturaların ödenmesi işini ise kadınlara (%25) göre erkeklerin (%49.2) daha fazla üstlendikleri belirlenmiştir.

Ev içinde iş paylaşımı kapsamında yer alan kahvaltı hazırlama ve yemek pişirme, temizlik, çamaşır yıkama ve lavabo temizliği çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Tamirat ve onarım işleri, bütçe planlanması ve fatura

ödenmesi gibi işler ise çoğunlukla erkekler tarafından yapılmaktadır. Bu bulgular toplumsal cinsiyet rol beklentilerine bağlı olarak kadın ve erkek işinin belirlendiğini desteklemektedir. Diğer yandan bu araştırmada alışveriş, dayanıklı tüketim mallarının alınması (beyaz eşya, mobilya vb) ve bütçe planlaması gibi işleri yapmak için ise çoğunlukla kadınların ve erkeklerin birlikte zaman ayırdıkları ortaya çıkmıştır. Bu işlerin kadınlar ve erkekler tarafından birlikte yapılması ev içinde daha eşitlikçi bir iş paylaşımı olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir.

Ev içi iş paylaşımı noktasında işten geldikten evde sonra yemek hazırlama (40 dakika) ve çocuk bakımında eşine yardım ettiğini ifade etmiştir (erkek, 28 yaşında ve evli).

3.3. Toplumsal Cinsiyete Göre Sosyal Sermaye İndeks Düzeyinin Zaman Kullanımı Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle toplumsal cinsiyet bağlamında bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin yaş, toplumsal cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre karşılaştırılmıştır. Daha sonra bireylerin sahip oldukları sosyal sermaye indeks düzeylerinin zaman kullanımı üzerindeki etkisine ilişkin bulguları gösteren grafiklere yer verilmiştir. Ayrıca cinsiyete göre bireylerin belirlenen aktiviteleri yapma sıklıkları ve bu aktivitelere ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasına ilişkin tablolar yer almaktadır.

Araştırmanın “bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin zamana kullanımları üzerindeki etkisini” saptamak üzere belirlenen amaca yanıt aramak için öncelikle sosyal sermaye indeksi (SSİ) oluşturulmuştur. Bu indeksin oluşturulması ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Araştırmada sosyal sermayeye ilişkin 6 soru sorulmuştur. Bu sorular sosyal sermaye göstergeleri kapsamında yer alan güven ve yardımlaşmayı ölçmektedir. Bu maddelere verilen yanıtlardan bir sosyal sermaye indeksi (SSİ) oluşturulmuştur. Bu indekse verilen yanıtlar yaşa, toplumsal cinsiyete ve eğitim düzeyine göre karşılaştırılmıştır. SSİ oluşturulurken aşağıdaki adımlar izlenmiştir;

1. Bireylerin insanlara, dini kurumlara, basın yayın kurumlarına ve sivil toplum örgütlerine güven düzeylerinin sorulduğu ilk 4 soruya “kesinlikle katılmıyorum (1)” ve “tamamen katılıyorum (5)” yanıtlarına bağlı olarak 1-5 arasında puan verilmiştir.

2. “Acil bir durum söz konusu olduğunda çocuğunuzu kimlere bıraktınız? En önemliye 1 vererek ilk üç tercihinizi belirtiniz.” sorusuna bireylerin verdikleri yanıtlardan “Aileme” yanıtını veren bireylere 1’den başlayarak, “Bakıcıya” yanıtını veren bireylere 5’e kadar puan verilmiştir. Ayrıca bireylerin ilk üç tercihinin hangi seçenek olarak belirttiklerine bağlı olarak o yanıtın puanı ile bireyin verdiği sıralama puanı çarpılarak toplam puana ulaşılmıştır (örneğin birey ilk sırada “aileme=1”, ikinci sırada “Komşuma=3” ve üçüncü sırada da “Bakıcıya=5” yanıtını verdiğinde bireyin bu sorudan aldığı toplam puan= $1*1+2*3+3*5=22$. Sıralamanın bu şekilde yapılma nedeni, bireylerin kendilerine uzak olan insanlara-örneğin komşuma-güvenmesi, insanlara güven düzeylerinin yüksek olduğunun göstergesi kabul edilmesidir).

3. “İşleri kötüye giden komşunuza sizce kim yardım etmelidir? En önemliye 1 vererek ilk üç tercihinizi belirtiniz.” sorusuna verdikleri yanıtlara “Ailesi” yanıtını veren bireylere 1’den başlayarak, “Patronu” yanıtını veren bireylere 6’ya kadar puan

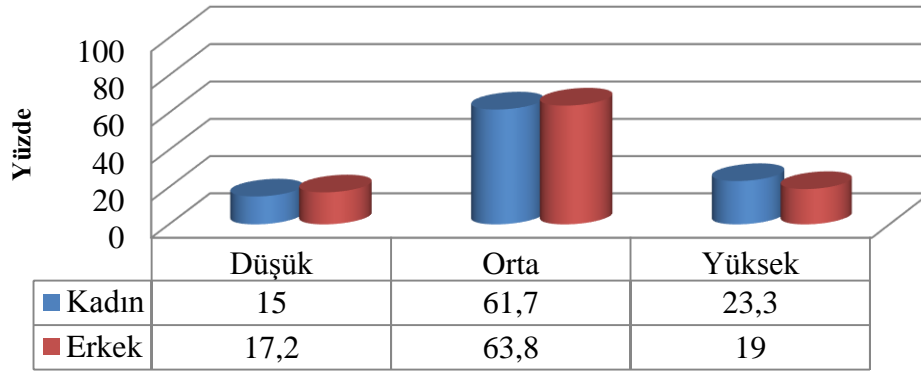
verilmiş ve bireylerin ilk üç tercihini hangi seçenek olarak belirttiklerine göre o yanıtın puanı ile bireyin verdiği sıralama çarpılarak bir toplam puan oluşturulmuştur.

4. Her bir birey için ilk üç basamakta hesaplanan puanların toplamı hesaplanmıştır. Bu puan SSİ (sosyal sermaye indeksi)'yi oluşturmaktadır.

5. Bireylerin aldıkları puan aralığı 19-59 arasındadır. Bu puan aralığı sosyal sermaye indeksi düşük (19-32 puan), orta (33-45 puan) ve yüksek (46-59 puan) olarak üç gruba ayrılmıştır. Karşılaştırmalar puan aralıklarına göre yapılmıştır.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin toplumsal cinsiyete göre dağılımına ilişkin frekanslar aşağıdaki Grafik 12'de verilmiştir.

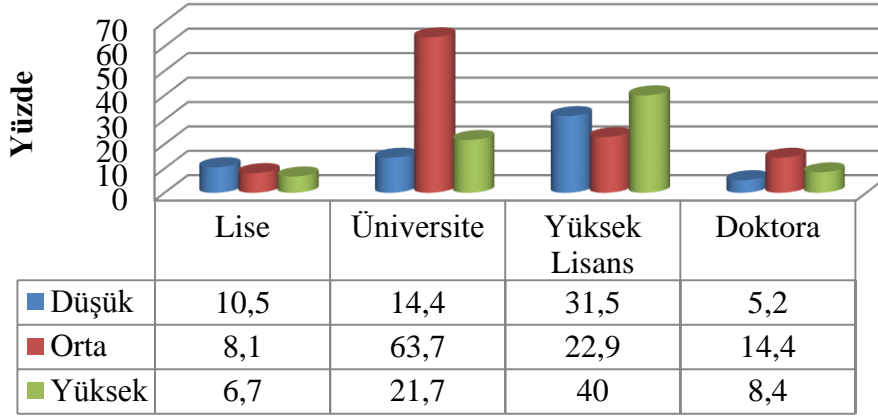
Grafik 12: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin toplumsal cinsiyete göre karşılaştırılması

Grafik 12 incelendiğinde, araştırmaya katılan kadınlardan %61.7'sinin orta, %23.3'ünün yüksek ve %15'inin ise düşük düzeyde sosyal sermaye indeks düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Erkek katılımcılardan %63.8'inin orta, %19'unun yüksek ve %17.2'sinin ise düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olduğu bulunmuştur.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılması Grafik 13'te verilmiştir.

Grafik 13: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılması

Grafik 13 incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerin sahip olduğu sosyal sermaye indeks düzeyleri eğitim düzeylerine göre karşılaştırıldığında; lise mezunu bireylerin %10.5'i düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Üniversite mezunu bireylerin ise %63.7'sinin ise orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Bireylerin eğitim düzeylerinin sahip oldukları sosyal sermaye indeksine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Ki-Kare testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları Tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi lise mezunu kadınların %66.7'si düşük düzeyde, %33.3'ü orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Lise mezunu erkeklerin tamamının (%100.0) orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olduğu belirlenmiştir. Üniversite mezunu bireylerden kadınların %64.3'ü ve erkelerin %63.4'ü orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Benzer şekilde yüksek

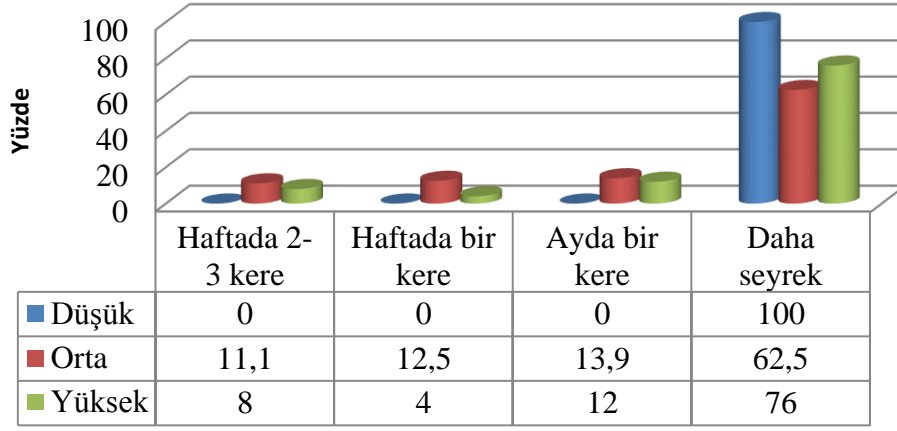
lisans mezunu kadınların (%54.5) ve erkelerin (%45.5) çoğunluğunun orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Doktora mezunu erkeklerin tamamının (%100.0), kadınların ise %85.7'sinin orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.3: Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin sahip olduğu sosyal sermaye indeks düzeyinin eğitim düzeylerine göre karşılaştırılması

Sosyal Sermaye İndeks Düzeyi	Lise		Üniversite		Yüksek Lisans		Doktora	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düşük	66.7	0	10.7	17.1	13.6	27.3	14.3	0
Orta	33.3	100.0	64.3	63.4	54.5	45.5	85.7	100.0
Yüksek	0	0	25.0	19.5	31.8	27.3	0	0
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim aktivitelerine katılımlarında farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Ki-Kare testi yapılmıştır. Bu testin sonuçları Grafik 14'te verilmiştir.

Grafik 14: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin eğitim aktivitelerine katılımlarına göre karşılaştırılması

Grafik 14’te araştırmadaki bireylerin eğitim aktivitelerine (okul ya da üniversitede seminer, özel ders, resim, yabancı dil, ehliyet kursu gibi) katılım sıklığına göre sosyal sermaye indeks düzeyleri karşılaştırılmıştır. Düşük (%100.0), orta (%62.5) ve yüksek (%76.0) sosyal sermaye indeks düzeyine sahip olan bireylerin eğitim aktivitelerine daha seyrek katıldıkları bulunmuştur. Ancak daha fazla sıklıkta (haftada 2-3 kere) eğitim aktivitelerine katılan bireylerin orta düzeyde (%11.1) sosyal sermayeye sahip olduğu belirlenmiştir.

Kadınların ve erkeklerin eğitim aktivitelerine katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çapraz tablo yapılmıştır ve bulgular Tablo 3.4’te gösterilmiştir. Tablo 3.4’te görüldüğü gibi haftada birkaç kere eğitim aktivitesine katılan erkelerin tamamı (%100.0) orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Haftada birkaç kere eğitim aktivitesine katılan kadınların %56.7’sinin yüksek düzeyde, %43.3’ünün ise orta düzeyde sosyal sermaye indeks düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

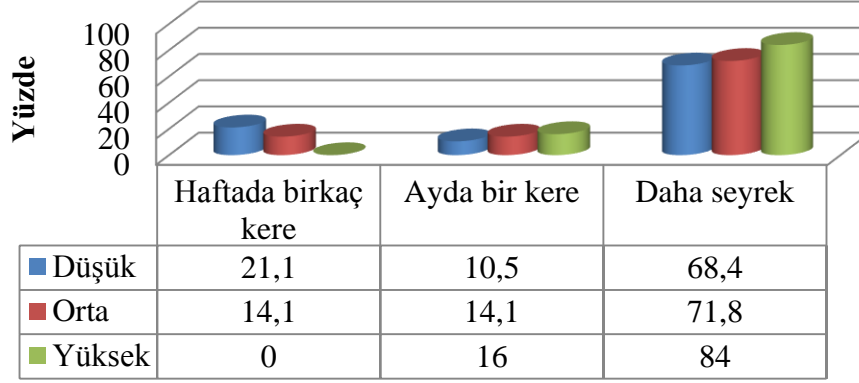
Tablo 3.4: Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin eğitim aktivitelerine katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

Sosyal Sermaye İndeks Düzeyleri	Haftada birkaç kere		Ayda bir kere		Daha seyrek	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düşük	0	0	0	0	22.0	23.8
Orta	43.3	100	71.4	83.3	56.0	52.4
Yüksek	56.7	0	28.6	16.75	22.0	23.8
Toplam	100	100	100	100	100	100

Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olup ayda bir kere eğitim aktivitesine katılan erkeklerin oranı (%83.3) kadınların oranından (%71.4) yüksek bulunmuştur. Daha seyrek eğitim aktivitesine katılan orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların oranı (%56.0) ise erkeklerin oranından (%52.4) yüksek çıkmıştır. Sosyal sermaye indeks düzeyi düşük olan erkeklerin (%23.8) ve kadınların (%22.0) daha seyrek olarak eğitim aktivitelerine daha yüksek düzeyde katıldıkları belirlenmiştir. Bu bulgular bir anlamda sosyal sermaye indeks düzeyi düşük olan başta erkekler olmak üzere kadınların da eğitimle ilgili aktivitelere daha az katıldıklarını desteklemektedir.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin, bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarında farklılık olma durumunu belirlemek amacıyla çapraz tablo yapılmıştır ve bulgular Grafik 15'te verilmiştir.

Grafik 15: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarına göre karşılaştırılması

Grafik 15 incelendiğinde daha seyrek olarak organizasyon için yapılan aktivitelere (okul aile birliği toplantısı, gönüllü dernek çalışmaları, toplantılar, dini aktiviteler vb.) katılan bireylerin sosyal sermaye indeks düzeyinin yüksek düzeyde olduğu (%84.0) belirlenmiştir. Bu oran (%84.0) organizasyon için yapılan aktivitelere daha seyrek katılan orta (%71.8) ve düşük (%68.4) düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip bireylerin oranından daha yüksektir. Bu sonuçlar yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksi, organizasyon için yapılan aktivitelere katılımı artırmadığı biçiminde yorumlanabilir.

Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini saptamak amacıyla çapraz tablo yapılmıştır. Bu testin sonuçları Tablo 3.5'te gösterilmiştir. Tablo 3.5'te toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin iş dışı zaman kullanımları sınıflandırmasından bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesine ilişkin veriler yer almaktadır.

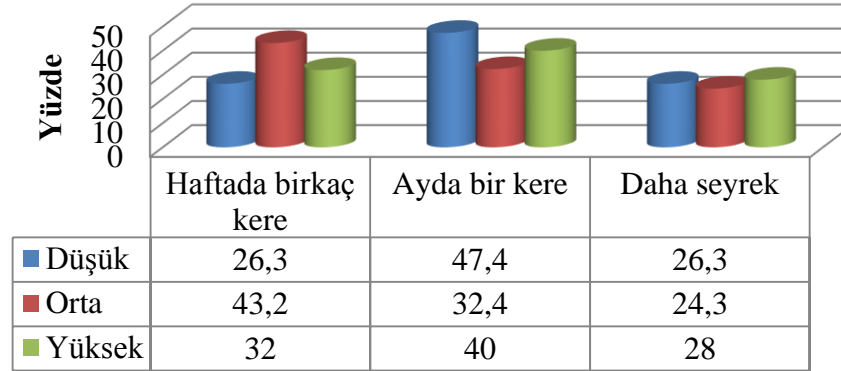
Tablo 3.5: Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin organizasyon için yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

Sosyal Sermaye İndeks Düzeyleri	Haftada birkaç kere		Ayda bir kere		Daha seyrek	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düşük	25.0	33.3	14.3	11.1	13.6	17.0
Orta	75.0	66.7	57.1	66.7	59.1	61.0
Yüksek	0	0	28.6	22.2	23.7	22.0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Organizasyon için yapılan aktiviteye haftada birkaç kere katılan kadınların %75'i ise orta düzeyde, %25'i düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. “Haftada birkaç kere” organizasyon için yapılan aktivitelere katılan erkeklerin %66.7'si orta düzeyde, %33.3'ü ise düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Organizasyon için yapılan aktivitelere ayda bir kere katılan erkeklerin (%66.7) ve kadınların (%57.1) orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip oldukları bulunmuştur. Aynı zamanda organizasyon için yapılan aktivitelere daha seyrek katılan ve orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan erkeklerin oranı (%61.0), kadınların oranından (%59.1) yüksektir. Yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olup organizasyon için yapılan aktivitelere ayda bir kere (%28.6) ve daha seyrek (%23.7) olarak zaman ayıran kadınların oranının, erkeklerin oranından (ayda bir kere: %22.2, daha seyrek: %22.0) daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olmanın organizasyon için yapılan aktivitelere katılım sıklığını fazla etkilemediği düşünülebilir.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin, ev ziyareti/misafir kabul etmeye göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için çapraz tablo yapmıştır. Bu testin bulguları Grafik 16’da verilmiştir.

Grafik 16: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin ev ziyareti/misafir kabul etmelerine göre karşılaştırılması

Grafik 16 incelendiğinde, sosyal sermaye indeks düzeyi düşük bireylerin %47.4’ünün ayda bir kere ev ziyareti/misafir kabul ettikleri belirlenmiştir. Orta sosyal sermaye indeks düzeyindeki bireylerin ise %43.2’si haftada birkaç kere ev ziyareti/misafir kabul ettiğini belirtmiştir. Grafik 16’daki bulgular sosyal sermaye indeks düzeylerinin yükselmesine bağlı olarak ev ziyareti/misafir kabul etme sıklığında artış olmadığını desteklemiştir.

Kadınların ve erkelerin ev ziyareti/misafir kabul etme durumlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere çapraz tablo yapılmıştır. Bu testin bulguları Tablo 4.6’da gösterilmiştir. Tablo 4.6 incelendiğinde orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan bireyler arasında “haftada birkaç kere” ev ziyareti ve misafir kabul eden erkeklerin oranı (%76.2) kadınların (%66.7) oranından yüksektir.

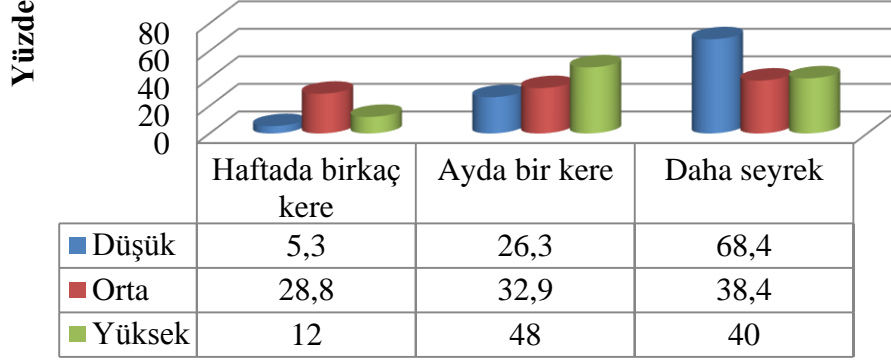
Tablo 3.6: Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin ev ziyareti/misafir kabul etme durumlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

Sosyal Sermaye İndeks Düzeyleri	Haftada birkaç kere		Ayda bir kere		Daha seyrek	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düşük	12.5	9.5	25.0	17.4	6.2	28.6
Orta	66.7	76.2	50.0	60.9	68.8	50.0
Yüksek	20.8	14.3	25.0	21.7	25.0	21.4
Toplam	100	100	100	100	100	100

Ayda bir kere ev ziyareti ve misafir kabul eden orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip erkeklerin oranı %60.9 iken kadınların oranı %50'dir. Daha seyrek olarak ev ziyareti ve misafir kabul eden kadınların oranı (%68.8) ise erkeklerin oranından (%50.0) yüksek bulunmuştur. Tablo 3.6 incelendiğinde sosyal sermaye indeks düzeyinin artmasına bağlı olarak iş dışı zaman kullanımı kapsamında bulunan ev ziyareti ve misafir kabul etmeye ayrılan zaman kullanımında artış olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerine göre, arkadaşlarla yapılan aktivitelere katılım durumunda farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için çapraz tablo yapılmıştır. Bu testin bulguları Grafik 17'de verilmiştir.

Grafik 17: Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere katılımlarına göre karşılaştırılması

Grafik 17 incelendiğinde bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin arkadaşlarla sinema, tiyatro, konser izleme gibi aktivitelere katılım sıklıkları görülmektedir. Sosyal sermaye indeks düzeyi düşük olan bireylerin %68.4'ü bu aktiviteye bir aydan daha seyrek katıldıklarını belirtmiştir. Sosyal sermaye indeks düzeyi orta olan bireylerin %38.4'ünün daha seyrek, %32.9'unun ayda bir kere ve %28.8'inin haftada birkaç kere, bu aktivitelere katıldıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal sermaye indeks düzeyi yüksek olan bireylerin %48'i ayda bir kere katıldıklarını belirtmişlerdir. Grafik 17'deki bulgular arasında özellikle arkadaşlarla yapılan sosyal aktivite ayda bir kere katılan bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin giderek artması önemli bir bulgudur (düşük: %26.3, orta: %32.9, yüksek: %48.0). Bu bulgudan hareketle sosyal sermaye indeks düzeyi yüksek olmasının, arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere ayda bir kere zaman ayırmasında önemli olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Kadınların ve erkeklerin arkadaşlarla yapılan aktivitelere katılımlarında sosyal sermayeye göre farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla çapraz tablo yapılmıştır. Bu testin bulguları Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

Tablo 3.7: Toplumsal cinsiyet kapsamında bireylerin arkadaşlarla yapılan aktivitelere katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

Sosyal Sermaye İndeks Düzeyleri	Haftada birkaç kere		Ayda bir kere		Daha seyrek	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düşük	8.3	0	7.7	20	31.6	21.9
Orta	50.1	87.5	61.5	53.3	47.4	59.4
Yüksek	41.6	12.5	30.8	26.7	21.1	18.7
Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo 3.7’de arkadaşlarla yapılan aktivitelere bireylerin katılımlarının sosyal sermaye indeks düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmeye yönelik veriler yer almaktadır. Arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere haftada birkaç kere katılan erkeklerin %87.5’i orta düzeyde, %12.5’i yüksek düzeyde sosyal sermaye sahiptir. Arkadaşlarla yapılan aktivitelere haftada birkaç kere zaman ayıran kadınların %50.1’inin orta, %41.6’sını yüksek ve %8.3’ünün düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip oldukları belirlenmiştir. Ayda bir kere arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere katılan orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip kadınların oranı (%61.5) erkeklerin oranından (%53.3) yüksektir. Bu aktivitelere daha seyrek olarak katılan orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan erkeklerin oranının (%59.4) ise kadınların oranından (%47.4) yüksek olduğu saptanmıştır. Yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olup haftada birkaç kere arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere zaman ayıran kadınların oranı (%41.6), erkeklerin oranından (%12.5) yüksektir. Ayda bir kere bu aktivitelere katılan kadınların oranı (%30.8) da erkeklerin oranından (%26.7) daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu

bulgular yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olmanın arkadaşlarla yapılan aktivitelere kadınların ve erkeklerin katılım sıklığını artırmadığı biçiminde yorumlanabilir. Ancak yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların erkeklere göre arkadaşlarıyla daha sık bir biçimde sosyal aktivitelere katılmak için zaman harcadıkları söylenebilir.

Bireylerin sosyal sermaye indeks düzeylerine göre, iş dışında yapılan aktivitelerden televizyon izlemeye, telefon görüşmelerine, spor yapmaya, kişisel bakıma, aile ile sosyalleşmeye, çocuğun ya da çocukların bakımlarına ve eğitimlerine hafta içi ve hafta sonu harcadıkları zaman karşılaştırılarak Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8 incelendiğinde iş dışı zaman kullanım göstergeleri arasında yer alan çocukların bakımına ve eğitimine en yüksek oranda hafta sonu zaman (241.3 dakika) ayıran bireylerin yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olduğu bulunmuştur. Televizyon izlemek için hafta sonu en yüksek oranda zaman (222.5 dakika) ayıran bireyler orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptir. Aile ile sosyalleşmeye hafta sonunda en yüksek oranda zaman (216.8 dakika) ayıran bireylerin düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip oldukları saptanmıştır. Kişisel bakıma hafta içi zamanını (81.0 dakika) büyük bir bölümünü ayıran bireyler orta düzeyde sosyal sermaye indeksi sahibidirler. Spor yapmaya hafta içi daha fazla zamanını (71.0 dakika) ayıran bireylerin düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip oldukları belirlenmiştir. Telefon görüşmesine hafta sonu daha fazla zamanını (64.4 dakika) ayıran bireyler ise düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahiptirler.

Tablo 3.8: Bireylerin belirlenen aktivitelere ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre incelenmesi

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi	Orta düzey sosyal sermaye indeksi	Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi
1. Televizyon izlemeye ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	139.2	140.7	150.0
	Hafta sonu	221.0	222.5	195.2
2. Telefon görüşmelerine ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	52.1	55.0	50.6
	Hafta sonu	64.4	56.0	46.0
3. Spor yapmaya ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	71.0	47.5	41.6
	Hafta sonu	47.3	48.6	62.4
4. Kişisel bakıma ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	67.3	81.0	70.4
	Hafta sonu	68.4	73.6	79.6
5. Aile ile sosyalleşmeye ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	112.1	101.8	119.4
	Hafta sonu	216.8	190.2	205.2
6. Çocukların bakım ve eğitimi için harcanan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	112.0	121.1	197.8
	Hafta sonu	168.7	186.0	241.3

Bu bulgular ışığında araştırmaya katılan bireylerin zamanlarının büyük bir bölümünü sırasıyla hafta sonu çocukların bakımına ve eğitimine, televizyon izlemeye, aile ile sosyalleşmeye; hafta içi kişisel bakıma, spor yapmaya ve yine hafta sonu telefon görüşmesine ayırdıkları belirlenmiştir. Diğer yandan sosyal sermaye

indeks düzeyinin artmasının bu aktivitelere ayrılan zamanın artmasını desteklemediği ortaya çıkmıştır.

Kadınların ve erkeklerin televizyon izlemeye hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren veriler Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin televizyon izlemeye ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Televizyon izlemeye ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	160	120.6	142.7	138.8	129.2	174.5
	Hafta sonu	200	240	228.6	216.4	190	201.8

Tablo 3.9 incelendiğinde sosyal sermaye indeks düzeyi düşük olan erkeklerin (240.0 dakika) kadınlara (200.0 dakika) göre televizyon izlemeye ayırdıkları ortalama zamanın daha fazla olduğu belirlenmiştir. Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip kadınların (228.6 dakika) erkeklere (216.4 dakika) göre hafta sonu televizyon izlemeye zaman ayırdıkları bulunmuştur. Yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip erkeklerin (201.8 dakika) ise hafta sonu televizyon izlemeye ayırdıkları zaman kadınların ayırdıkları zamandan (190.0 dakika) daha fazladır. Bu bulgulara bağlı olarak düşük, orta ve yüksek sermaye düzeyine sahip olan kadınların ve erkeklerin

televizyon izlemeye en fazla hafta sonu zaman ayırdıkları söylenebilir. Ayrıca özellikle yüksek sosyal sermaye indeks düzeyindeki kadınların sahip oldukları sosyal sermayeye bağlı olarak hem hafta içi hem de hafta sonunda televizyon izlemeye ayırdıkları zaman azalmaktadır.

Kadınların ve erkeklerin telefon görüşmelerine hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren veriler Tablo 3.10' da verilmiştir.

Tablo 3.10: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin telefon görüşmelerine ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Telefon görüşmelerine ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	67.7	38	64.4	45.5	57.1	42.2
	Hafta sonu	83.8	47	59.3	52.8	54.2	35.4

Tablo 3.10 incelendiğinde düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların hafta sonu telefon görüşmelerine ayırdıkları ortalama zaman (83.8 dakika) erkeklerin ayırdıkları zamandan (47.0 dakika) daha fazladır. Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınlar hafta için telefon görüşmesi yapmak için daha fazla zaman (64.4 dakika) ayırırken, erkekler ise bu aktivite için hafta sonu daha fazla zamanlarını (52.8 dakika) ayırdıkları bulunmuştur. Yüksek düzeyde sosyal

sermaye indeksine sahip olan kadınların ise telefon görüşmesine ayırdıkları ortalama zaman (57.1 dakika), erkeklerin bu aktiviteye hafta içi ayırdıkları ortalama zamandan (42.2 dakika) daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle kadınların erkeklere göre telefon görüşmelerine günde ortalama daha fazla zaman ayırdıkları düşünülebilir.

Kadınların ve erkeklerin spor yapmaya hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren veriler Tablo 3.11’de yer almaktadır.

Tablo 3.11: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin spor yapmaya ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Spor yapmaya ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	81.1	62	51.7	43.3	33.5	51.8
	Hafta sonu	66.6	30	42.9	54.3	51.4	76.3

Tablo 3.11 incelendiğinde düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların (81.1 dakika) erkeklere (62.0 dakika) oranla spor yapmaya hafta içi ayırdıkları ortalama zaman daha fazladır. Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan erkekler spor yapmaya hafta sonu zamanlarının (54.3 dakika) büyük bir bölümünü ayırırken, kadınların bu aktivite için hafta içi zaman (51.7 dakika) ayırdıkları belirlenmiştir. Yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan

erkekler ise spor yapmak için hafta sonu zamanlarının (76.3 dakika) büyük bir bölümünü harcarken, kadınların bu aktivite için hafta içi zaman (51.8 dakika) ayırdıkları saptanmıştır. Bu bulgulardan hareketle sosyal sermaye indeks düzeyinin yükselmesinin kadınların spor yapmaya ayırdıkları ortalama zamanın artmasını desteklemediği biçiminde yorumlanabilir.

Kadınların ve erkeklerin kişisel bakıma hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren veriler Tablo 3.12’de belirtilmiştir.

Tablo 3.12: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin kişisel bakıma ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Kişisel bakıma ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	77.2	58.5	95.5	66.6	85.3	51.3
	Hafta sonu	80	58	90	57.2	98.5	55.4

Tablo 3.12 incelendiğinde yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların (98.5 dakika) erkeklere (55.4 dakika) göre kişisel bakıma hafta sonu daha fazla zaman ayırdıkları bulunmuştur. Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip kadınların (95.5 dakika) ise erkeklere (66.6 dakika) oranla kişisel bakıma hafta içi daha fazla zaman ayırdıkları belirlenmiştir. Düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine

sahip kadınların hafta içinde kişisel bakıma daha fazla zaman (77.2 dakika) ayırdıkları saptanmış olup, bu ortalama zaman dilimi düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan erkeklerin ayırdığı zamandan (58.5 dakika) daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle kadınların kişisel bakıma hem hafta içi hemde hafta sonu erkeklere göre daha fazla zaman harcadıkları söylenebilir. Özellikle yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların erkeklere oranla kişisel bakıma hafta içi ve hafta sonu oldukça fazla zaman ayırdıkları söylenebilir.

Kadınların ve erkeklerin aile ile sosyalleşmeye hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren verilere Tablo 3.13'te yer verilmiştir.

Tablo 3.13: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin aile ile sosyalleşmeye ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Aile ile sosyalleşmeye ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	100	123	85.9	117.8	132.8	102.2
	Hafta sonu	280	160	175.2	205.1	218.5	188.1

Tablo 3.13 incelendiğinde düşük düzey sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların (280.0 dakika) erkeklere (160.0 dakika) göre aile ile sosyalleşmeye hafta sonu ayırdıkları zaman daha fazladır. Orta düzey sosyal sermaye indeksine sahip olan erkeklerin (205.1 dakika) ise kadınlara (175.2 dakika) oranla aile ile

sosyalleşmeye hafta sonu ayırdıkları zaman daha yüksek çıkmıştır. Yüksek düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip kadınların (218.5 dakika), erkeklere (188.1 dakika) göre aile ile sosyalleşmeye hafta sonu ayırdıkları zaman daha fazla bulunmuştur. Bu bulgulara bağlı olarak düşük, orta ve yüksek sosyal sermaye indeks düzeyine sahip olan hem kadınların hem de erkeklerin aileleri ile sosyalleşmeye hafta sonu ayırdıkları zaman hafta içinde ayrılan zamana göre daha fazladır.

Kadınların ve erkeklerin çocukların bakımına ve eğitimine hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılmasını gösteren veriler Tablo 3.14’te verilmiştir.

Tablo 3.14: Toplumsal cinsiyete göre hafta içi ve hafta sonu bireylerin çocukların bakım ve eğitimine ayırdıkları ortalama zamanın sosyal sermaye indeks düzeylerine göre karşılaştırılması

		Düşük düzey sosyal sermaye indeksi		Orta düzey sosyal sermaye indeksi		Yüksek düzey sosyal sermaye indeksi	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Çocukların bakım ve eğitimine ayrılan ortalama zaman (dakika)	Hafta içi	156	68	148.7	104.2	233	140.6
	Hafta sonu	240	97.5	182.6	187.6	297.6	168

Tablo 3.14 incelendiğinde, düşük düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip kadınların (240.0 dakika) erkeklere (97.5 dakika) erkeklere oranla çocukların bakımına ve eğitimine ayırdıkları zaman daha fazladır. Orta düzeyde sosyal sermaye indeksine sahip erkeklerin (187.6 dakika), kadınlara (182.6 dakika) göre çocukların bakımına ve eğitimine hafta sonu ayırdıkları ortalama zaman daha yüksek çıkmıştır. Yüksek

düzyeyde sosyal sermaye indeksine sahip olan kadınların (297.6 dakika) ise erkeklere (168.0 dakika) oranla çocukların bakımına ve eğitime hafta sonu ayırdıkları ortalama zaman daha yüksektir. Bu bulgulara bağlı olarak hem kadınların hem de erkeklerin sosyal sermaye indeks düzeylerine bakılmaksızın çocukların bakımına ve eğitime hafta sonu zaman ayırdıkları düşünülebilir.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kamuda çalışan kadınların ve erkeklerin iş dışı zaman kullanımlarında toplumsal cinsiyet ve sosyal sermaye etkisine bağlı olarak ortaya çıkan farklılıkları belirlemek amacı ile yürütülen bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu amacı gerçekleştirmek için belirlenen alt amaçlarından biri kadınların ve erkeklerin iş dışı zaman kullanımlarında ve iş dışı aktivitelere katılımlarında toplumsal cinsiyetin etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Buna yönelik olarak eğitim, organizasyon ve arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere katılım, eve misafir kabul etme, televizyon izleme, telefon görüşmeleri ve spor yapma, aile ile sosyalleşme, çocuk bakımı ve eğitimi için kadınların ve erkeklerin ayırdıkları zamanda farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ancak kadınların erkeklere göre kişisel bakıma ayırdıkları zamanın daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada kadınların ve erkeklerin kişisel bakıma hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanda anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Kadınların yıkanma, giyinme, diş fırçalama, makyaj yapma gibi kişisel bakım için hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın erkeklerin kişisel bakıma hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamandan daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Aynı zamanda bu araştırmada iş dışı zaman kullanım göstergelerinden olan sosyal aktivitelere ayrılan zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği, kadınların sinema, tiyatro, konser gibi sosyal aktivitelere ayırdıkları zamanın erkeklerin ayırdıkları zamandan daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu sonuç toplumsal cinsiyet eşitliği lehine bir gelişme olarak kabul edilebilir. TÜİK'in yaptığı zaman

kullanım araştırmasında çalışan kadınlar zamanlarının %30.1'ini erkekler ise zamanlarının %24.3'ünü sosyal yaşamlarına ayırmaktadırlar. Bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlarda ise TÜİK'in yaptığı araştırma ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer bir ifade ile kadınlar sosyal aktivitelere erkeklere göre daha fazla zaman ayırmaktadırlar.

Eğitim ile ilgili aktivitelere kadınların ve erkeklerin günlük yaşamlarında hemen hemen aynı süreyi harcadıkları saptanmıştır. Bu durum bu aktivitelere ayrılan zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği biçiminde yorumlanabilir. Bu sonuç araştırmaya katılan kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olmasına bağlı olarak kadınların ve erkeklerin eğitim aktivitesine katılmada toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu katkı yaptığı düşünülebilir. TÜİK'in zaman kullanım araştırmasında kamuda çalışan kadınlar eğitim aktivitelere (günde 20 dk) erkeklerden (5 dk) çok daha fazla zaman harcamaktadırlar. Bu tez çalışmasında elde edilen verilerde ise kadın ve erkek arasında daha eşitlikçi bir durum ortaya çıkmıştır. Eğitimle ilgili aktivitelere katılımında bu araştırmada kamuda çalışan orta ve üst düzey yöneticilerde daha eşitlikçi bir yaklaşım olduğu söylenebilmektedir.

Bu araştırmada bireylerin iş dışında gerçekleştirdikleri aktiviteler arasında bir organizasyon için yapılan aktiviteler de incelenmiştir. Buna göre bir organizasyon için yapılan aktivitelere (okul-aile birliği, gönüllü dernek çalışmaları, toplantılara ve dini aktivitelere) ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Yani kadınların ve erkeklerin bir organizasyon için yapılan aktivitelere katılmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabasının olduğu söylenebilir.

Bunun yanısıra bireylerin arkadaşlarla yapılan sosyal aktivitelere (kafe, piknik, lokanta gibi yerlerde) ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Yani kadınların ve erkeklerin günlük yaşamlarında arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları sosyal aktivitelere hemen hemen aynı süreyi harcadıkları belirlenmiştir.

Bu araştırma kapsamında iş dışı zaman aktivitesi olarak ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme sıklığı da incelenmiştir. Buna göre kadınların ve erkeklerin günlük yaşamlarında ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme aktivitelerine hemen hemen aynı süreyi harcadıkları bulunmuştur. Bu bulgulara bağlı olarak kadınların (haftada birkaç kere) erkeklere (ayda bir kere) göre günlük yaşamlarında ev ziyaretine daha fazla sıklıkta gittikleri/misafir kabul ettikleri söylenebilir. Bu sonuca bağlı olarak toplumsal cinsiyet bağlamında ev ziyaretine gitme/misafir kabul etme aktivitelerine zaman ayırma konusunda kadın-erkek eşitliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Bireylerin iş dışı zaman kullanım aktivitelerinden televizyon izlemeye hafta içi ve hafta sonu ayırdıkları zamanın cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği, kadınların ve erkeklerin hafta içi ve hafta sonu ortalama aynı sürede televizyon izledikleri bulunmuştur. Bu sonuç ışığında kadınların ve erkeklerin hafta içi ve hafta sonu televizyon (haber, dizi ve film gibi programları) izlemek için ortalama aynı zamanı ayırdıkları söylenebilir.

Bireylerin günlük yaşamlarında aile fertleri, arkadaş, akraba vb. ile telefon görüşmelerine hafta içi ve hafta sonunda ayırdıkları zamanın toplumsal cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak, istatistiksel olarak anlamlı

farklılık göstermese de hem hafta içinde hem de hafta sonunda kadınların erkeklere oranla telefon görüşmesine daha fazla zaman ayırdıkları belirlenmiştir.

İş dışı zaman kullanımı aktivitelerinden biri olan spor yapmaya (evde ya da spor salonunda yaptıkları koşu, bisiklete binme, futbol, basketbol gibi aktiviteler) yapmaya ayırdıkları zaman konusunda kadınların ve erkeklerin verdikleri yanıtlar arasında farklılık bulunmamıştır. Bu noktada kadınların ve erkeklerin spor yapmaya yönelik aktivitelere hafta içi ve hafta sonu (evde ya da spor salonunda yaptıkları koşu, bisiklete binme, futbol, basketbol gibi) aynı süreyi harcadıkları söylenebilir.

TÜİK'in verilerine göre spor gibi aktivitelere kadınlar günde ortalama 8 dk harcarken, erkekler 11dk harcamaktadırlar. Evde iş yükünün kadınlar üzerinde çok daha fazla olmasından kaynaklı olarak kadınlar spor gibi aktivitelere erkeklere göre daha az zaman ayırmaktadırlar. Bu tez çalışmasında ise kadın ve erkekler spor yapmaya ortalama olarak aynı süreyi harcadıkları sonucuna ulaşılmıştır. TÜİK'in araştırması ile bu tez çalışmasında ulaşılan sonuçlarda farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılık tez araştırması kapsamındaki örneklem grubunun orta ve üst düzey yöneticiler olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik bireylerin gelir durumu ve eğitim düzeyleri ile ilişkili olarak daha eşitlikçi bir eğilim gösterdiği söylenebilmektedir.

Bireylerin iş dışı zaman kullanımlarında aile ile sosyalleşmeye ayrılan zaman sosyal yaşam ve eğlenceye ayrılan zaman kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda aile ile sosyalleşmeye ayrılan zaman; aile fertleri ile sohbet etme, aile fertlerini yolcu etme, karşılama gibi aktivitelere ayrılan zamanı kapsamaktadır. Bireylerin hafta içi ve hafta sonu aile ile sosyalleşmeye ayrılan zamanlarında

cinsiyete göre farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak burada kadınların aile fertlerine ilişkin sorumluluklarında erkeklerle birbirlerine yakın süre harcamaları toplumsal cinsiyet açısından kadınlar lehine olumlu değişme meydana geldiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Bu araştırmada bireylere çocuğun ya da çocukların bakımı, ev ödevlerine yardım etme, çocuklarla beraber okuma yapma, oyun oynama, konuşma, resim yapma gibi çocuğun bakım ve eğitimine günde ortalama ne kadar zaman harcadıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre bireylerin çocuklarının bakımlarına ve eğitimlerine hafta içi ve hafta sonunda harcadıkları zaman arasında toplumsal cinsiyet açısından anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadınlardan çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda daha fazla sorumluluk beklenmesine rağmen, bu araştırmada bu sorumluluğun kadınlar ve erkekler arasında paylaşıldığı bulunmuştur. Böyle bir eşitlikçi sorumluluk paylaşımının, araştırma kapsamındaki kadınların ve erkeklerin ücretli bir işte çalışmaları ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Çocuğun bakım ve eğitim sorumluluğunun sadece kadına yüklenmemesi toplumsal cinsiyet rol beklentilerinde değişim olduğunu düşünülebilir.

Bu araştırmanın diğer bir alt amacı kadın ve erkeğin ev içi iş paylaşımlarında farklılığın olup olmadığını belirlemektir. Bu amaca yönelik olarak kadın ve erkek rollerinde kadın işi ve erkek işi ayrımının devam ettiği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin bu araştırmada ev içinde iş paylaşımı kapsamında yer alan kahvaltı hazırlama ve yemek pişirmenin, temizlik, çamaşır yıkama ve lavabo temizliğinin çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirildiği saptanmıştır. Bu bulgu, araştırma kapsamındaki kadınların ücretli bir işte çalışmalarına rağmen evde ikinci

vardiya olarak tanımlanan görünmeyen emeğinin sürdüğünün göstergesidir. Bunun yanısıra bu araştırmada tamirat ve onarım işleri, bütçe planlanması ve fatura ödemesi gibi işleri ise çoğunlukla erkek işi olarak görülmüştür. Bu sonuç ataerkil bir toplum yapısında toplumsal cinsiyet rol beklentilerine bağlı olarak kadın ve erkek arasındaki geleneksel işbölümünün devam ettiğini göstermektedir.

Bu araştırmada öne çıkan diğer önemli sonuçlardan biri de erkekler ve kadınlar arasında bazı aktivitelere zaman ayırma konusunda daha eşitlikçi bir iş paylaşımının ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda alışveriş, dayanıklı tüketim mallarını satın alma (beyaz eşya, mobilya vb) ve bütçe planlanmasının çoğunlukla kadınlar ve erkekler tarafından birlikte yapılması, bu eşitlikçi iş paylaşımının göstergeleri olarak yorumlanabilir.

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu (2013) çalışan kadın ve erkeklerin ev işlerine ayırdıkları zaman farklılıkları toplumsal cinsiyet bağlamında araştırılmıştır. Bu araştırmaya göre erkekler zamanlarının %4'ünü ev işlerine ayırırken, kadınların zamanlarının %31'ini ev işlerine ayırmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında ev işlerinin paylaşımı noktasında kadın ve erkekler arasında büyük farklılık olduğu görülmektedir. Bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar ise kadın ve erkek arasında ev içi iş paylaşımının daha eşitlikçi olduğu görülmektedir. Bu iki araştırmadaki farklılık, örneklem grubu özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmanın diğer bir alt amacı ise kadınların ve erkeklerin sosyal sermaye indeks düzeylerinin zaman kullanımlarında etkili olup olmadığını belirlemektir. Araştırmanın bu amacına yönelik olarak öne çıkan bulgulardan biri sosyal sermaye indeks düzeyinin yükselmesinin, arkadaşlarla yapılan sosyal

aktivitelere ayda bir kere zaman ayrılmasında önemli olmasıdır. Araştırmada sosyal sermaye indeks düzeyi düşük olan başta erkekler olmak üzere kadınların da eğitimle ilgili aktivitelere daha az katıldıkları belirlenmiştir. Bunun yanısıra yüksek düzeyde sosyal sermayenin, organizasyon için yapılan aktivitelere ve ev ziyaretine/misafir kabul etmeye kadınların ve erkeklerin daha fazla zaman ayırmada etkili olmadığı bulunmuştur.

Diğer yandan bu araştırmada bireylerin zamanlarının büyük bir bölümünü sırasıyla hafta sonu çocukların bakımına ve eğitimine, televizyon izlemeye, aile ile sosyalleşmeye; hafta içi kişisel bakıma, spor yapmaya ve hafta sonu telefon görüşmesine ayırdıkları belirlenmiştir. Ancak sosyal sermaye indeks düzeyinin artmasının bu aktivitelere ayrılan zamanın artmasını desteklemediği ortaya çıkmıştır.

Bireylerin zaman kullanımının toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayeye göre incelendiği bu araştırmada toplumsal cinsiyet açısından daha eşitlikçi bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu eşitlikçi durum örneklem grubunun orta ve üst düzey kamu çalışan bireylerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda ise TÜİK’in yaptığı zaman kullanım araştırması ve “Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet” isimli başlıca çalışmalarda zaman kullanımı noktasında kadın ve erkek arasında eşitsizliğin çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlar ise toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha olumlu bir tablo ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu araştırma toplumsal cinsiyet ve sosyal sermaye indeks düzeyine bağlı olarak kadınların ve erkeklerin zaman kullanımlarına ilişkin önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Araştırmanın verileri bir kamu kurumunda üst ve orta

düzyeyde çalışan bireylerin yanıtlarına bağlı olarak elde edilmiştir. Bu nedenle araştırmada elde edilen veriler bu örnekleme grubunun yanıtları ile sınırlıdır. Bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara farklı örnekleme grubunda araştırma yürütmeleri ve konuya ilişkin farklı boyutlarda sosyolojik açıdan çıkarımlara ulaşmaları önerilebilir. Çünkü özellikle toplumsal cinsiyet ve sosyal sermaye (düzyeyi) göz önünde bulundurularak ulusal literatürde konuyu sosyolojik açıdan inceleyen yeterli sayıda araştırma mevcut değildir. Bu nedenle konunun nitel araştırma niteliğinde planlanmasının ya da daha geniş katılımlı örnekleme grubu üzerinden yürütülmesinin bu konuda daha fazla bilgi elde edilmesine olanak sağlayabileceği düşünülebilir. Bu anlamda yapılacak araştırmaların ulusal ya da uluslararası literatürde yayına dönüştürülmesinin sosyoloji alanı açısından önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir.

Zaman kullanımı, her birey için değerli kaynaklardan biridir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki, toplumsal cinsiyet bağlamında zaman kullanımına ilişkin araştırma yürütmek sadece sosyoloji alanında değil, diğer pek çok bilim alanı açısından da önemli bir gereklilik olarak görülmelidir. Öyle ki zaman kullanımı konusunda kültüre özgü kabul ve beklentileri ortaya çıkarma noktasında antropoloji, zaman kullanımı konusunda kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklere odaklanma ve kadın emeğini daha görünür kılma çabaları açısından insan hakları, sosyal politika ve sosyal hizmet gibi daha pek çok bilim alanı açısından bu konunun araştırılması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Acar-Savran, G., Tura-Demiryontan, N. (2012), “Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine”. Yordam Kitap. İstanbul.

Adam, B. (2013), “Time and Social Theory”. John Wiley & Sons.

Aguirre, R., Ferrari, F. (2013), “Surveys on Time Use and Unpaid Work in Latin America and the Caribbean: Experience to Date and Challenges for the Future”. Gender Affairs Series United Nations, Santiago, Chile.

Ağrıdağ, G. (2005), “Toplumsal Cinsiyet Rolü”. AKDAM Gönüllü Kadın Eğitimi Semineri, Adana.

Ahn, N., Jimeno, J. F., Ugidos, A. (2004), “Mondays in the Sun: Unemployment, Time Use, and Consumption Patterns in Spain”. Contributions to Economic Analysis, 271, 237-259.

Arndt, J., Hawes, D. K., Grønmo, S. (1978), “The Use of Time as an Expression of Life-style: A Cross-national Study”. Institute for Policy Research, University of Wyoming.

ATUS, (2014), “American Time Use Survey User’s Guide”. Understanding ATUS 2003 to 2013.

Aybars, A.İ. (2014), “Ailede Sosyal Faaliyetler”. Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler. Mustafa Turgut, Semiha Feyzioğlu (ed.) içinde, s.280- 319.

Balcı, A. (2005), “Sosyal Bilimlerde Araştırma”. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Başak, S., Kingır, S., Yaşar, Ş. (2013), “Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya”. Anka Kadın Raporları, No: 13-01, ISBN: 978-605-5828-74-5.

Becker, G. S. (1965), "A Theory of the Allocation of Time". The Economic Journal, 493-517.

Becker, G. S. (1985), "Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor". Journal of Labor Economics, 33-58.

Benston, M. (1969), "The Political Economy of Women's Liberation". pp. 17-24. Radical Education Project.

Bianchi, S. M., Milkie, M. A., Sayer, L. C., Robinson, J. P. (2000), "Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor". Social Forces, 79(1), 191-228.

Blackden, C.M., Wodon, Q. (2005), "Gender, Time Use, and Poverty in Sub-Saharan Africa". World Bank Working Paper, No. 73. Washington, D.C. 20433, U.S.A.

Blood Jr, R. O., Wolfe, D. M. (1960), "Husbands and Wives: The Dynamics of Married Living". New York: Free Press (Macmillan Co.).

Bora, A. (2010), "Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası". İletişim.

Bourdieu, P. (1986), "The Forms of Capital", in J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education* (241-258), New York: Greenwood Press.

Bulgu, N., Arıtan, C. K., Aşçı, F. H. (2007), "Gündelik Yaşam, Kadın ve Fiziksel Aktivite". *Spor Bilimleri Dergisi: Hacettepe Üniversitesi*, 18(4), 167-181.

Büyüköztürk, Ş. (2009), "Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum". (9. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

CEDAW (2003), "Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: Gambia, Combined First, Second, Third, Fourth And Fifth Periodic Reports of States Parties". *CEDAW/C/GMB/1-3*, CEDAW, New York, NY.

Chodorow, N.(1978), "The Reproduction of Mothering". Berkeley, CA: University of California Press.

Coleman, J. S. (1988), "Social Capital in The Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology*, 95-120.

Çağatay, N., Ertürk, K. (2004), "Gender and Globalization: A Macroeconomic Perspective". *Available at SSRN 908165*.

Deem R. (1995), "Feminism and Leisure Studies". (C. Critcher, P. Bramham, A. Tomlinson, Ed.), *Sociology of Leisure: A Reader* (247-255). London: E & FN Spon.

Delphy, C. (1984), "Close to Home". çev. D.Leonard, Londra: Hutchinson.

Diefenbach, H. (2002), "Gender Ideologies, Relative Resources, and The Division of Housework in Intimate Relationships: A Test of Hyman Rodman's Theory of Resources in Cultural Context". *International Journal of Comparative Sociology*, 43(1), 45-64.

Diez, S. G. (2013), "Measurement of Social Capital with the Help of Time Use Surveys". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 72, 23-31.

Donovan, J. (2014), "Feminist Teori". Çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan ve Meltem Ağduk Gevrek, İstanbul: İletişim Yayınları.

Durkheim, E. (2010), "Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri". İstanbul: Cem Yayınevi.

Durkheim, E. (2013), "İntihar: Toplumbilimsel Bir İnceleme". İstanbul: Pozitif Yayıncılık.

Eagly, A. H. (2013), "Sex Differences in Social Behavior: A Social-Role Interpretation". Psychology Press.

Ecevit, Y. (2011), "Türkiye'de Kadın Emeği Konulu Çalışmaların Feminist Tarihçesi". Sancar, S. (der.) *Birkaç Arpa Boyu.. 21. Yüzyıla Girerken Türkiye" de Feminist Çalışmalar*, s.121-167.

Elias, N. (1992), "Time: An Essay". Oxford: Blackwell.

Erdil, E., Eruygur, O., Kasnakoglu, Z. (2006), "Time Use in Rural Areas: A Case Study in Turkey". *Economic Research Centre Working Papers in Economics*, 6(02).

Esplen, E. (2009), "Gender and Care: Overview Report". Brighton: BRIDGE/IDS.

Field, J., (2008), "Sosyal Sermaye". Çev. Bahar Bilgen ve Bayram Şen, 2. Baskı İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.

Fisher, K., Egerton, M., Gershuny., J.I., Robinson, J.P. (2007), "Gender Convergence in the American Heritage Time Use Study (Ahtus)". *Iser Working Paper*, 25.Colchester: University of Essex.

Fisher, K, Gershuny J., Altintas, E, Gauthier A.H. (2012), "Multinational Time Use Study User's Guide and Documentation". Oxford, UK: Centre for Time Use Research, University of Oxford. (Erişim tarihi: 17.09.2014).

Fleming, R. ve Spellerberg, A. (1999), "Using Time Use Data: A History of Time Use Surveys and Uses of Time Use Data". Statistics New Zealand.

Fukuyama, F., (2001), "Social Capital, Civil Society and Development". *Third World Quarterly*, 22, (1), 7–20.

Fuwa, M. (2004), "Macro-Level Gender Inequality and the Division of Household Labor in 22 Countries". *American Sociological Review*, 69(6), 751-767.

Gershuny, J. (2000), "Changing Times: Work and Leisure in Postindustrial Society". Oxford: Oxford University Press.

Gershuny, J. (2003), "Time, Through the Lifecourse, in the Family". *Working Papers of the Institute for Social and Economic Research*, paper 3. Colchester: University of Essex.

Gershuny, J. (2011), "Time-Use Surveys and The Measurement of National Well-Being". *Centre for Time-Use Research. Department of Sociology*. University of Oxford.

Giddens, A. (1984), "The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration". Univ of California Press.

Giddens, A. (2005), "Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki". Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Gray, A. (2003), "Towards a Conceptual Framework for Studying Time and Social Capital". London: London South Bank University.

Grbich, C. (2005), "Diversity and Change in Australian Families: Statistical Profiles". *Journal of Family Studies*, 11(1), 156.

Gross, J., Swirski, B. (2002), "Time Use Surveys and Gender Equality". *ADVAİ (Centre Infirmination on equality and social justice in İsrail)* (Report).

Gurvitch, G. (1963), "The Spectrum of Social Time". (Vol. 8). *Springer Science & Business Media*.

Hall, P. A. (1999), "Social Capital in Britain". *British Journal of Political Science*, 29(03), 417-461.

Harvey, D. (2012), "Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri". Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Heydebrand, W. (2003), "The Time Dimension in Marxian Social Theory". *Time & Society*, 12(2-3), 147-188.

Hill, M. S. (1985), "Patterns of Time Use: Time, Goods and Well-Being", 133-76.

Hochschild, A., Machung, A. (2012), "The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home". New York: Penguin.

Juster, F. T., Stafford, F. P. (1991), "The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioral Models, and Problems of Measurement". *Journal of Economic Literature*, 471-522.

Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013), "Türkiye'de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet".

Erişim Tarihi: 03.03.2015 <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2013/11/Aile-2012-ISSP-Family-Survey-final.pdf>

Kan, M. Y. (2008), "Measuring Housework Participation: The Gap Between 'Stylised' Questionnaire Estimates and Diary-Based Estimates". *Social Indicators Research*, 86(3), 381-400.

Lam, C. B., McHale, S. M., Crouter, A. C. (2012), "The Division of Household Labor: Longitudinal Changes and Within-Couple Variation". *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 944-952.

Lewis, J. D., Weigert, A. J. (1981), "The Structures and Meanings of Social Time". *Social Forces*, 60(2), 432-462.

Maita, C.R.Y.M., Herrera, J. (2011), "Gender Inequalities in Time Use in Peru: The Determination of Market Oriented Work Supply and Nonmarket Work Supply". http://maled.itcilo.org/study-paper-area-1/Thesis_Marull_A.Y.20102011.pdf (Erişim tarihi: 11.11.2014)

Marx, K. (2003), "Kapital". 1. Cilt. Çev. Alaattin Bilgi, Ankara: Eriş Yayınları.

Mattingly, M. J., Bianchi, S. M. (2003), "Gender Differences in the Quantity and Quality of Free Time: The US Experience". *Social Forces*, 81(3), 999-1030.

Medeiros, M., Guerreiro Osório, R., Costa, J. (2010), "Gender Inequalities in Allocating Time to Paid and Unpaid Work: Evidence From Bolivia". (in The Economy Gender. Time Use and Poverty in Developing Countries). Edited by Rania Antonopoulos and Indira Hirway, *The Levy Economics Institute of Bard College*, Palgrave Macmillan.

Memiş, E., Öneş, U., Kızılırmak, B. (2012), "Kadınların Ev-Kadınlaştırılması: Ücretsiz ve Karşılıksız Emeğin Toplumsal Cinsiyet Temelli Bir Analizi". S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren, (Der.) içinde. *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*. İstanbul: İletişim Yayınları, 159-182.

Memiş, E., Özyay, Ö. (2012), "Eviçi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme". Sancar, S. (der.) *Birkaç Arpa Boyu.. 21. Yüzyıla Girenken Türkiye" de Feminist Çalışmalar*, 249- 278.

<http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Emel-Memi%C5%9F-%C3%96zge-%C3%96zay-Evi%C3%A7i-U%C4%9Fra%C5%9Flardan-%C4%B0ktisatta-Kar%C5%9F%C4%B1%C4%B1ks%C4%B1z-Eme%C4%9Fe.pdf>

(Erişim tarihi: 01.09.2014)

Michelson, W. M. (2005), "Time Use: Expanding Explanation in The Social Sciences". Boulder, CO: Paradigm Publishers.

Mi-Hye, C. (2006), "Gender, Leisure and Time Constraint: Employed Men and Women's Experience". *Development and Society*, 35(1), 83-105.

Molyneux, M. (1979), "Beyond the Domestic Labour Debate". *New Left Review*, 116(3), 27.

Moser, C. O. (1989), "Gender Planning in The Third World: Meeting Practical and Strategic Gender Needs". *World Development*, 17(11), 1799-1825.

OECD, (2011), <http://www.oecd.org/social/family/43199641.pdf>

(Erişim tarihi: 16.11.2014)

OECD, (2014), "Time Use as a Transformative Indicator for Gender Equality in the Post-2015 Agenda". *OECD Development Centre*, March 2014.

https://oecd.org/dev/poverty/Time%20use%20_final_2014.pdf (Erişim tarihi: 25.10.2014)

Palma, P. A., González, C. D., Carrasco, S. L. (2009), "Gender Differences in Time Use and Mobility: Time Poverty and Dual Consumption". *Time Use Observatory*, Santiago, Chile.

Parsons, T. (1967), "Sociological Theory and Modern Society". New York: Free Press.

Powell, G.N., Greenhaus, J.H. (2010), "Sex, Gender, and Decisions at The Family - Work Interface". *Journal of Management*. 36 (4),1011-1039.

Postone, M. (2006), "Time, Labor, and Social Domination: A Reinterpretation of Marx's Critical Theory". Cambridge University Press.

Putnam, R (1993), "Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy". Princeton NJ: Princeton University Press, Princeton.

Putnam, R. D. (1995), "Bowling Alone: America's Declining Social Capital". *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.

<http://xroads.virginia.edu/~HYPER/DETOC/assoc/bowling.html> (Erişim tarihi: 03.03.2015)

Rodman, H. (1970), "Eheliche Macht und der Austausch von Ressourcen im kulturellen Kontext." Pp. 121-143 in *Soziologie der Familie*, edited by G. Lüschen and E. Lupri. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Ruston, D. (2003), "Volunteers, Helpers and Socialisers: Social Capital and Time Use". London: Office of National Statistics.

Saxbe, D. E., Repetti, R. L., Graesch, A. P. (2011), "Time Spent in Housework and Leisure: Links With Parents' Physiological Recovery From Work". *Journal of Family Psychology*, 25(2), 271.

Sencer, M. (1989), "Toplumbilimlerinde Yöntem". İstanbul: Beta Basım.

Shelton, B. A. (1992), "Women, Men, and Time: Gender a Differences in Paid Work, Housework, and Leisure". Westport CT: Greenwood.

Subrt, J., Cassling, R. (2001), "The Problem of Time from the Perspective of the Social Sciences". *Czech Sociological Review*, 211-224.

Şan, M.K., Şimşek, R. (2011), “Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel-Sosyolojik Arka Planı”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88-110.

Temple, J. R. (2001), “Growth Effects of Education and Social Capital in the OECD Countries”.<http://www.oecd.org/edu/innovation-education/1825293.pdf>

(Erişim tarihi: 21.12.2014)

<http://www.timeuse.org/> (Erişim tarihi: 18.11.2014)

TÜİK, (2008), “Zaman Kullanım İstatistikleri 2006”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=1387.

(Erişim tarihi: 15.02.2015)

Tzanakis, M. (2013), “Social Capital in Bourdieu’s, Coleman’s and Putnam’s Theory: Empirical Evidence and Emergent Measurement Issues”. *Educate*, 13(2), 2-23.

Ujimoto, K. V. (2002), “Time Budget Methodology in Social Science Research Ethnicity and Aging”. In *Time Use Research in the Social Sciences*. Pentland, W. E., Harvey, A. S., Lawton, M. P., and McCoil, M. A.(ed.)p. 231- 242. Boston, MA : Springer US.

United Nations Statistical Division. (2005), “Guide to Producing Statistics on Time Use: Measuring Paid and Unpaid Work”. (Vol. 93). United Nations Publications.

Urry, J. (1999), “Mekânları Tüketmek”. (Çev. Rahmi G. Ögdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Walker, J., Berekashvili, N., Lomidze, N. (2014), “Valuing Time: Time Use Survey, the Capability Approach, and Gender Analysis”. *Journal of Human Development and Capabilities*, 15(1), 47-59.

Wharton, A. S. (2005), "The Sociology of Gender". *An introduction to theory and research*. Malden: Blackwell.

Wilcock, A., (2002), "Biological and Sociocultural Perspectives on Time Use Studies". (Ed. Pentland, W. E., Harvey, A. S., Lawton, M. P., & McColl, M. A.) *Time Use Research in the Social Sciences*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. p.189- 208.

Voss, J. (1967), "The Definition of Leisure", *Journal of Economic Issues* 1: 91–106.
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/4223818?sid=21105398506211&uid=2&uid=4> (Erişim tarihi: 10.12.2014)

Yarçı, S. (2011), "Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1).

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2004), "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Z. ve Topuz, H. (2011), "Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Açısından Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (61), 201-226.

<http://Journals.İstanbul.Edu.Tr/İusskd/Article/Viewfile/1023019138/1023018285>
(Erişim tarihi: 02.02.2015)

Zaretsky, E. (1976), "Capitalism, the Family, and Personal Life". New York: Harper and Row.

EK 1:**ANKET UYGULAMASI**

Sayın Katılımcı,

Bu araştırmada, çalışanların zaman kullanımları ve sosyal sermaye düzeyleri (bireylerin *grup içerisinde ya da gruplar arasında işbirliğini kolaylaştıran anlayışlar, paylaşılan değerler vb*) ile ilgili bilgi toplamak amaçlanmaktadır. Anket içerisinde öncelikle sizlerin demografik bilgileriniz alınmakta, daha sonra da belirli aktivitelere kaç saat/dk zaman ayırdığınız sorulmaktadır. Anket sorularında size uygun olan seçeneğe (X) işaret koymanız yeterlidir. Araştırmada toplanan bilgiler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak ve hiçbir kişi, kurum vb. ile paylaşılmayacaktır. Bu nedenle isim belirtmenize gerek yoktur. Soruları içtenlikle yanıtalamanız bulguların bilimsel doğruluğu için önemlidir.

İlginiz için şimdiden teşekkür ederim.

A. Anketin uygulandığı kişilerle ilgili demografik bilgiler

1. Yaşınız
2. Cinsiyetiniz
() Kadın () Erkek
3. Medeni durumunuz nedir?
() Evli () Bekâr () Dul () Boşanmış () Ayrı yaşıyor
4. En son bitirdiğiniz eğitim düzeyiniz nedir?
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek lisans
() Doktora () Diğer
5. Devam etmekte olduğunuz eğitim kurumu var mı?
() Evet () Hayır
6. Varsa nedir?.....
7. Mesleğiniz nedir?.....
8. Çocuğunuz var mı? (Cevabınız “hayır ” ise 11. soruya geçiniz)
() Evet () Hayır
9. Kaç çocuğunuz var?.....
10. İşte bulunduğunuz zamanda çocuğunuza/ çocuklarınıza kim (ler) bakıyor/ bakardı?
() Yardımcım/ bakıcı () Aile bireylerinden biri () Komşum
() Kreşte () Diğer.....

B. Ekonomik düzey ile ilgili bilgiler:

11. Aylık ortalama kazancınız (geliriniz) nedir?
Bireysel..... Ailenizin.....
12. Aylık ortalama harcamanız (gideriniz) nedir?
Bireysel Ailenizin.....

C.AKTİVİTE TÜRÜ Aşağıdakileri ne sıklıkla yapıyorsunuz?	Her gün	Haftada 2-3 kere	Haftada 1 kere	Ayda 1 kere	Daha seyrek
13. Eğitimle ilgili aktivitelere katılım (Okul ya da üniversitede dersler, seminerler, laboratuvar çalışmaları, özel ders, derslerle ilgili kurslar, resim, yabancı dil, ehliyet kursu gibi aktivitelere katılım)					
14. Bir organizasyon için yapılan işlere katılım (Okul- aile birliği, gönüllü dernek çalışmaları, toplantılara, dini aktivitelere katılım)					
15. Arkadaşlarla cafe, kahve, piknik, lokanta vb yerlere gitme					
16. Arkadaşlarınıza ev ziyareti/misafir kabul etme					
17. Sosyal aktivitelere katılım (Sinema, tiyatro, konser, sokak gösterisi vb. izleme, sanat galerisi gibi aktivitelere katılım)					

Aşağıdaki aktivitelere günde ortalama ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	Hafta İçi (Saat/dakika)	Hafta Sonu (Saat/ dakika)
18. Televizyon izleme (Haber, dizi, film vb.)		
19. Telefon görüşmeleri (Aile fertleri, arkadaş, akraba vb. ile telefon görüşmesi),		
20. Spor yapma (Evde ya da spor salonunda yapılan koşu, bisiklete binme, futbol, basketbol vb. fiziksel aktiviteler)		
21. Kişisel bakım (Yıkama giyinme, tuvalet, traş olma, diş fırçalama, makyaj yapma, ilaç içme vb.)		
22. Aile ile sosyalleşme (Aile fertleri ile sohbet etme, tartışma, aile fertlerini yolcu etme, karşılama vb.)		
23. Çocuğun/ çocukların eğitimi (Çocuklar büyükse önceden harcanan zaman) (Ev ödevlerine yardım etme, kontrol etme vb. ve çocuklarla beraber okuma, oyun oynama, konuşma, resim vb. yapma)		

D. Aşağıda belirtilen işlerin çoğunlukla kim tarafından yapıldığını belirtiniz.	Kadın	Erkek	Kadın erkek birlikte	Kız evlat	Erkek evlat	Aile büyükleri	Ücretli yardımcı	Evde yapılmıyor
24.Evde kahvaltı hazırlama, yemek pişirme işini kim yapar?								
25.Evin temizliğini kim yapar?								
26.Evde çamaşır yıkama işini kim yapar?								
27.Evde tamirat ve onarım işlerini kim yapar?								
28.Ev için yiyecek, temizlik maddelerini kim alır?								
29.Eve dayanıklı tüketim mallarını (beyaz eşya, mobilya vb.) kim alır?								
30.Aile bütçesinin planlanmasını kim yapar?								
31.Evde lavabo ve banyo temizliğini kim yapar?								
32.Evde faturaların ödenmesini kim yapar?								

E. Aşağıdaki ifadelerden sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta derecede katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
33. İnsanlara güvenirim					
34. Dini kurumlara güvenirim					
35. Basın-yayın kurumlarına güvenirim					
36. Sivil toplum örgütlerine güvenirim					

37. Acil bir durum söz konusu olduğunda çocuğunuzu aşağıdaki kişilerden hangilerine bırakabilirsiniz? En önemliye 1 vererek, önem sırasına göre ilk üç seçeneğinizi belirtiniz.

- () Aileme
() Yakın akrabalarım
() Komşuma
() Dernek üyesi arkadaşım
() Bakıcıya
() Hiçbirine bırakmam

38. İşleri kötüye giden komşunuza sizce kimler yardım etmelidir? En önemliye 1 vererek, önem sırasına göre ilk üç seçeneğinizi belirtiniz.

- () Ailesi
() Komşuları
() Arkadaşları
() Dini gruplar
() Üye olduğu dernek/vakıflar
() Patronu

EK 2: GÜNLÜK FORMU

Bu araştırmada bireylerden bir iş günde sabah kalktıktan gece uyuyana kadar yaptıkları tüm aktiviteleri saatine göre kaydetmeleri istenmiştir. Araştırmanın yöntemi gereği bireylere herhangi bir yönlendirme yapılmamış, tamamen katılımcının kendisine bırakılarak aktiviteleri ve yaptıkları işleri saatine göre kaydetmeleri istenmiştir.

.....-.....

.....-.....

.....-.....

.....-.....

.....-.....

.....-.....

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYETE VE SOSYAL SERMAYEYE GÖRE ZAMAN KULLANIMI: KAMUDA ÇALIŞANLAR ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Eker, Hülya

Yüksek Lisans, Sosyoloji Bölümü

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Nilay ÇABUK KAYA

Haziran 2015, 123 sayfa

Zaman kullanma biçimleri, bireylerin toplumsal yapıdaki konumunun önemli bir belirleyicisidir. Özellikle cinsiyete göre farklılaşan zaman kullanma biçimleri, iş gücündeki cinsiyet ayrımcılığının tanımlanması ve sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır (Blackden ve Wodon, 2005).

Erkeklerle kıyaslandığında kadınlar iş dışı zamanlarının çoğunu ev işlerine, çocuk bakımına ve eğitimine ayırmaktadırlar. Çoğu kadın ücretli bir işte çalışmasına rağmen evde ise ikinci mesaisini gerçekleştirmektedir (Hochschild, ve Machung, 2012: 8).Kadının karşılıksız emeği ya da ikinci vardiya olarak görülen bu ev içi emeği ise zaman kullanımı araştırmalarında daha görünür hale getirilmektedir (Michelson, 2005).

Sosyal sermayenin bir girdisi olarak zaman kullanımı sosyolojik araştırmalarda çoğu zaman tartışma konusu olmaktadır. Ancak üretim faktörü olarak zaman, sosyal sermaye için son derece sınırlıdır. Bireylerin zaman kullanımındaki niteliksel ayrımlar sosyal sermaye ve zaman ilişkisine göre aile ile geçirilen zaman,

karşılıklı yardım, duygusal destek, paylaşılan kültürel ya da ahlaki değerler ve beklentiler gibi göstergelerle tanımlanmaktadır (Gray, 2003: 3-5).

Bu tez kapsamında bireylerin iş dışı zaman kullanımları üzerinde toplumsal cinsiyet ve sosyal sermayenin etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen kamuda çalışan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket ve günlük tutma tekniği kullanılmıştır.

Bu tez çalışmasının girişi olan ilk bölümde konunun neden seçildiği vurgulanmış ve tez hakkında genel bilgi verilmiştir. Buna ek olarak araştırmanın konusu, amaçları, problemi, veri toplama teknikleri ve örnekleme üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeve yer almıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet, kadın emeği, iş dışı zaman kullanımı, kadının ev içi ücretsiz emeği, iş yükü paylaşım kuramları, zaman kavramı, toplumsal cinsiyet ve zaman kullanımı, sosyal sermaye kavramı ve sosyal sermaye yaklaşımları bu bölümde açıklanmıştır. Bu bölümde literatür taraması yapılarak öncelikle ülkeler bazında zaman kullanımı araştırmalarına yer verilmiştir. Ayrıca ulusal ve uluslararası literatürdeki konuya ilişkin araştırmalar açıklanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmanın bulguları, dördüncü bölümde ise bu bulgulara bağlı olarak araştırmanın sonuçları kapsamlı olarak belirtilmiştir. Bu tez çalışması sonucunda kadınların iş dışında gerçekleştirdikleri bazı aktivitelere (kişisel bakım, sinema, tiyatroya gitme gibi) erkeklerden daha fazla zaman ayırdıkları bulunmuştur. İş dışındaki bazı aktivitelerin (çocuk bakımı ve eğitimi gibi) sorumluluğunu ise kadınların ve erkeklerin birlikte paylaşmak için zaman ayırdıkları

saptanmıştır. Ev içi iş paylaşımına yönelik bazı aktiviteleri (yemek pişirme, temizlik yapma vb.) çoğunlukla kadınların, bazı aktiviteleri çoğunlukla erkeklerin (fatura ödeme, tamirat ve onarım işleri gibi), bazı aktiviteleri (bütçe planlama ve alışveriş gibi) ise kadınların ve erkeklerin birlikte yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara bağlı olarak araştırmada zaman kullanımı konusunda kadınlardan ve erkeklerden toplumsal cinsiyet rol beklentilerinin sürdürüldüğü belirlenmiştir. Ancak bazı aktivitelerin sorumluluğunun ise toplumsal cinsiyet eşitliği lehine kadınlar ve erkekler tarafından birlikte paylaşıldığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, zaman kullanımı, sosyal sermaye

ABSTRACT

TIME USE IN TERMS OF GENDER AND SOCIAL CAPITAL: SOCIOLOGICAL STUDY ON THE PUBLIC OFFICERS

Eker, Hülya

Master Degree, The Department of Sociology

Thesis Advisor: Prof.Dr. Nilay ÇABUK KAYA

June 2015, 123 Pages

Ways of time use are important determiners of individuals' position in social structure. Ways of time use especially differ according to genders play an important role in defining and prolongation of the gender discrimination in labour force (Blackden and Wodon, 2005).

When compared with men, women generally spend their off work times mostly on housework, child care and their education. Most women have their second shifts at home despite working in a paid profession (Hochschild and Machung, 2012: 8). This domestic work, seen as second shift without charge of the women, seem to emerge more prominently in time use studies (Michelson, 2005).

Time use as a social capital input has majorly been a controversial issue in sociological studies. However, time as a production factor is extremely limited for social capital. Qualitative differences in individuals' time use are defined with indicators such as time duration spent with family, mutual help, emotional support, and shared cultural values and expectations by the relation between social capital and time (Gray, 2003: 3-5).

In the scope of this thesis study, the effects of gender and social capital on individuals' off-work time use were examined. Sample of the study, selected with purposeful sampling method, consisted of individuals who worked in public sector. Surveys and diary method were used as data collecting tools.

In the first part of the thesis as an introduction, the reasons behind selecting this topic were emphasised as well as giving general information about the thesis. Additionally, the subject, aims, data collecting techniques and sample of the study were overviewed.

In the second part, conceptual and theoretical framework took place. In this part, concepts such as gender, women labour, off-work time use, non- paid domestic labour of women, work load share theories, time concept, social capital concept, social capital approaches were summarised. In this section especially country based time use studies in the literature were presented after the review. In addition, studies in both national and international literature were overviewed in this part.

In the third part, findings of the study, and in the fourth part, results of the study depending on these findings were presented comprehensively. As the results, it was determined that women spare more time on some off-work time activities (such as personal care, going to movie and theatre) comparing to men. It was also determined that responsibilities for some off-work activities (such as child care and education) were shared by women and men who both spare time. While some house chores (such as cooking and cleaning) are mainly done by women, it was seen that some other activities (such as bill paying, and repairing) were mainly done by men. Some other activities (such as budgeting and shopping) seemed to be shared by

women and men. Depending on these findings, it was verified in the study that role expectations based on genders from women and men on time use had been maintained. Yet, it was also seen that responsibilities of some activities were shared by women and men in favour of gender equality.

Key Words: Gender, time use, social capital.